

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN FENA MUAMELE VE ŞİDDETLİ
GEÇİMSİZLİK NEDENİYLE KAZÂİ BOŞANMA

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKHAN UYSAL

BALIKESİR, 2023

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İSLAM HUKUKU AÇISINDAN FENA MUAMELE VE ŞİDDETLİ
GEÇİMSİZLİK NEDENİYLE KAZÂİ BOŞANMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GÖKHAN UYSAL

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MEHMET ÖZKAN

BALIKESİR, 2023

T.C.
BALIKESİR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı'nda 202012573014 numaralı Gökhan UYSAL'ın hazırladığı İslam Hukuku Açısından Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik Nedeniyle Kazâi Boşanma konulu YÜKSEK LİSANS tezi ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 22.06.2023 tarihinde yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda tezin onayına OY BİRLİĞİ ile karar verilmiştir.

Üye (Başkan)	Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR	İmza
Üye (Danışman)	Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN	İmza
Üye	Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz FİDAN	İmza

.../.../...

Enstitü Onayı

ETİK BEYAN

Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../2023

Gökhan UYSAL

ÖNSÖZ

İslâm dini toplumun en önemli yapıtaşı olan aile kurumunun önemine vurgu yapmış, Hz. Muhammed yaşantısıyla bu konuda örnek olmuştur. Aile içinde huzurun tesis edilmesi ve korunması esas olmakla birlikte, birtakım olumsuzluklar nedeniyle evlilik birliğinin son bulması söz konusu olabilmektedir.

İslâm hukuku açısından, genel olarak boşama yetkisinin erkeğe ait olduğu bilinmektedir. Bununla birlikte kadının boşanmayı talep edebilme hakkının varlığı kabul edilmektedir. Biz de bu çalışmamızda, yargı kararıyla boşanma çeşitlerinden biri olan “Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik” konusunu ele aldık. Çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm aile kurmaya giden yolda atılan ilk adım olan nişan konusu ile başlamaktadır. Daha sonra İslâm dininin nikâh mevzusuna bakışı, bu konuda Hz. Peygamberin örnekliliği, nikâhın âyet ve hadislerden delilleri zikredilmekte ve talâk (boşama) başlığı ele alınmaktadır. İkinci bölüm, yargı kararıyla boşanma / tefrîk konusu ile başlamakta ve hangi konuların boşanma talebiyle mahkemeye intikal ettirileceği kısaca belirtilmektedir. Tezimizin konusunu ihtiva eden fena muamele ve şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanma istemiyle mahkemeye başvurma, dört başlıkta ele alınmaya çalışılmıştır. Bunlar: “fiziksel şiddet, manevî şiddet, ekonomik şiddet ve cinsel şiddet” şeklindedir.

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında önerileri ile bana yol gösteren danışman hocam Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN’a çok teşekkür ediyorum. Gerek ders döneminde olsun gerekse tez aşamasında desteğini eksik etmeyen Dr. Öğr. Üyesi Yılmaz FİDAN’a şükranlarımı sunuyorum. Akademik hayata adım atmam konusunda uzun yıllardır teşvikte bulunan Dr. Öğr. Üyesi Esat SAÇKES’e teşekkür ediyorum.

BALIKESİR, 2023

GÖKHAN UYSAL

ÖZET

İSLAM HUKUKU AÇISINDAN FENA MUAMELE VE ŞİDDETLİ GEÇİMSİZLİK NEDENİYLE KAZÂİ BOŞANMA

UYSAL, Gökhan

Yüksek Lisans, Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

2023, 105 Sayfa

İslâm dini evliliği teşvik etmiş, boşanmayı hoş karşılamamıştır. Ancak evlilik birliğinin yürümesinin mümkün olmadığı durumda boşanma bir çözüm yolu olarak görülmüştür. İslâm hukukunda boşama (talâk) yetkisinin ilk olarak erkeğe tanındığı bilinmektedir. Ancak kadın, kendisine zina isnadında bulunan kocasından lanetleşme (li'an) ile ayrılır. Ayrıca geçimsizlik baş gösterdiği takdirde kadının, kocasına vereceği bir bedel (muhâlea) ile boşanabileceği de bilinmektedir. Bu durumlar haricinde kadına fena / kötü şekilde muamelede bulunulması durumunda kadının mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunabilmesinin bir hak olduğu hususunu incelemeye çalıştık. Çalışmamızı dört ana başlıkta ele almayı tercih ettik. Bunlar, fiziksel fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, manevî fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, ekonomik fena muamele ve şiddetli geçimsizlik ve cinsel fena muamele ve şiddetli geçimsizliktir. Fiziksel şiddete maruz kalan, sürekli sözlü olarak rencide edilen, insanlık onuru zedelenen, gerekli ihtiyaçları bilerek ya da bilmeyerek (elde olmayan nedenlerle) yerine getirilmeyen, gayri meşru ilişkiye zorlanan bir kadın, mahkemeye boşanma talebiyle başvurduğu takdirde ne gibi bir durumla karşılaşacaktır? Çalışmamızda ulaşmak istediğimiz netice, bu soruların cevabı niteliğinde olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Talâk, Fena Muamele, Şiddet, Kazâî Boşanma

ABSTRACT

DIVORCE BY JUDGE’S DECISION BEACUSE OF ABUSEMENT AND SEVERE INCOMPATIBILITY FROM POIT OF VIEW OF ISLAMIC LAW

UYSAL, Gökhan

Master of Arts, Department of Basic Islamic Sciences

Advisor: Prof. Dr. Mehmet ÖZKAN

2023, 105 Pages

The religion of Islam encourages marriage and frowns upon divorce. However, divorce is considered a solution in cases where it is not possible for the marriage union to continue. It is known that in Islamic jurisprudence, the right to divorce (talaq) is recognized primarily for the man. On the other hand, the woman divorces her husband by “mutual cursing” (li’an) if he accuses her of committing adultery. Additionally, if there is a marital conflict, it is known that the woman can divorce her husband for a price to be given to him (mukhala’a). In our dissertation, we aim to examine that other than these cases, the woman also has the right to demand divorce by applying to a court in cases of the ill/poor treatment of her -by her husband. In this context, our study is presented under 4 main sections. These are physical ill-treatment and severe conflict, psychological ill-treatment and severe conflict, economic ill-treatment and severe conflict, and sexual ill-treatment and severe conflict. What will a woman, who is subjected to physical violence, constantly verbally abused, degraded, has her essential needs neglected knowingly or unknowingly (for reasons beyond one’s control), is forced to have anal intercourse or intercourse during her menstrual period, or is injured due to this treatment, face in case she applies to a Sharia court to demand divorce? The results of our study will answer this question.

Keywords: Talaq, ill-treatment, violence, Judicial divorce - Tafriq

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	3
1.5. Tanımlar	4
2. İLGİLİ ALANYAZIN	6
2.1. Kuramsal Çerçeve	6
2.2. İlgili Araştırmalar	6
3. YÖNTEM	11
3.1. Araştırmanın Modeli	11
3.2. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri	11
3.3. Verilerin Toplanma Süreci	12
3.4. Verilerin Analizi.....	13
4. BULGULAR VE YORUMLAR	14
4.1. İslâm Hukukunda Aile.....	14
4.1.1. Nişan	15

4.1.2. Nikâh	16
4.1.2.1. Nikâhın Tanımı ve Önemi	17
4.1.2.2. Nikâha Dâir Hükümler.....	19
4.1.3. Talâk	21
4.1.3.1. Talâkın Hükümleri.....	22
4.1.3.2. Talâkın Çeşitleri.....	23
4.1.3.2.1. Nikâhı İptal Edip Etmeme Bakımından Talâk	23
4.1.3.2.1.1. Ric'î Talâk.....	23
4.1.3.2.1.2. Bâin Talâk	25
4.1.3.2.2. Sünnete Uygun Olup Olmamasına Göre Talâk.....	26
4.1.3.2.2.1. Sünnî Talâk	26
4.1.3.2.2.2. Bid'î Talâk.....	26
4.1.3.2.3. Muhâlea.....	27
4.1.3.2.4. Tefvîzî Talâk	30
4.2. Yargı Kararıyla Boşanma (Tefrîk)	31
4.2.1. Hastalık ve Kusur.....	32
4.2.2. Bulûğ Muhayyerliği.....	34
4.2.3. Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik	35
4.2.3.1. Nüşûz.....	36
4.2.3.2. Fiziksel Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik.....	41
4.2.3.2.1. Fiziksel Fena Muamelenin Varlığını Kabul Edenler.....	44
4.2.3.2.2. Fiziksel Fena Muamelenin Varlığını Kabul Etmeyenler....	45
4.2.3.2.3. Fiziksel Fena Muamele Nedeniyle Boşanma	48
4.2.3.3. Manevî Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik	49
4.2.3.3.1. Haysiyetsiz Hayat Sürmek	50
4.2.3.3.2. İrtidâd	51

4.2.3.3.3. Li'an	54
4.2.3.3.4. Zihâr	57
4.2.3.4. Ekonomik Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik.....	60
4.2.3.4.1. Mehir Verilmemesi.....	61
4.2.3.4.2. Nafaka Temininde Acziyet.....	62
4.2.3.5. Cinsel Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik	64
4.2.3.5.1. Gâiblik ve Mefkûdluk	66
4.2.3.5.2. İla.....	70
4.2.3.5.3. Gayrimeşru Cinsel İlişki.....	73
4.3. Tefrîkin Neticeleri	77
4.3.1. İddet	77
4.3.2. Nafaka.....	79
4.3.3. Kadının Kocasına Mirasçı Olması.....	81
4.3.4. Hadâne	82
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
5.1. Sonuçlar.....	85
5.2. Öneriler.....	92
KAYNAKÇA	95
EKLER.....	105

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Sekil 1:Kazâi boşanmayı intac eden geçimsizlik tezahürleri 36

KISALTMALAR LİSTESİ

a.s.	: Aleyhisselam
ADRB	: Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
b.	: Bin, İbn
H.	: Hicrî
Hz.	: Hazretleri
r.a.	: Radıyallâhu anh
r.anha	: Radıyallâhu anha
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı

1. GİRİŞ

İnsanların topluluklar oluşturmasının ilk aşaması aile olmak ile başlar. Tüm inanışlar insanların bir aile kurmasını, çoğalmasını, bilgi, beceri, örf, âdet, ahlâk, gelenek gibi kendi toplumunu yansıtan kültürü yeni nesillere aktarmasını ğtler. Fakat insanlar gerek fiziksel gerek zihinsel olarak farklılıklar gösterebilmektedir. Bu durum insanların aynı konuya bazen farklı bakabileceklerini ve farklı davranabileceklerini gösterir. Farklılıklar, çoğu zaman olumludur ve toplumun gelişimi noktasında katkı sunmaktadır. Bu farklılıklara rağmen bir arada yaşamayı sağlayacak kuralların olması kaçınılmazdır ve herkesin bu kurallara uyması beklenmektedir. Bu kurallar, genellikle topluluk içindeki kişilerin birbiriyle iletişimini ve davranışını belirler. Toplum içindeki role göre bu kurallar, değişkenlik gösterebilir. Fakat özellikle ataerkil topluluklarda bu kurallar, toplumun en temel yapısı olan aile kuralları ekseninde şekillendirilebilmekte ve ailenin diğer fertlerinin faydadan çok zarar göreceği hale getirilebilmektedir. Bu durum aile birliğinin zayıflaması ya da dağılması ile sonuçlanabilir. Bir aile birliğinin ansızın ve nedensiz olarak dağılması pek de mümkün görülmemektedir. Aile birliğinin zedelenmesine ve en sonunda yıkıma uğramasına sebep olacak birtakım etkenler mutlaka söz konusudur.

Evli olan çiftlerin karşılıklı olarak uyması gereken kurallar mevcuttur. Aynı zamanda hem erkeğe hem de kadına şer'i-şerif tarafından tanınmış olan hakların olduğu da bilinen bir durumdur. Bu hakların ihlali, bazı durumlarda boşanmayı gerektirebilmekte ve aile birliği, kazâi (hâkim kararıyla) boşanma ile son bulabilmektedir.

1.1. Araştırmanın Konusu

İşlâm dini, evliliğe önem vermekte ve evliliğin herkes açısından kolaylaştırılmasını tavsiye etmektedir. Ayrıca ayrılığı da geçerli bir neden olmaksızın talep etmeyi hoş karşılamamaktadır. Evli olan çiftler arasında yaşanan problemlerin

olabildiğince mahkemeye intikal ettirilmemesi, mümkün olduğunca evliliğin kutsallığına saygı duyarak devamının sağlanması arzu edilmektedir.

Fakat bazen, hayatın olağan akışı içerisinde taraflar olumsuz durumlarla karşılaşabilir ve bu durum artık bireylerin aynı nikâh bağı içerisinde bulunmalarını zorlaştırabilir ve hatta imkânsız kılabilir.

Evliliğin yürütülmesinin mümkün olmayacağı iki taraf için de aşikâr olduğu bir ortamda erkeğin talâk hakkını kullanarak ayrılabilmesi İslâm hukuku açısından kabul edilmiştir. Ayrıca kadın da evlilik birliğinin devamının mümkün olmayacağı bir sorun baş gösterdiği takdirde yargıya başvurarak durumunu ifade edebilme hakkına sahiptir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Saygı ve sevgi ortamının yıkıldığı ve hak ihlallerinin dayanılmaz hale geldiği bir ortamda hem erkek hem de kadın hakkında boşanma talebi söz konusu olabilir ve kadının boşanma talebi mahkeme tarafından değerlendirilir.

İslâm hukuku açısından boşama yetkisi erkeğe aittir. Boşamayı gerçekleştirebilmesi için mahkemeye başvurması da gerekmemektedir.

Bu çalışmamızda aşağıda belirttiğimiz soruların cevaplarını ortaya çıkarmaya çabaladık:

1. Bir kadın hangi durumlarda yargıya başvurarak boşanma talebinde bulunabilmektedir?
2. Boşanma talebinde bulunabilmesi için öne sürebilmesi muhtemel gerekçeler arasında “fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” durumu bulunmakta mıdır ve hangi haller fena muamele olarak adlandırılmaktadır?
3. Fiziksel açıdan uygulanan fena muamele hangi boyutlara ulaştığında boşanma için gerekçe oluşturabilecektir?
4. Manevî açıdan fena muamele kapsamına hangi konular dâhil edilmektedir ve bu gerekçelerden hangileri boşanma talebi için meşruiyet oluşturmaktadır?
5. Ekonomik açıdan fena muameleye maruz kalan kadının boşanmayı talep hakkı bulunmakta mıdır?

6. Cinsel açıdan fena muameleye uğratılan ve insanlık onuru bu şekilde zedelenen kadının yargı yoluyla boşanma talep edebileceği haller nelerdir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İslâm dini, Hz. Muhammed'in aile hukuku hususunda gösterdiği hassasiyetin örnek alınmasını önermektedir. Her aile de yaşanması muhtemel küçük ya da büyük tartışmalar Allah Resulü'nün hane-i saadetlerinde de zaman zaman yaşanabilmekteydi. Ancak kendisi durum ne olursa olsun hanımlarına karşı son derece sabırlı ve şefkatli olmaya çabalamış ve kendisine inananlara da örneklik teşkil etmiştir. Kadın haklarından bahsetmenin insanların aklından bile geçmeyeceği bir dönemde kız çocuklarının toprağa gömülmemesi gerektiğini belirten Hz. Muhammed olmuştur. Evlilik çağına gelen kızların, istemedikleri kimselerle ebeveyn baskısı ile evlendirilmemelerini önermiş ve kızların ve dul hanımların evlenecekleri kişiyi seçme ve reddetme hakkı bulunduğunu ilan etmiştir. Kadınlara mirastan pay verilmesinin söz konusu dahi olmadığı bir toplumu doğruluğa sevk eden yine Allah'ın Resulü olmuştur. Evlilik esnasında kadının mehir hakkı bulunduğunu ve bu hakkı ifa etmeyenlerin suç işlediklerini de belirtmiştir. Ayrıca Yüce Allah *“Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.”* (Nisâ, 4/19) buyurmuştur. Yaşanan birtakım olumsuzluklar kişileri ayrılığa sevk etmemelidir. Fakat tüm bunlara rağmen bir kadının mahkemeye başvurarak içerisinde bulunduğu durumdan çıkış yolu arayabilmesi ve hatta boşanmayı talep edebilmesi mümkün görülmektedir.

Çalışmamızı önemli kılan husus, günümüzde gittikçe artan kadına yönelik şiddetin temeline inerek bu olumsuz duruma neden olan unsurların tespit edilmesi ve kadının fena muamele görmesi durumunda mahkemeye başvurarak boşanma talebinde bulunmasının İslâm hukuku açısından mümkün olduğunu ortaya koyabiliriz.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada İslâm dini açısından kadına yönelik gerçekleştirilen kötü fiillerin yasaklandığı, İslâm dini açısından kötü muameleye uğrayan kadının, yargıya

başvurarak durumunu bildirebileceği ve bu durumun Hz. Peygamber döneminde de bu şekilde gerçekleştiği, Peygamberimizin kadınların haklarını muhafaza ettiğini ve gerektiğinde mahkeme kararıyla ayrılık hükmünü verdiğini ortaya koymaya çalıştık.

Yargı kararıyla boşanma çeşitleri zina isnadı, îla, zihâr, irtidad, nafakanın temin edilmemesi, hastalık ve kusur, gâiblik, buluş muhayyerliği, fena muamele ve şiddetli geçimsizlik şeklinde ifade edilmektedir. Biz de bu çalışmamızda, evlilik hayatı ile başlayan ve ardından evliliğin son bulmasına neden olan yargısal boşanma gerekçelerinden “fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” konusuna çalıştık.

Aile birliğini oluşturan ve bir arada tutan unsurlar ortaya koyulduğu takdirde, “aile birliğinin dağılması (boşanma)” konusu da net bir şekilde anlaşılmış olacaktır. Zira aileyi bir araya getiren şartlar yerine getirilmediği takdirde aile düzeni bozulmakta, kadın ihlal edilen haklarını mahkemeye bildirebilmekte ve fena muamele ve şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanma talebinde bulunabilmektedir.

1.5. Tanımlar

- a- Talâk: Özel lafızlarla nikâh bağının kaldırıldığı şer’i bir hükümden ibarettir.
- b- Kazâi Boşama/Tefrîk: Yargı Kararıyla Boşanma anlamına gelmektedir.
- c- “الفاحشة” / Fâhişe: hakka uygun olmayan her söz, amel ve tüm fiiller için kullanılmaktadır. Ayrıca *İsyân ve Nüşz / Geçimsiz* anlamına da gelmektedir.
- d- Nüşûz: Bu tanımlama eşlerin her biri hakkında kullanılabilir. Kadın için telaffuz edildiğinde: kocasına karşı nefret içerikli davranışlarda bulunan kadınları ifade etmektedir.
- e- Tefvîzî Talâk: Boşanma hakkının erkek tarafından kadına verilmesi anlamına gelmektedir.
- f- Liân: Kocanın, kendi hanımını zina yaparken gördüğünü beyan etmesi ya da doğan çocuğun kendisinden olmadığını belirtmesi demektir.
- g- Îla: Erkeğin, hanımı ile karı-koca hayatı yaşamayacağına dair yemin etmesidir.
- h- Muhâlea: Evli olan eşlerin, şiddetli geçimsizlik yaşamalarına sebebiyet veren unsurun kadından kaynaklanması durumunda, kadının vereceği bir maddî bedel karşılığında anlaşarak boşanmanın gerçekleşmesine “muhâlea” denilmektedir.

- i- Zihâr: Kocanın, hanımını ya da hanımının bedenindeki bir uzvu, ebediyen kendisiyle evlenme yasağı bulunan birinin mahrem bölgesine benzetmesi olarak tanımlanmaktadır.
- j- Nikâh: Farklı cinslerden olan ve evlenme yasağı bulunmayan tarafların evlenme kastıyla gerçekleştirdikleri ve kendisiyle cinsel münasebetin meşru olduğu akit olarak tanımlanmaktadır.
- k- Sünnî Talâk: Hz. Peygamberin tavsiyelerine uyulduğu hâl üzere gerçekleştirilen talâka “sünnî talâk” denilmektedir.
- l- Bid’î Talâk: Hz. Peygamberin tavsiyelerine uyulmaksızın gerçekleştirilen talâka “bid’î talâk” denilmektedir.
- m- Mefkûd: Meşru bir gerekçe belirtmeksizin kayıplara karışan ve hayatta olup olmadığı bilinemeyen kimseye “mefkûd” denilmektedir.
- n- Gâib: Meşru bir gerekçe belirtmeksizin kayıplara karışan ve kendisinden haber alınamayan kimseye “gâib” denilmektedir.
- o- İddet: Kocasından boşanan, kocası vefat eden ya da mahkeme kararıyla kocasıyla evlilik bağı sona erdirilen kadının yeniden evlenmeksizin beklemesi gereken süreye “iddet” denilmektedir.
- p- Nafaka: Beslenme, giyim, sağlık ve barınma ihtiyaçlarını ifade etmektedir.
- q- Mehir: Kadının, nikah akdinin gerçekleşmesiyle hak kazandığı mütekavvim mala “mehir” denir.
- r- Hadâne / Hidâne: Boşanmanın gerçekleşmesi neticesinde söz konusu evlilikten doğan ve bakıma muhtaç durumda olan çocuğun bakımını ifade etmektedir.

2. İLGİLİ ALANYAZIN

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu çalışmada aile hayatının önemi belirtilmekle birlikte yaşanması muhtemel birtakım problemler nedeniyle boşanmanın gerçekleşmesinin mümkün olduğu zikredilmiş ve kadının boşanma hakkının varlığı ve hangi usullerle boşanabileceğine değinilmiştir. Kadının boşanma hakkını kullanabileceği yöntemler arasından da “Fena muamele ve şiddetli geçimsizlik nedeniyle kazâi boşanma” konusu ele aldık. Bu çalışmanın başlangıç aşamasında İslâm hukukunun temel kaynaklarında “talâk” ve “tefrîk” ile alakalı bölümlerini inceledik. Bunun yanında “boşanma, tefrîk, kadın cinayetleri” ile ilgili yaptığımız araştırma neticesinde İslâm hukukunda ve Türk Medeni hukukunda söz konusu konu başlıkları hakkında pek çok tez, makale ve kitap çalışmasının bulunduğunu tespit ettik. İlgili araştırmalar kısmında söz konusu çalışmalardan birkaçını zikretmeyi uygun gördük.

2.2. İlgili Araştırmalar

Bu alanda klasik fıkıh kaynaklarımızda ayrıntılı bilgilere ulaşmak mümkündür. Özellikle “Kitâbü't-talâk” başlıklarında şiddetli geçimsizlik ve fena muamelenin yargı kararıyla boşanmaya imkân verdiği hususu işlenmiştir. Öte yandan fena muamele ve şiddetli geçimsizlik konusu özelinde yapılan müstakil bir çalışmaya rastlayamadık. Ancak günümüzde giderek artan kadına yönelik şiddet bizleri böyle bir çalışmaya sevk etmiştir.

Talâk konusunda gerçekleştirilen ve ulaşabildiğimiz çalışmaları şu şekilde ifade edebiliriz:

Ahmet GÜNEŞ'in 1994 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi “*İslam hukukunda boşanma yetkisi, bu yetkinin*

sınırlandırılması ve devri”, Yusuf DOĞAN’ın 1996 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Hazreti Peygamber Döneminde boşanma*”, Ahmet ÜNSAL’ın 1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Arap geleneğinde ve İslam Hukukunda boşanma*”, Yılmaz FİDAN’ın 2001 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İslâm Hukukuna Göre Boşamada İrade ve Beyan Uygunluğu*”, Mehmet Salih KUMAŞ’ın 2001 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İslam Hukuku ve Beşeri Hukukta boşanma Hukuk-ı Aile Kararnamesi- Türk Medeni Kanunu karşılaştırması*”, Eşref GÖRGÜLÜ’nün 2003 yılında Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İslam öncesi boşanma kurumuna Kur'an'ın yaklaşımı*”, Ali YÜKSEK’in 2011 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İslam Aile Hukukunda boşanma çeşitleri ve üç talak*”, Onur UÇAR’ın 2011 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İzmir aile mahkemelerinde boşanma davası görülen kadınların eş şiddetine maruz kalma durumu*”, Karzan Mahmud ABDULRAHMAN’ın 2016 yılında Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Boşanma sebeplerinin Türk ve İslam hukuku açısından değerlendirilmesi*”, Recep ŞİMŞEK’in 2017 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İslam Hukukunda Erkekteki Hastalık ve Kusur Sebebiyle Kadının Boşanma Talebi Hakkı*”, Köksal DURDU’nun 2019 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Hz. Peygamber'in boşanmalara karşı tavrı*”, Ayşegül ATA’nın 2019 yılında Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*İslam hukukuna göre boşanma sonrası nafaka ve manevi tazminat*”, İmran KARACA TEKE’nin 2019 yılında Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Sünnette boşanma*”, Ghulam Hazrat RAYEQ’nun 2020 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Afganistan Medenî Kânunu'nda yargı yoluyla boşanma sebepleri (Fıkıh ve modern İslâm aile hukuku kânunlaştırmalarıyla mukayeseli olarak)*”, Cansever DOGUZ’un 2021 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi “*Tefsirlerde boşanma ile ilgili ayetlere getirilen yorumlar ve değerlendirilmesi*”, Kevser ÖZTÜRK’ün 2023 yılında Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü’nde yüksek lisans tezi olan “*Öfkeli şahsın talâkı*” adlı çalışmasıdır.

Konumuz ile alakalı olarak yapılan çalışmalardan başlıcaları şunlardır:

İlyas KARSLI'nın 1988 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*İslam Hukukunda kazâî boşanma (tefrik)*", Halil KARAPINAR'ın 1995 yılında Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*Medeni Hukuk ve İslam Hukukunda kadının boşanma hakkı (mukayeseli)*", Mehmet İMADEDDİN TÜRE'nin 1996 yılında Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*İslam Hukukunda hakimin evliliğe son vermesi (tefrik)*", Fatma YILDIZ'ın 2000 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*Kadının Evliliği Sona Erdirme Hakkı*", Ahmet NİYAZOV'un 2006 yılında Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*Caferi Fıkında Boşama Yetkisi*", Betül DEMİRHAN'ın 2013 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*İslam ve Türk hukukunda kazâî boşanma sebepleri*", Süleyman ŞAHİN'in 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisans tezi "*Çağdaş düzenlemelerle mukayeseli olarak Mâlikî mezhebinde tefrik*", Gülnihal YILMAZ'ın 2020 yılında Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde "*İslam Aile Hukukunda fesih, talak ve tefrik ilişkisi*" isminde gerçekleştirdiği yüksek lisans tezidir.

Tez konumuz ile yakın ilgisi bulunan İslâm Hukuku alanında gerçekleştirilen başlıca makaleler şunlardır:

Prof. Dr. Mehmet Akif AYDIN'ın "*Osmanlı Hukukunda Kazâî Boşanma Tefrik*", Safiyye CİBALI'nın "*İslam hukukçularına Göre Kadına karşı Şiddetin dindeki Yeri*", İsmail KIVRIM'ın "*17. yüzyılda Osmanlı Toplumunda Boşanma Hadiseleri (Ayıntâb Örneği; Talâk, Muhâla'a ve Tefrîk)*", Hava Selçuk'un "*Kadına Uygulanan Şiddetin Osmanlı Mahkeme Tutanaklarına Yansımaları*", Nevin ÜNAL ÖZKORKUT'un "*İslam Hukukunda ve Osmanlı uygulamasında koca şiddetine karşı kadının başvurabileceği hukuk yolları*", Suat ERDOĞAN'ın "*İslam Aile Hukukunda Şiddetli Geçimsizlik (Şikâk) Durumunda Hakem Tayini ve Tayin Edilen Hakemlerin Yetkileri*", Feyza Betül KÖSE'nin "*Cahiliye'den İslâm'a Kadına Yönelik Şiddet*", Ghulam Hazrat RAYEQ ve İrfan İNCE'nin "*İslâm Âile Hukukunda Ve Afgân Hukuk Sisteminde Bedensel Kusur Ve Hastalık Nedeni İle Kazâî Boşanma*", Şemsettin ULUSAL'ın "*İslam ve Türk Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğünü Yerine Getirememesinin Tefrik/Boşanma Sebebi Olması*", Ayten EROL ve Fatma

GÖKALP'in "*İslâm Aile Hukukunda Kadının Evliliğini Sona Erdirme Hakkı*", Mustafa ATAK'ın "*Ayetler ve Hadisler Işığında Evlilik ve Boşanma Sürecine Psikolojik Bakış*" isimli makaleleri de alana katkı sunan çalışmalardandır. Ayrıca Muhammed Süleyman Nur'un "*et-Tahkîmu beyne'z-zevceyni fi'l-fikhi'l-islamî ve kanuni'l-ahvâli's-şahsiyyeti'l-imârâtî*", Ali Osman El Ceradî'nin "*Hükmü tevsîki ukûdi'z-zevâc dirâse fıkhiyye, et-Tefrîk beyne'z-zevceyn li habsi'z-zevc, et-tefrîk li fıkhdâni'z-zevc*", Eşref Yahya Reşîd Amrî'nin "*Nazîretü't-tefrîki'l-kazâi beyne'z-zevceyni*", Hanife Mazlan ve Miszairi Sitisirî'nin "*et-Tefrîku'l-kazâi beyne'z-zevceyni bisebebi darbi'l-zevcetî*" ve Ammâr Câmûs'un "*Delîlu icrâati da'va et-Tefrîku li'n-nizâi ve's-şikâki fi'l-mehâkemi's-şer'iyye fi'd-diffeti'l-ğarbiyye*" adlı çalışması da tezimizle içerik olarak yakınlık arz etmektedir.

Yararlandığım eserlerin başında Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR'ın "*Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku*" adlı eseri gelmektedir. ACAR, söz konusu kitapta; aile kurmaya giden yolun ailelerin ve evlenecek tarafların tanışması ve evlilik yönünde adım atmaya niyetlerini ortaya koydukları nişan ile başladığını zikretmektedir. Ayrıca evlenecek tarafların şahitsiz ya da ailelerinin haberi olmaksızın gerçekleştirdikleri nikâh işlemlerinin hem dinî hem de ahlakî açıdan hoş olmadığını, ailenin kutsallığının muhafaza edilebilmesi için çaba sarf edilmesi gerektiği ancak aile bütünlüğünün ve iç huzurun zedelendiği bir noktaya gelindiği takdirde boşanmanın da bir çözüm yolu olabileceği gerçeğini ifade etmektedir. Yazar, adı geçen eserde; erkeğin kadına yönelik fena muamelede bulunma hakkı olmadığını ve kadının farklı şekillerde fena muameleye maruz kalması durumunda tazminat hakkının gündeme gelebileceğini bildirmektedir.

İlyas KARSLI'nın "*İslam Hukukunda kazâi boşanma (tefrîk)*" adlı yüksek lisans tezinden yararlandık. KARSLI, söz konusu çalışmada kazâi boşanma ile alakalı ilk dönemlere ait müstakil bir eserin telif edilmediğini, bu durumun İslâm tarihinin ilk dönemlerinde bir eksiklik olarak görülmediğini belirtmiştir. Ancak günümüzde aile hukuku ile alakalı yaşanan sorunlar nedeniyle, bu konuyla ilgili çalışmaların İslâm Hukuku alanına fayda sağlayacağı düşüncesinden hareketle yargı kararıyla boşanma ile alakalı söz konusu tez çalışmasını gerçekleştirdiğini tezinin "Önsöz" kısmında beyan etmektedir. İlyas KARSLI, yüksek lisans çalışmada kazâi boşanma konusunun, günümüzün şartları göz önünde bulundurularak Kur'ân ve Sünnet ekseninde daha detaylı bir şekilde ele alınması gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Betül DEMİRHAN, “İslam ve Türk hukukunda kazâî boşanma sebepleri” isimli yüksek lisans çalışmasında, kadınların yargı kararıyla boşanma talep etmelerine sebebiyet veren unsurlarına değinmiştir. İslâm Hukuku ile Türk Medeni Hukuku’ndaki boşanma çeşitleri karşılaştırılmış ve birbirine benzeyen noktalara temas edildiği görülmektedir. Ayrıca evli olan çiftlerin kendi aralarında anlaşacakları maddî bir bedel mukabilinde anlaşmalı boşanma yoluna gidebilecekleri de zikredilmiştir. Yargı kararı ile gerçekleştirilen boşanma sebepleri hakkında zikredilen bilgilere göre ise zinanın kazâî boşanma gerekçesi kabul edilmediği, ancak erkeğin hanımına zina isnadında bulunması durumunda taraflar arasında liân uygulaması ile yargısal boşanma gerçekleştirebileceği, nafakanın temin edilmemesi durumunun günümüzde “geçimsizlik” sebebi olarak kabul edilebileceği, hem İslâm Hukukunda hem de Türk Medeni Hukuku’nda geçimsizlik halinin boşanma talebi için meşruiyet oluşturacağını ifade etmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Akif AYDIN’ın “Osmanlı Hukukunda Kazâî Boşanma 'Tefrik'” adlı makalesi yararlandığımız çalışmalardan olmuştur. Söz konusu makalede zikredildiğine göre İslâm hukuku açısından erkeğin tek taraflı olarak boşama iradesi ortaya koyması mümkün olduğu gibi kadının bazı durumlarda mahkemeye başvurarak boşanma talep edebilmesinin de mümkün olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca eşlerin anlaşmazlık yaşamaları ve bu anlaşmazlığın nedeninin kadından kaynaklanması durumunda muhâlea ile boşanmak mümkün olduğu gibi fena muamele nedeniyle boşanmanın gerçekleşmesi de fukaha tarafından beyan edilmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Eski topluluklarda kadına karşı aşırı derecede aşağılama uygulandığı ve bu durumun Allah Resulü'nün Allah'ın vahyine muhatap olduğu döneme kadar devam ettiği bilinmektedir. Kadınların bir mal gibi alınıp satıldığı zihin yapısını ortadan kaldıran, toprağa gömülen kız çocuklarını kurtaran ve hak ettiği kıymeti veren İslâm dini olmuştur. Kadına mirasta hak tanıdığı gibi, nafaka zorunluluğu da getirmemiş, bu vazifeyi erkeğe yüklemiştir. Öte yandan evlilik esnasında kadının karşılıklı anlaşma yoluyla miktarı belirlenecek bedele (mehir) sahip olması da yine İslâm'ın kadına verdiği değeri göstermektedir. Ayrılık vuku bulduğu takdirde iddet müddeti içerisinde kadının bakımı yine erkeğe yüklenmiştir. Kadına karşı güzel muamele emredilmiş, zulüm yasaklanmıştır. Haksız olarak boşanma talebinde bulunması kadın için uygun görülmezken, birtakım olumsuz durumların ortaya çıkmasıyla birlikte kadının boşanmayı talep etmesine anlayış gösterilmiştir.

Çalışmamız, kadınların mahkemeye başvurarak boşanmayı talep edebilecekleri nedenler arasında bulunan “fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” ekseninde gerçekleştirilmiştir.

3.2. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Çalışmamızda ele aldığımız konularla alakalı âyet meâlleri konusunda “Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları” tarafından basımı gerçekleştirilen “Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe Açıklamalı Meâli” adlı çalışmadan yararlandık.

Çalışmamız esnasında başvurduğumuz Arapça klasik eserlerden bazılarını da şu şekilde ifade edebiliriz:

İmam Mâlik'in *Muvatta* 'ı, Abdullah b. el-Mübârek'in *el-Müsned* 'i, Buhârî'nin *Câmi 'u's-sahîh* 'i, İbn Mâce'nin *Sünen* 'i, , Tirmizî'nin *Sünen* 'i, Ahmed b. Hanbel'in

Müsned'i, Abdürrezzâk'ın *Musannef*'i, Ebû Dâvûd'un *Sünen*'i, Ebû Ya'la'nın *Müsned*'i, Dârekutnî'nin *Sünen*'i, İbn Hacer Askalânî'nin *Fethül-bârî* adlı eseri, Nevevî'nin *Riyâzü's-sâlihîn*'i, Taberî'nin *Câmi'ü'l-beyân*'i, Abdullah İbn Abbas'ın *Garîbü'l-Kur'ân*'i, Beyzâvî'nin *Envaru'l tenzil ve esraru't-te'vil*'i, Celâleddin Es-Süyûtî ve Celâleddin el-Mahallî'nin *Tefsiru'l celaleyn*'i, Celâlüddîn es-Süyûtî'nin *Dürrü'l-mensûr*'u, Abdürrezzâk'ın *Tefsiru Abdürrezzak*'ı, Ebû Hâtim'in *Tefsiru'l Kurani'l Azim*'i, Ebüssuûd Efendi'nin *İrşâdü'l- 'akli's-selîm*'i, Kurtubî'nin *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*'i, Meâfirî'nin *Ahkâmü'l-Kur'ân*'i, Nesevî'nin *Medârikü't-tenzil ve Hakâiku't-te'vil*'i, Şâfiî'nin *Tefsir*'i, İbn Kesîr'in *Tefsîrü'l-Kur'âni'l- 'Azîm*'i, İbn Vehb'in *Tefsîrü'l-Kur'ân mine'l-câmi*'i, İbnu'l Cevzi'nin *Zâdü'l-mesîr*'i, Semerkandî'nin *Tefsîru Ebi'l-leys*'i, Uleymî'nin *Fethu'r-Rahmân*'i, Mukâtil b. Süleymân'ın *Tefsîr*'i, Mücâhid b. Cebr'in *Tefsîr*'i, Reşid Rıza'nın *Tefsîrü'l-menâr*'ı, Bedrüddîn el-Aynî'nin *Binâye şerhu'l-hidâye'si*, Ebû Yûsuf'un *Âsâr*'ı, Ebü'l-Vefâ'nın *Tezkire*'si, Mevsilî'nin *İhtiyâr li'ta'lîli'l-muhtâr*'ı, İbn Rüşd'ün *Bidâyetü'l-müctehid*'i, Serahsî'nin *Mebûsât*'u ve *Usûlü's-serahsî* isimli eserleri, İmam Şâfiî'nin *Üm* adlı eseri, Mâlik b. Enes'in *Müdevvene*'si, Zeylaî'nin *Nasbü'r-râye*'si, Semerkandî'nin *Tuhfetül-fukahâ*'sı, İbn Teymiyye'nin *Mecmû'u fetâvâ* adlı eseri yararlandığımız kitaplardan bazılarıdır.

3.3. Verilerin Toplanma Süreci

Çalışmamızın “fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” ekseninde gerçekleştirilmiş olması nedeniyle Arapça klasik fıkıh kaynaklarına başvurma gereği hissettik. Faydalandığımız Arapça eserler konusunda “Mektebetü'ş-şâmile” programından istifade ettik ve kaynak olarak belirttiğimiz Arapça eserlerin tercümesini kendimiz gerçekleştirdik. Makaleler konusunda ise “dergipark”tan faydalandık. Tezimizin içerik kısmının oluşturulmasında en fazla katkı sağlayan eserler ise Prof. Dr. Halil İbrahim ACAR ‘ın “*Ana Hatlarıyla İslam Aile Hukuku*” adlı çalışması ile İlyas KARSLI'nın “*İslam Hukukunda kazâi boşanma (tefrik)*” adlı yüksek lisans tezi olmuştur.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışmamızın gerçekleştirilmesi sürecine öncelikle konuya ilişkin âyet, hadis ve klasik fıkıh kaynaklarında bilgi olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu bilgiler ışığında günümüzde fena muamele mağduru kadınların yaşadıkları sorunlara değinme gereği hissettik. Kadınları boşanmaya sevk eden gerekçeleri Diyanet İşleri Başkanlığı'ndan talep ettiğimiz “aile içi şiddet, fena muamele” konularına yönelik gelen sorularla tespit ettik. Söz konusu sorulardan tezimizle alakalı olanları sınıflandırarak ülkemizdeki aile içi şiddet çeşitlerinin neler olduğunu tespit ettik ve bu analizimizi tezimizin “sonuçlar ve öneriler” kısmında zikrettik. Bundan hareketle fena muamele ve şiddetli geçimsizlik konusunun Türk medeni hukukunda sistematik olarak zikredildiği gibi İslâm hukukunda da dört ana başlık altında incelenmiş olduğunu fark ettik ve bu çerçevede İslâm hukuku açısından kadını boşanmaya sevk eden nedenleri dört ana başlıkta inceledik.

Çalışmamızın gerçekleştirilmesi sürecinde, İslam hukukunda kadının boşanma talebi için öne sürebileceği gerekçelerin “hastalık ve kusur, buluğ muhayyerliği ve fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” şeklinde belirtilmesinin uygun olacağı kanaatine vardık. Fena muamele ve şiddetli geçimsizlik ana başlığı altında “fiziksel fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, manevî fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, ekonomik fena muamele ve şiddetli geçimsizlik ve cinsel fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” alt başlıkların yer alması gerektiğine karar verdik.

4. BULGULAR VE YORUMLAR

İnsan yaratılışı gereği birlik beraberlik içerisinde dayanışma ile yaşamaya madden ihtiyaç duyması yanında, mânen de aile ortamına ihtiyaç duymaktadır. Aile kurmak ve bunu en iyi şekilde muhafaza etmek sağlıklı toplumların olmazsa olmazıdır diyebiliriz. Ancak talep edilen huzur ortamı dünya üzerinde hiçbir şekilde istenen düzeyde sağlanabilmiş değildir. Özellikle son yıllarda kadına yönelik şiddet katlanarak kötü yüzünü göstermektedir. Bu yaşanan şiddet olaylarının art niyetli bir şekilde İslâm dini ile bağdaştırılma çabaları üzüntü verici boyutlardadır.

İslâm kaynaklarında, toplumun yapı taşı olan ailenin kurulması ve sağlam temellerde yürütülebilmesini sağlamak amacıyla tavsiye ve teşviklerde bulunduğu görülmektedir. Hz. Peygamber de yapmış olduğu evliliklerle müminlere örneklik teşkil etmiştir.

4.1. İslâm Hukukunda Aile

Toplumun oluşumunu sağlayan aile kurumu İslâm hukuku açısından son derece önemsenmiş ve teşvik edilmiştir. Allah Resulü eşlerine karşı son derece yumuşak huylu olmuş ve kadınlarına kaba davrananları ikaz etmiştir. Allah Resulü'nün *“İnanç noktasında en mükemmeliniz, huy bakımından en güzel olanlarıdır. Sizin içinizdeki en hayırlılarınız da kadınlarına iyi huylu olanlardır* (Ebû Dâvûd, Sünnet, 15; Tirmizî, Rada, 11; Ahmed b. Hanbel, 2001a, s. 364; İbn Ebî Şeybe, 1989b, s. 210)” şeklindeki buyruğu bu durumu ifade etmektedir.

Sağlıklı bir toplum yapısının oluşması örf, âdet ve dinî anlayışa dair her türlü dinamiğin güçlü bir şekilde korunabilmesi, neslin korunmasıyla mümkün olabilmektedir. Neslin korunmaması ve gayri meşru ilişkilere yönelim gösterilmesi

neslin ifsâd olmasına sebebiyet verdiği gibi çeşitli hastalıkların oluşmasına da neden olabilmektedir.

Öte yandan insanın maddî bir yönü bulunduğu, yeme, içme ve çoğalma gereksimini duyduğu, hayata dair bilgi birikimini diğer nesillere aktarma isteği olduğu gibi ayrıca manevî yönü bulunmakta ve hayatın zorluklarına karşı kendisinden güç bulacağı aile bireyleri de isteyebilmektedir. Bu nedenle İslâm hukuku insanın hem maddî hem de manevî ihtiyaçlarının meşru ölçülerle karşılanmasının mümkün olacağı aile kurumuna büyük önem vermiş ve İslâm hukuku literatüründe muamelat konuları arasında aile konusunun tüm detaylarıyla ele alındığı görülmektedir.

4.1.1. Nişan

Aile olmanın ilk adımı, ailelerin ve tarafların tanışıp kaynaşmaları ve evlenecek kişilerin bu hususta karar kılmalarıyla gerçekleşmektedir. İki tarafın da bu konuda hür iradeleriyle beyanda bulunmaları ve bir başkasının evlenme iradesi ortaya koyan taraflara teklifte bulunmasını önleyici faktöre nişan denildiği bilinmektedir (Erdoğan, 2019, s. 458). Allah Resulü döneminde sahabenin nişanlandığı hadis rivayetlerinde belirtilmektedir (Buhârî, Zekât, 15; Beyhakî, 2003, s. 53; Said b. Mansur b. Şu'be, 1982, s. 310).

İstenen kıza başkası tarafından talip olunması Hz. Peygamber tarafından yasaklanmıştır (Buhârî, Nikâh, 46; İbn Mâce, 2009, s. 69).

Nişanlı (başkası tarafından istenmiş) bir kadına talip olmanın sakıncalı olduğu Allah Resulü'nün "*kardeşinizin evlilik teklifi üzerine teklif yapmayın*" (Buhârî, Nikâh, 46) hadisiyle sabittir. Âlimler, böyle bir fiilde bulunan kimsenin yaptığı teklifin fâsid (hükümsüz) olup olmadığı konusunda ihtilaf etmişlerdir. Şayet fesâda delâlet ediyorsa hangi durumda fesâd olur? Ebû Dâvud, fâsid olacağını savunmuştur. Şâfiî ve Ebû Hanîfe fâsid olmayacağını savunmuşlardır. İbn Kâsım'ın savunduğu görüşe göre iyi bir kimsenin, yine iyi olan birinin teklifinin üzerine teklifte bulunması yasaklanmıştır. Ancak ilk teklifte bulunan kişi uygun biri değilse ve ikinci kişi daha münasipse, o takdirde ikinci kişinin teklifte bulunması caizdir (İbn Rüşd, 2004, s. 31).

Hz. Peygamber, evlilik teklifi yapılan bir kadına, evlilik teklifinde bulunulmasını ancak ikinci teklifte bulunan daha hayırlı olması durumunda uygun görmüştür. Ebû Cehm ve Muaviye'nin Fâtıma bint Kays'a evlilik teklifinde bulunduğu rivayetler bu konuya delil olarak zikredilebilir. Söz konusu rivayete göre Fâtıma bint Kays kendisine evlilik teklifinde bulunanlar olduğunu Hz. Peygamber'e bildirmiş ve kendisinden o kimseler hakkında görüş talep etmiştir. Hz. Peygamber'in "*Ebû Cehm'e gelince; o seni sürekli döver, Muaviye ise yoksuldur, malı yoktur. Usame ile evlen*" (Şâfiî, 1990, s. 42; İbn Rüşd, 2004, s. 31) buyruğu evlenilecek kimseler hakkında araştırma yapılması gerektiği noktasında delil olarak kabul edilebilir. Öte yandan evlilik için ön görüşmelerin yapılması gerektiği ve tarafların birbirlerini görmesi gerektiği de Hz. Peygamber'den gelen haberlerde dikkat çekmektedir. Ensar'dan bir sahabenin evlenmek istediğini Hz. Peygamber'e bildirmesi sonrasında o sahabeye hitaben "*O kadına git ve onu gör. Çünkü onu görmen aranızdaki muhabbetin sağlanmasına daha çok fayda sağlar*" (Ahmed b. Hanbel, 2001d, s. 66; İbn Mâce, 2009, s. 68) buyruğu evlenecek tarafların birbirlerini görmelerinin ileriye yönelik evlilik hayatlarında fayda sağlayabilir.

Tarafların gerçekleştirdikleri nişanın, sadece evliliğe dair evlilik öncesi atılmış bir adım olduğu, hiçbir hukukî kıymeti olmadığı, bu nedenle evliliğe zorlamak gibi bir durumun söz konusu olmayacağı nakledilmiştir (Kıvrım, 2007, s. 358-362).

Evlilik yapılacak kişilerin bilinen çevreden olması, geleceğe yönelik huzur ortamı ve evlilik birliğinin devamının sağlanmasına fayda sağlayabilir. Öte yandan bu tanışma esnasında şer'î sınırlara riayet edilmemesi, daha sonra da nişanın atılması gibi durumlarda en fazla zararın kadına isabet ettiği görülmektedir. Resmi nikâh olmaksızın nişanlılık döneminde dinî nikâh yapmak ve ardından ayrılığın vaki olması halinde, günümüzde kadın hiçbir hak talep edememekte, maddî ve manevî olarak fena muameleye maruz kalmaktadır (Acar, 2014, s. 13-35).

4.1.2. Nikâh

Evlilik her toplumda değerli bir yapı olarak kabul edilmiştir. Her toplumda olduğu gibi İslâm dininde de toplumu oluşturan en kıymetli yapı olarak görülmüştür. Allah ve Resulü'nün bu konu üzerine beyanları bulunmaktadır.

İnsanların beraberce yaşama ihtiyacı insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Beraber yaşamak, ihtiyaçların giderilmesi amacıyla görev taksimi yapılması ve hayata dair edinilen bilgi birikimi, örf ve âdetlerin diğer nesillere aktarılması da diğer insanî ihtiyaçlar kadar kıymetli kabul edilmiştir. Neslin çoğalmasının ise meşru yolunun nikâh akdi ile mümkün olduğu bilinmektedir. Konuyla ilgili Kur'ân'ı Kerîm'de evliliğin önemine vurgu yapılmış, Hz. Peygamberden bu konu hakkında birtakım hadisler rivayet edilmiştir. Biz de nikâhın öneminden dolayı bu konuya değinme gereği duyduk.

4.1.2.1. Nikâhın Tanımı ve Önemi

Toplumun yapıtaşı olan ailenin varlığı, sahih bir nikâh akdi ile gerçekleşmektedir ve nikâh bir sözleşme olarak tanımlanmıştır (Bedrüddîn el-Aynî, 2000, s. 3; Kıvrım, 2007, s. 362-370). Nikâh, tarafların özgür iradeleriyle evlilik bağı kuracaklarını ve aile bağının devamlı olmasını kastettikleri hukukî bir işlemdir (Demirci, 2022, s. 1074).

Kur'ân-ı Kerîm'de evliliğe elverişli olan herkesin evlendirilmesinin tavsiye edildiği dile getirilmiştir (Nur, 24/32). Ayrıca evliliğe teşvik edildiğine dair âyet bulunduğu gibi evlenme imkânı bulamayanların namuslarını muhafaza etmeleri gerektiği tavsiyesi yer almaktadır (Nisâ, 4/33). İbn Kesîr, evliliğin kolaylaştırılması ve bekârların evliliği için çaba harcanması gerektiğine yönelik birtakım görüşlerde bulunmuştur (İbn Kesîr, 1999, s. 98).

Hız. Peygamber, evlilik hukukuna riayet etmeksizin sürekli geceleri ibadet etmeyi doğru bulmadığı gibi ayrıca sürekli oruç tutarak kişinin kendi bedenini yıpratmasını ve aile bireyleriyle olan meşru münasebetlerin sekteye uğratılmasını da doğru bulmamıştır. Ayrıca evlenmeyerek sürekli ibadet hayatı yaşamaya teşebbüs edilmesini yadırgamış ve evliliğin önemini gerek evlilikleriyle gerekse evliliğin önemine dair sözleriyle hatırlatmıştır (Ahmed b. Hanbel, 2001e, s. 457; İbn Ebü'd-Dünyâ, 1990, s. 682).

Hız. Peygamber'in "Dini ve ahlaki konusunda memnun olduğunuz biri kız istediğinde onu evlendirin. Böyle yapmazsanız yeryüzünde kargaşa ve taşkınlık ortamı oluşturursunuz" ve "hayırlı kadınları tercih edin, denk olanları evlendirin ve denginiz olanlarla evlenin" (İbn Mâce, Nikâh,

46/1-2) şeklindeki buyrukları evliliğin önemini belirtmekte ve eş seçiminde titiz davranılması gerektiğini de göstermesi açısından bizlere yol gösterici nitelik taşımaktadır.

Yine nikâhın önemini belirten “*Bir kadınla 4 nedenden dolayı evlenilir: malı, soyu, güzelliği ve dini için! Dininden dolayı evlenmeye bakın ki, eliniz bereketli olsun*” (Ahmed b. Hanbel, 2001b, s. 318-319; Buhârî, H. 1311e, s. 7; Müslim b. Haccâc, 1955, s. 1080) şeklindeki rivayet evliliğin devamının sağlanması ve evlilik hayatı boyunca iç huzurun tesisi noktasında ipuçları vermekte, dindar olan kimse ile evlilik yapmanın önemi hatırlatılmaktadır.

Evlilik müessesesinin kurulması kadar belki de bir o kadar önemli konunun ana-baba rızası olduğu da zikredilmeye değer görülmüştür. Evlilikte anne ve babanın rızası, kurulacak aile birliğinin ileride pişmanlığa sebebiyet verecek bir vesile olmasının önünde engel olabilir. Bu nedenle İslâm dininin evlilik hususunda anne babaya yüklemiş olduğu mükellefiyetler evlenecek çiftler tarafından göz ardı edilmemelidir (Aksu, 2021, s. 80-81).

Evliliğin önemine riayet edilmesi ve devamının sağlanabilmesi sağlıklı bir toplumun oluşturulmasına bağlıdır. Bu noktada ebeveynlerin üzerinde de birtakım yükümlülüklerin bulunduğu da unutulmamalıdır. Kur’ân’ı Kerîm’de Musa peygamberin evliliği ile ilgili dikkat çekici detayların bulunduğu, evliliğin ciddi bir kurum olduğu, bir babanın damat adayını sınaması gerektiği, istikrarlı olarak çalışan, ahlâkına ve kabiliyetine inandığı birine kız vermesi gerektiğine değinilmektedir (Kasas, 28/27). Öte yandan anne ve babanın rızasını gözetmeksizin ya da habersiz bir şekilde evlenen tarafların evliliği geçerli olmakla birlikte ömrü boyunca kendisi üzerinde emeği bulunan ebeveyni kırarak yuva kuran birinin, aile büyüklerinden bu hatası için özür dilemesi ve gönüllerini alması isabetli olacaktır.

Allah’ın Resülü evlenmiş ve başkalarının evlenmesini de teşvik etmiştir. Bu, O’nun ve O’ndan önceki peygamberlerin sünnetidir. Allah Teâlâ” *Ant olsun ki senden önce de peygamberler gönderdik ve onlara da eşler ve çocuklar verdik*” (Rad, 13/38) buyurmuştur. Âyetin manası, nikâha rağbet ettirmektir. Âyet ve konuyla ilgili hadis rivayetleri buna delâlet etmektedir. Konuyla ilgili Hz. Peygamber’in “*Hayâ, güzel koku, misvak ve nikâh, peygamberlerin sünnetindedir* (Tirmizî, Nikâh, 1)” buyruğu nikâhın önemine vurgu yapmaktadır. Nikâhın İslâm hukukçularına göre ister mecaz ister hakiki olarak

adlandırılınsın, “evlilik sözleşmesi” diye tanımlandığı klasik İslâm hukuku kaynaklarında zikredilmektedir (Sudeysi, H. 1325, s. 197-198).

4.1.2.2. Nikâha Dâir Hükümler

Toplumunu oluşturan temel yapı olan aile kurumu İslâm dini tarafından çeşitli hükümlerle muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Aile olmaya giden ilk aşamanın nişan evresinden evliliğin bittiği son ana kadar nikâha dair pek çok hüküm tarafları bağlayıcı unsur olarak ortaya çıkmıştır.

Kur’ân-ı Kerîm’de kişinin kendi annesiyle, kendi kızıyla, kız kardeşiyle, halasıyla ve teyzesiyle, erkek ve kız kardeşlerinin çocuklarıyla, kayınvalideyle, cinsel münasebet kurulan kadınların önceki evliliğinden olan kızlarıyla, kişinin kendi öz çocuğunun karısıyla evlenmesi yasaklanmıştır. Ayrıca sütanne ve sütkardeşlerin de evlenmelerinin mümkün olmadığı belirtilmiştir (Nisâ, 4/23).

Üvey annelerle evlenme fikrinin yanlış olduğu ve böyle bir eylemin mümin için söz konusu dahi olmayacağı zikredilmiştir (Nisâ, 4/22). Öte yandan Allah Resulü’nün evliliği ile ilgili detayların âyet ile açıklandığı ve Hz. Peygamberin hanımlarının “bütün müminlerin anneleri” oldukları gerçeğinden hareketle, Hz. Peygamberin vefatı sonrasında O’nun eşleriyle hiç kimsenin evlenemeyeceği vurgulanmaktadır (Ahzap, 33/50-53).

İki kız kardeşle aynı anda evli olmak mümkün olmadığı bilinmektedir. Öte yandan bir erkeğin, bir kadın ve o kadının halası ya da teyzesi ile aynı anda evli olması İslâm hukuku açısından meşru kabul edilmemektedir (Mâlik b. Enes, 1991, s. 578; Ahmed b. Hanbel, 2001c, s. 57; Buhârî, Nikâh, 28; Müslim b. Haccâc, 1955, s. 1028; Nesâi, 2001a, s. 186-187; Ferrâ’ el-Begavî, 1983, s. 66).

Taberânî’de iki kız kardeşle aynı anda evlenmenin yasaklığı hususunda İbn Abbas’tan “*Şayet siz bunu yaparsanız akrabalık bağı koparılırsınız*” şeklinde bir rivayet nakledilmiştir. Ebû Dâvûd’un İsa b. Talha’dan naklettiğine göre Hz. Peygamber, bir kadının akrabası olan bir kadınla birlikte aynı erkeğin nikâhı altında bulunmasını akrabalık bağına koparılmasına sebebiyet vereceği endişesinden dolayı yasaklamıştır” (Muhammed ez-Zeylaî, 1997, s. 170) .

İslâm hukukuna göre Müslüman bir erkek, Hristiyan ve Yahudi bir kadınla “ıffetli olması şartıyla” evlenebilmektedir. Ancak Müslüman bir kadın Hristiyan ya da Yahudi erkek ile evlenememektedir. Ayrıca Müslüman erkek ve kadınların, Allah’a ortak koşanlarla evlenme yasağı Kur’ân-ı Kerîm’de bildirilmiştir (Bakara, 2/221).

Mecûsilerin İslâm’a girmeyi reddetmeleri durumunda cizye ödeme zorunlulukları bulunduğu, onların kestikleri etlerin yenilmeyeceği ve Mecûsi kadınlarla evlenilmeyeceği nakledilmiştir (Muhammed ez-Zeylaî, 1997, s. 170).

İslâm hukuku açısından evliliğin süreli bir anlaşma ile oluşturulması kabul görmemektedir. Kurulacak aile bağının devamlılık arz etmesi gerekmektedir. Hz. Ali’den nakledildiğine göre Hz. Peygamber müt’a nikâhını yasaklamıştır. Geçici nikâhın haramlığı konusunda fukaha ittifak etmiştir (Tirmizî, Nikâh, 28; Lecnetü'l-fetvâbi’ş-şebeketi'l- İslâmîyye, 2009, s. 5927). Rebî’ İbn Sebreye gelen “*müt’a nikâhını yasakladığımı işittim*” şeklindeki rivayet konuya delâlet etmektedir (Abdürrezzâk, H. 1419, s. 502).

Hz. Peygamber’den nakledilen “*Dul kadın müsaadesi alınmadıkça evlendirilemez, bekar kızın evliliğe rıza gösterdiğinin belirtisi ise susmasıdır*” (Dârekutnî, 2004, s. 345; Tirmizî, 1975a, s. 407) rivâyeti de tarafların rızaları olmaksızın evlendirilemeyeceğine delâlet etmektedir. Ayrıca dul kadın ile evliliğin dinî açıdan problem olarak görülmediği, bu tür bir evlilik yapılması durumunda Hz. Peygamber’in engel olmadığı da rivayet edilmektedir (Buhârî, İstikraz, 18).

Evlilik için ailelerin müsaadesinin alınması önerilmekle birlikte, evlilik için yeterli olgunluğa erişen bireylerin ailelerinin müsaadesi olmadan da evlenebildikleri ya da küçük yaşlarda aileleri tarafından yapılan nikâhlarını reşit olduklarında kendi hür iradeleriyle kabul ya da reddedebildikleri nakledilmiştir. Buna “bulûğ muhayyerliği” denilmektedir. Aklen ve bedenen olgunluğa erişmeksizin evlendirilen kızların, olgunluğa erdiklerinde mahkemeye başvurmak suretiyle bâliğ olmadan önce gerçekleştirilen nikâhın ortadan kaldırılmasını (tefrîk) talep ettikleri de bilinmektedir (Kıvrım, 2007, s. 362-370).

Velinin bulunmadığı durumda o bölgedeki en üst makamın veli kabul edildiği zikredilmektedir (Kıvrım, 2007, s. 362-370).

Velinin başlık parası talep etmesinin dinen uygun olmadığı, hatta Ebû's-Suud Efendinin fetvasına göre rüşvet olarak değerlendirildiği, yani büyük günahlardan kabul edildiği zikredilmektedir (Kıvrım, 2007, s. 362-370).

4.1.3. Talâk

Sözlükte “bağın kaldırılması” anlamına gelen talâk lafzı ıstılahta “kendisiyle, erkeğin karısından evlilik bağını kaldırdığı şeyi” ifade etmektedir. Talâk, özel lafızlarla nikâh bağının kaldırıldığı şer'î bir hüküm olarak tarif edilmektedir (Bedrüddîn el-Aynî, 2000, s. 280).

Belli başlı lafızların telaffuzu neticesinde evlilik akdinin son bulmasına İslâm hukukunda “talâk” denir. Türkçe karşılığı “boşama” olarak izah edilmektedir. Kur'ân'ı Kerîm'de konu ile alakalı müstakil bir sûre bulunmaktadır. Bu konu fıkıh kitaplarında önemli bir başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. İslâm hukukunda ailenin devamının sağlanmasıyla alakalı tavsiyeler bulunmakta ve boşanmaya her ne kadar hoş bakılmıyor olsa da helâl olduğu kabul edilmektedir (Acar, 2010, s. 496-498).

Türk medeni kanunu'nda boşanmaların genel itibariyle; hayata kast, fena muamele, onur kırıcı davranışta bulunma, suç işleme, haysiyetsiz hayat yaşama, terk ve akıl hastalığı nedeniyle gerçekleştiği görülmektedir. Ayrıca namus ve şerefın ihlâli şayet bir arada yaşama imkânı bırakmadıysa boşanma sebebidir. Zina da boşanma nedeni olarak kabul görmüştür. Ancak fena muamele, sadece tehdit boyutundaysa ve cana karşı herhangi bir kasıt gerçekleşmediyse bu durum hayata kast kapsamında ele alınmamaktadır (Canarlan, 2017, s. 95-104).

İslâm hukuku açısından ise, evliliğin yürümeyeceği anlaşıldığı takdirde güzellik ile boşanmak meşru kılınmıştır (Talâk, 65/2). Evlilik birliğinin devam edebilmesi için tarafların, karşılıklı olarak birbirlerinin haklarına saygılı olması ve onur kırıcı davranışta bulunmaması gerekir. Evliliğin devamı ve yuvanın yıkılmaması için tarafların ve ailelerin ellerinden gelen çabayı göstermesi önem arz etmektedir. Ancak, saygı ortamının bozulduğu ve kötü muamelenin hüküm sürdüğü bir birlikteliğin bitmesi, yani boşanmanın gerçekleşmesi mümkün görülebilir.

İslâm Hukuku açısından boşama yetkisinin genel itibariyle erkeğe ait olup, bazı özel durumlarda kadının boşama yetkisine (hakkına) sahip olacağı dile getirilmektedir.

Kadının boşama yetkisinin söz konusu olduğu durumlardan birinin “muhâlea” olduğu zikredilmektedir. Ayrıca mahkemenin vereceği karar ile ayrılığın (tefrîk) vuku bulması da ihtimaller içerisinde. Mahkeme kararıyla boşanma nedenlerinden en belirgin olanların “ila”, “zihâr” ve “li’an” olduğu gözlemlenmiştir. Boşama yetkisinin erkeğe verilmesinin hikmeti, evin neredeyse tüm yükünün erkeğin omuzlarında olması nedeniyledir diye açıklanmaktadır. Koca istediği zaman eşini boşayabileceği gibi ayrıca erkek tarafından tanınacak hak ile kadının da boşama yetkisine sahip olacağı kabul görmüştür (Acar, 2010, s. 498-499).

Boşama, açık ifadelerle olabileceği gibi üstü kapalı sözlerle, işaretlerle ya da imâ ile de olabilir. Boşama sözlerinde kimi zaman kişinin niyetine bakılır. Ayrıca o bölge halkının boşama için sarf etmiş oldukları yollarda bu konuda ölçü olabilir. Şaka ile yapılan boşamanın geçerliliği Allah’ın Resulü ‘nün “*Üç şeyin ciddisi de şakası da ciddidir. Nikâh, talak, ric’at*” (Ebû Dâvûd, Talâk, 9) hadisi ile sâbittir. Dolayısıyla evlilik, hafife alınamayacak kadar ciddi bir kurumdur. Akli başında, ne konuştuğunun bilincinde olan ve boşamanın ne anlama geldiğini bilen kimsenin boşaması ittifakla geçerlidir. Bunun zıttı durumda olan, yani şiddetli öfke ya da bunaklık gibi durumda bulunan kimsenin boşaması geçerli kabul edilmemektedir (Acar, 2010, s. 499-500).

Eşler arasında çeşitli anlaşmazlıklar yaşanması neticesinde boşanmanın son çare olarak değerlendirilmesi ve boşanmak yerine farklı çözüm yolları aramak gerektiği öğütlenmiştir. Konuya delalet eden rivayete göre Hz. Peygamber’in eşi Sevede, Hz. Peygamberin kendisini boşamasından korktu ve “Ey Allah’ın Elçisi! Beni boşama, benim günümü Âişe’ye ayır” diye temennide bulundu. Bunun üzerine Nisâ Sûresi 24. âyetin nazil olduğu beyan edilmektedir (Askalânî, 1379b, s. 266).

4.1.3.1. Talâkın Hükümleri

Hanbelî mezhebi fakihlerinden İbn Kudâme talâkın hükümlerini örneklendirmiş ve şu şekilde tasnif etmiştir:

1- Vâcib olan talâk: Velinin haberi olmadan yapılan nikâhın son bulması vâcib talâka örnek olarak gösterilebilir. Bu tür bir nikâhı, veli haber aldığı anda sonlandırma yetkisine sahiptir.

2- Mekruh olan talâk: Herhangi bir gerekçe olmaksızın ayrılığın gerçekleşmesi mekruh talâka örnek gösterilebilir.

3- Mubah olan talâk: Kadının geçimsiz ve kötü huylu olması nedeniyle bu çeşit boşanma, çare olarak görülebilir. Mubah olmasına rağmen Allah yine de bu durumda öfkelenmektedir (İbn Mâce, Talâk, 1).

4- Mendup olan talâk: Kadının, Allah'ın hakları hususunda gevşek davranması bu çeşit boşamaya sebep olarak görülmüştür. Allah'ın haklarından maksat “namaz vb.” ibadetlerdir.

5- Haram olan talâk: Hiçbir faydanın gözetilmediği, önemsiz bir şeyden dolayı boşamak haram talâk kapsamında değerlendirilmiştir. Kadının herhangi bir malı itlaf etmesi bu duruma örnek verilebilir. Çünkü Hz. Peygamber “*Zarara zararla karşılık vermek yoktur.*” (İbn Mâce, Hükümler, 17) buyurmuştur. Ayrıca hayızlı durumda olan kadını boşamak veya temizlik döneminde olan ancak kendisiyle cima edilmiş kadını boşamak da haramdır (İbn Kudâme, 1997, s. 323-324).

4.1.3.2. Talâkın Çeşitleri

İslam hukuku açısından Talâkın çeşitleri nikâhı iptal edip etmeme bakımından ric'î talâk ve bâin talâk” olarak ele alınmakta olup öte yandan sünnete uygunluk açısından ise “sünnî talâk ve bid'î talâk” olarak ele alınmaktadır.

4.1.3.2.1. Nikâhı İptal Edip Etmeme Bakımından Talâk

İslâm hukukuna göre boşama çeşitleri nikâhı iptal edip etmeme bakımından ric'î talâk ve bâin talâk” olarak incelenmektedir (Acar, 2014, s. 254; Fidan, 2001, s. 24).

4.1.3.2.1.1. Ric'î Talâk

Sözlükte “Hanımın kocasına geri dönmesi ve eskisi gibi ona iâde edilmesi” anlamına gelen ric'at lafzı ıstılahta “mevcut nikâh akdinin yeni bir akid yapmaksızın sürdürülebileceği” anlamı taşımaktadır. Ric'î talâk ile boşanmış olan taraflar erkeğin

talebi üzerine bir araya gelebilmektedir. Bu talebini “sana ric’at ettim”, “karıma ric’at ettim” şeklinde belirtebilmektedir. Bu şekilde hanımına geri dönen erkeğin hanımına geri döndüğüne dair şâhit tutması önerilen (mendup) bir davranış olarak belirtilmektedir (Neseî, 2011, s. 288).

Ric’î talâk ile ayrılan ve daha sonra bir araya gelen tarafların cinsi münasebette bulunabilmeleri için yeni bir nikâh akdi gerekmemektedir. Allah Teâlâ’nın “*Eğer kocalar barışmak isterlerse, bu durumda boşadıkları karılarını geri almaya daha fazla hak sahibidirler.*” (Bakara, 2/228) buyruğu eşlerin bir araya gelebileceğine delâlet etmektedir. Dolayısıyla kadının iddeti devam ettiği müddetçe erkeğin o kadınla nikâhı ve cinsel münasebette bulunma hakkı ortadan kalkmamaktadır (Mevsîlî, 1937, s. 147).

Bakara Sûresi 229. âyette “*Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektedir.*” (Bakara, 2/229) buyurulmuştur. Câhiliye döneminde boşamanın sayı sınırı bulunmamaktaydı. Erkek, hanımını boşamakta ve kadının iddeti bitmesine yakın tekrar geri almaktaydı. Bu durum sayısız şekilde devam etmekte ve kadının huzurlu bir yuva içerisinde olmasının önünde engel oluşturmaktaydı. Allah Teâlâ, bu duruma bir sınırlama getirerek erkeğin hanımına geri dönebileceği boşama sayısını iki defa ile sınırlandırmıştır. Cahiliyeden bu yana süre gelen bu anlayışın değişmesine neden olan olay, Ensar’dan bir sahâbînin, hanımına “seninle aile hayatı yaşamayacağım ve başkasıyla da evlenmene engel olacağım” şeklindeki sözleri olmuştur. Hanımı ise bu duruma hayret etmiş ve “nasıl?” diye sormuştur. Kocasının da cevaben “Seni boşayacağım ve iddetinin bitmesine yakın seni geri alacağım” diye karşılık vermesi üzerine bu durum Hz. Peygambere iletilmiş ve bu âdetin ortadan kaldırılması amacıyla Allah Teâlâ tarafından boşamanın iki kez olduğu konusunda Bakara Sûresi 229. âyet indirilmiştir (Meâfirî, 2003, s. 257-258; Celâlüddîn es-Süyûtî, tarihsiz, s. 662; Reşid Rıza, 1990, s. 303).

Kocasının kendisini boşamayacağını ve cinsel münasebette de bulunmayacağını duyan kadın söz konusu hâdiseyi Hz. Âişe’ye şikâyet etmiştir. Hz. Âişe’nin bu durumu Hz. Peygambere bildirmesi üzerine Allah Teâlâ Bakara sûresi 229. âyeti indirmiştir. Söz konusu âyette “*Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektedir.*” buyurulmaktadır. Bu âyet ile kişinin mehir ve veli izni olmaksızın hanımına geri dönebileceği talâk sayısı kesinleşmiştir (Kurtubî, 1964, s. 126).

Böylece câhiliyeden bu yana kadınların yaşadığı mağduriyet ve erkeğin sınırsız boşama hakkını kullanarak kadını maddî ve manevî açıdan uğrattığı bu fena muamele de böylece son bulmuş oldu.

Boşamanın iki kez oluşu ile ilgili âyette bahsedilen, bir kez boşamanın ardından ikinci kez boşamanın gerçekleştirilmesidir. İki talâkın bir anda uygulanması kastedilmemektedir. İkinci boşamadan sonra erkeğin hanımını son kez geri alabilme durumu, erkeğe yeniden kadına zarar verebilmesi için tanınan bir fırsat ve ruhsat olarak algılanmamalıdır. Zira kadına zarar vermek amacıyla o kadını tutmak doğru değildir. Esasen kadınla geçinme niyeti taşımayan erkek, o kadına zarar vermeyi düşünmemeli ve boşamalıdır (Mucîruddîn el-Uleymî, 2009, s. 323).

4.1.3.2.1.2. Bâin Talâk

Tarafların yeniden evlilik hayatı yaşamaları için yeni bir nikâh akdinin ve mehir tespitinin gerekli olduğu boşama çeşidine bâin talâk denilmektedir (Acar, 2014, s. 256). Ayrıca “Bain boşama evlilik bağının derhal, hemen kaldırılması anlamına gelir” (Fidan, 2001, s. 26). Konuyla alakalı olarak Kur’ân-ı Kerîm’de “*Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektedir.*” (Bakara, 2/229) buyrulmaktadır.

Hz. Peygamber’e hitaben “Ey Allah’ın Elçisi, ben Allah’ın “*Boşama iki defadır. Bundan sonrası ya iyilikle tutmak ya da güzellikle salıvermektedir*” (Bakara, 2/229) âyetini görüyorum. Peki, üçüncü boşama nerede?” şeklinde sorulan soruya cevaben Hz. Peygamber’in “*salıvermektedir.*” âyetini okuduğu rivayet edilmektedir (İbn Vehb, 2003, s. 123; Abdürrezzâk, H. 1419, s. 347).

Bâin talâkın Arap toplumu tarafından daha önce de bilindiği rivayetlerde bulunmaktadır. Bir kimse İbn Abbas’a “*Boşama iki defadır.*” âyetini zikrederek Arapların üç kez boşamayla bilip bilmediğini sormuştur. İbn Abbas “evet” diyerek yanıtlamış ve üç talâkın Arap toplumu tarafından bilindiğini belirtmiştir (Abdullah İbn Abbas, tarihsiz, s. 66).

4.1.3.2.2. Sünnete Uygun Olup Olmamasına Göre Talâk

İslâm hukukuna göre boşama çeşitleri sünnete uygunluk açısından “sünnî talâk ve bid‘î talâk” olarak incelenmektedir (Acar, 2014, s. 259).

4.1.3.2.2.1. Sünnî Talâk

Boşamanın Kur’an ve Sünnette öngörüldüğü şekilde yapılması gerektiği bilinen bir gerçektir (Fidan, 2001, s. 28). Erkeğin, hanımını temizlik müddetindeyken ve o temizlik müddeti içerisinde cinsel münasebette bulunmadan boşamasına sünnî talâk denilmektedir (Kudûrî , 1997, s. 154).

Talâkın dört çeşit olduğunu zikreden fakihler iki tür talâkın helal, iki tür talâkında haram olduğunu belirtmişlerdir. Bunlardan helal olanlar: erkeğin, kadını temizlik dönemindeyken kendisiyle cima etmeksizin boşamasıdır. Ya da kadının hamileliği belirgin hale gelmişken boşamasıdır (Takıyyüddîn İbn Teymiyye, 1995, s. 20). Haram olan boşama çeşitlerine “Bid‘î Talâk” başlığı altında değineceğiz.

Boşanan kadının beklemesi gereken sürenin üç hayız müddeti olduğu “*Boşanmış kadınlar kendi başlarına (evlenmeden) üç ay hali (hayız ve temizlik müddeti) beklerler.*” (Bakara, 2/228) âyeti ile bilinmektedir. Allah kadınlara hitaben aynı âyette “*Allah’ın yarattığını gizlemeleri kendilerine helâl olmaz.*” buyurmuştur. Yani, hamileliği gizlemeleri yasaklanmıştır. Hamile olan kadın, hamile olmasına rağmen “hamile değilim”, dememelidir. Hamile olmayanın da “ben hamileyim” demesi doğru bulunmamaktadır (Mücâhid b. Cebr, 1989, s. 235).

4.1.3.2.2.2. Bid‘î Talâk

Erkeğin, hanımını sünnet üzere boşamadığı boşama şekline bid‘î talâk denilmektedir. Bu tür bir boşamayı gerçekleştiren kişinin fiili geçerli olmakla birlikte sünnete uygun olarak boşamayı gerçekleştirmemesi nedeniyle kişi günahkâr olur (Kudûrî , 1997, s. 154).

Talâkın haram olan çeşitleri “hayızlıyken” ve “cimadan sonra henüz kadının hamile olup olmadığı belli olmadan boşamaktır (Takıyyüddîn İbn Teymiyye, 1995, s. 20).

Âdet durumunda olan kadını boşamak geçerli kabul edilmemektedir. Konunun delili İbn Ömer'in, hanımını âdet dönemindeyken boşamış olması ve bu konuda Hz. Ömer'in Hz. Peygambere soru sorması hâdisesidir. Hz. Muhammed “*Abdullah'a emret, karısına geri dönsün*” buyurmuş ve âdet halindeki kadının boşanmasını doğru bulmamıştır (Ebû Dâvûd, Talâk, 4). Hanbelî mezhebinde de aynı görüş kabul edilmektedir ki, hayız halindeki kadını boşamak ve temizlik durumunda bulunan ancak kendisiyle cîma edilen kadının boşanması da yasaktır (Ebü'l-Vefâ, 2001, s. 251).

Öte yandan âdetli olan kadını boşamanın uygun olmadığını ancak boşamanın geçerli olacağını belirten âlimler de bulunmaktadır. Bir adam hanımına âdetli olduğu anda “sen sünnet üzere boşun” dese bu talâk hayızlıyken vaki olur mu yoksa temizlenince mi gerçekleşir? sorusuna İmam Mâlik “Bu lafız neticesinde kadın temizlenince talâk gerçekleşir. Adam ise âdet döneminde olan hanımına dönmeye zorlanır” şeklinde cevaplamıştır. Şayet adam kadına “sen sünnet üzere üç talâkla boşun” dese, bu soruya cevaben ise İmam Mâlik “erkek bu sözü söylediği andan itibaren kadın âdetli olsa da olmasa da evinde durur ama erkek onunla kesinlikle münasebet kuramaz. Ta ki o kadın başka biriyle evleninceye kadar” şeklinde görüş bildirmiştir (Sahnûn, 1994, s. 5-6).

Bir kişi hayızlı olan hanımını boşasa, sünnete muhalefet etmiş olmakla birlikte, talâkı gerçekleştirmiş olur. Rafizîler ise hayızlı kadına yapılan talâkın geçerli olmayacağını savunmaktadırlar (Serahsî, tarihsizb, s. 16).

4.1.3.2.3. Muhâlea

Sözlükte “çıkarmak, gidermek” manasına gelen Hul' (muhâlea) lafzı ıstılahta “erkeğin, anlaşmazlık yaşadığı hanımı ile belli bir miktar maddî bedel karşılığında boşanmak üzere anlaşması” anlamına gelmektedir (Mevsîlî, 1937, s. 156).

Boşanma olaylarının toplumu derinden sarstığı, boşama yetkisinin genelde erkeğe ait olduğu, sürdürmek istemedikleri evlilikleri hanımlarıyla karşılıklı anlaşma (muhâlea) ile bitirebilecekleri bilinmektedir. Muhâlea ile ilgili âyette “*Erkek ve kadın Allah'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa bu durum müstesna. (Ey müminler!) Siz de karı ile kocanın, Allah'ın sınırlarını, hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya*

düşerseniz, kadının (erkeğe) fidiye vermesinde her iki taraf için de sakınca yoktur.” (Bakara, 2/229) buyrulmaktadır.

Nisâ sûresi 19. Âyette ise “*Ey iman edenler! Kadınlara zorla vâris olmanız size helâl değildir. Apaçık bir edepsizlik yapmadıkça, onlara verdiğinizin bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız (biliniz ki) Allah’ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz. (Nisâ, 4/19)”* buyrulmuştur. Kadın, kocasının hukukunu eda edememekten korkarsa, aynı şekilde erkek de karısının hakkını muhafaza edememekten endişe ederse, muhâlea hususunda günah yoktur (İbn Vehb, 2003, s. 125).

Muhâlea konusunu ele alan âyetlere dair birtakım görüşlerin nakledildiği görülmektedir.

1- Bakara sûresi 229. âyetin tefsirinde İmam Buhârî’nin naklettiğine göre bir adam vefat ettiğinde o kişinin yakınları vefat edenin karısına istedikleri gibi davranabilirlerdi. Dilerlerse o kadınla evlenirlerdi. Dilerlerse başkasıyla evlendirirler, isterlerse de evlenmesine hiç müsaade etmezlerdi. Kadının ailesinden bile daha fazla hak sahibiydiler. Buhârî’nin beyanına göre âyet bu sebeple indi (Buhârî, H. 1311d, s. 44).

2- Bir adam vefat ettiğinde o adamın yakınları, adamın karısı ölene kadar evlenmesine engel olmakta ya da mehrini almaya çalışmaktaydılar. Âyetin bu nedenle indiği ifade edilmektedir (Ebû Dâvûd, 2009, s. 432; Taberî, 2001b, s. 521).

3- Nisâ sûresi 19. âyette bahsi geçen “*Bir kısmını ele geçirmek*” ile kastedilen, bir miktar para ya da buna benzer bir bedel ile kadının boşanma talebinde bulunması ve böylece evliliğin iki tarafın onayıyla son bulmasıdır. “*Bir kısmını ele geçirmeniz için de kadınları sıkıştırmayın.*” (Nisâ, 4/19) âyette bulunan bu ifade erkeklerin hanımlarından mehri alabilmek için başvurdukları baskı yöntemlerinden biri olan “kadını eve hapsetme” fiiline işaret etmekte ve bu davranışın kadına zulüm olması nedeniyle helâl olmadığına vurgu yapmaktadır (Taberî, 2001b, s. 109-112).

Hul’ (muhâlea), talâk olarak kabul edilmektedir. Şâfiî’den ise Hul’ yapmanın fesih olacağına dair bir görüş de gelmiştir. Bir erkek, hanımına herhangi bir izah getirmeksizin “sana Hul’ yaptım” derse ve bununla talâk kastederse, bu yaptığı bâin talâk olarak kabul edilecektir (Semerkandî, 1994a, s. 199).

Hul‘ (muhâlea) yapmanın caiz olduğu haller başlığında, Harb “Ben, İshak’a “adam karısına zahmet / sıkıntı / ıstırap vermesi nedeniyle kadın zulme uğruyorsa, hul‘ yapsalar o kadına mehir verilmesi gerekir mi? diye sordum” demiş ve o da cevaben “şayet zulüm erkek tarafından yapıldıysa mehirden alması erkeğe diyâneten helal olmaz. Şayet zalim olan kadınsa, yaptığı zulüm ölçüsünde mehirden ya da başka bir şeyden erkeğe verir” demiştir. Sabit bin Kays’ın karısı Hz. Peygambere gelerek kocasıyla geçinmeye niyeti olmadığını belirtmiştir. Hz. Peygamber de mehir olarak verilen bahçeyi Sabit bin Kays’a geri iade edip edemeyeceğini sormuştur. Kadın, bahçeyi geri vermeyi kabul edince Hz. Peygamber de Sabit bin Kays’a “*bahçeyi kabul et ve onu boşa*” buyurmuş ve karşılıklı rıza ile ayrılığın gerçekleşeceğini belirtmiştir (Ahmed b. Hanbel, 2009, s. 419).

Erkek, fidyeyi yani vermiş olduğu mehri ancak geçimsizlik kadın tarafından gerçekleşmesi halinde alabilir. Ancak geçimsizlik erkek tarafından gerçekleşirse erkeğin kadından hiçbir maddî talepte bulunması helâl olmaz. Bu konunun delili de Allah’ın Nisâ sûresi 20. âyetindeki “*Onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın.*” âyetidir (Semerkandî , tarihsiz, s. 151).

Sebepsiz yere boşanmak hoş karşılanmamıştır zira evlilik bir nimettir ve sebepsiz boşanma nankörlük olarak görülmüştür. Muhakkak ki nikâh, Allah’ın kulları üzerindeki nimetlerindedir. Allah Teâlâ “*size kendi (cinsi)nizden eşler yaratıp aranızda sevgi ve merhamet peydâ etmesi de O’nun (varlığının) delillerindedir.*” (Rum, 30/21) buyurmuştur (Serahsî, tarihsizb, s. 2).

Muhâlea yapmanın iki şartla caiz olacağı savunulmuştur. Kadın, erkekten hoşlanmıyorsa ve erkeğin hakkını ifa edememekten endişe ediyorsa, kadın fidye verir ve karşılıklı anlaşma ile boşanabilirler (Bedrüddîn el-Aynî, 2000, s. 507).

Mehir, İslâm dininin kadına tanıdığı haklardan biridir. Erdemli bir şekilde davrandığı takdirde kadından mehrini zorla ya da çeşitli iftiralarla almaya yeltenmek yasaklanmıştır (Nisâ, 4/20). Aynı zamanda İslâm öncesi uygulanan ve kadının mehrini ele geçirmek amacıyla kadına hapis hayatı yaşatmak ya da boşanma sonrası kadının başkasıyla evlenmesine müsaade etmemek âyet ile yasaklanmıştır. Kadın, kocasını açık şekilde aldatır ve o hal şahitler huzurunda sabit olursa, kendisine cezai müeyyide uygulanacaktır. Şahitlerin olmadığı ve bu durumu li'an yöntemiyle hâkime aksettirmeyen bir erkek, karısına vermiş olduğu mehri karşılıklı anlaşma ile geri almak

suretiyle boşanma teklif edebilir ya da bu teklif kadından gelebilir. Ya da şiddetli geçimsizliğin nedeni kadının huysuzluğu sebebiyle gerçekleşiyorsa ve iyi huylu olmayı reddediyorsa yine karşılıklı anlaşma yoluyla muhâlea yapmaları mümkün görülmüştür.

Türk medeni kanununda ise karşılıklı rıza ile anlaşmalı olarak gerçekleştirilen boşanma nedeni, “evlilik birliğinin temelinden sarsılması” olarak kabul görmüştür (Sargın, 2020, s. 353).

4.1.3.2.4. Tefvîzî Talâk

Sözlükte “yapılacak bir işin gerçekleştirilmesini başkasının sorumluluğuna bırakmak” manasına gelen “tefvîz”, ıstılahta “boşanma hakkının erkek tarafından kadına verilmesi” olarak ifade edilmektedir (Bakkaloğlu, 2011, s. 310-311).

Tefvîzî talâk uygulamasının Hz. Peygamber tarafından yapıldığını ve kadınların talebinin olması durumunda onların isteği ile evliliğin son bulabileceği önemli bir delil olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu âyette “*Ey Peygamber! Eşlerine şöyle de: Eğer dünya dirliğini ve süsünü (refahını) istiyorsanız, gelin boşanma bedellerinizi vereyim de, sizi güzellikle salıvereyim.*” (Ahzap, 33/28) buyrulmaktadır. Hz. Peygamber, boşanma yetkisini eşlerine tanımıştır ve buna “tahyîr” denilmektedir. Hz. Âişe, Hz. Peygamberi ve âhiret hayatını tercih etmiş ve bu hususta kimsenin kendi hür iradesine müdahale edemeyeceğini belirtmiştir. Hz. Peygamberin diğer hanımları da aynı şekilde davranmıştır. Aralarından bir hanım kendi isteği ile ayrılmayı seçmiştir. İbn Vehb’in zikrettiğine göre Hz. Peygamberin eşlerine boşanma hususunda tercih hakkı tanımış olması onları o an boşadığı anlamına gelmemektedir. Zeyd b. Sabit, Ömer b. Hattab, Abdullah b. Abbas, İbn Mesud, Âişe, İbn Şihab, Rebîa, Ömer b. Abdilaziz, Süleyman b. Yesâr, Ata b. Ebi Rebah (tamamı) “kadına tercih hakkı tanınması kadının erkek tarafından boşandığı anlamına gelmemektedir” şeklinde görüş belirtmişlerdir (Sahnûn, 1994, s. 278).

Kadın, evliliğini muhâlea ya da tefvîzî talâk hakkını kullanarak bitirebileceği gibi yaşamış olduğu sorunlar neticesinde yargı kararıyla da evliliği bitirme hakkına sahiptir.

4.2. Yargı Kararıyla Boşanma (Tefrîk)

Sözlükte “iki şeyi birbirinden ayırmak” olarak tarif edilen “tefrîk” lafzı ıstilahta “yargı kararıyla eşlerin birbirinden ayrılmasını” ifade etmektedir. Söz konusu tarifi İslâm hukuku kaynaklarında “kazâi boşanma” olarak zikredildiği belirtilmiştir (Acar, 2014, s. 305). Tefrîk, kadının talebi üzerine tarafların evlilik bağının bâin talâk ile son bulmasını ifade etmektedir. Dolayısıyla erkeğin gerçekleştirdiği talâk, tefrîk olarak tanımlanmamaktadır (Zühayli, tarihsiz, s. 7067).

Kadının mahkemeye başvurarak boşanmayı talep etme hakkı herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kadını mahkemeye başvurmak zorunda bırakan nedenlerden en önemlisi kadının kocasından zarar görmesidir. Zira kadının evlilik hayatında zarar görmesi, beraberinde şiddetli geçimsizliğe sebebiyet verecek ve aile saadetine engel teşkil etmektedir. Geçimsizlik halinde tarafların bir arada bulunmasının imkânsız olarak görülmesiyle mahkeme kararıyla evlilik akdi sonlandırılmaktadır. Kadının kocasından zarar görmesi, kocanın kusurlu olduğunu göstermektedir. Kusurlu olan koca olduğu takdirde hâkim eşlerin arasını bâin talâk ile ayırmaktadır. Böylelikle erkeğin kadına yönelik fena muamelede bulunması önlenmektedir (Fidan, 2001, s. 11-15).

Sebepsiz olarak boşanma talebinde bulunmak hoş karşılanmamış ve bu tür kadınların cennetin kokusunu dahi alamayacak zümreden oldukları dile getirilmiştir (Tirmizî, Talâk, 11; İbn Balabân, 1988, s. 490; İbn Kesîr, 1999, s. 614). Ancak bazen eşler arasında fesât hali olur. Söz konusu nikâh bağı sadece huzur bozucu duruma gelebilir. Evliliğin kendisi zarar halini alabilir. Fakat bu durumda bile erkek evin nafakasını ve barınma ihtiyacını gidermeye zorlanır. Bu geçimsizlik hâli artık kadına hapis hayatı yaşatır duruma geldiyse ve hiçbir mutlu ortam bulamamasına rağmen erkeğe mâlî yük oluşturuyorsa, bu evlilik birliği her iki tarafında menfaatine olmak üzere mahkeme kararıyla bitirilebilir (İbn Kudâme, 1997, s. 323).

Hanefiler, kadının boşanma talebinde bulunabileceği sebepleri yalnızca cinsel birlikteliğe engel teşkil eden kusurlar olarak sınırlandırmışlardır. Kazâi boşanma konusu Malikî ve Hanbelîler tarafından geniş çerçevede ele alınmıştır (Demirci, 2022, s. 1076).

Çalışmamızda kazâi boşanma (tefrîk) nedenlerini incelemeye gayret edeceğiz. Öncelikle yargısal boşanma gerekçelerine kısaca değindikten sonra söz konusu

yargısal boşanma nedenlerinden fena muamele ve şiddetli geçimsizlik ile alakalı olanları fena muamele ve şiddetli geçimsizlik ana başlığı altında inceleyeceğiz.

Yargı kararıyla boşanma çeşitleri hastalık ve kusur, buluş muhayyerliği, zina isnadı, îla, zihâr, irtidad, nafakanın temin edilmemesi, gâiblik, fena muamele ve şiddetli geçimsizlik şeklinde ifade edilmektedir. Fakat biz bu çalışmamızda kazâi boşanma nedenlerini hastalık ve kusur, buluş muhayyerliği, fena muamele ve şiddetli geçimsizlik çerçevesinde ele aldık.

4.2.1. Hastalık ve Kusur

Hastalık ve fizyolojik birtakım kusurlar sebebiyle kadının kocasından boşanma talebinde bulunması meşru karşılanmaktadır (Fidan, 2001, s. 16-17).

Hanefî mezhebi açısından, cinsel iktidarsızlık ve hadım edilme durumları hâricindeki ayıplardan dolayı kadının muhayyerlik hakkı kabul edilmemiştir. Erkeklerde bulunan ve kadını boşanma talebine itecek hastalıklar “akıl hastalığı, cüzzam rahatsızlığı ve cilt hastalığı” olarak değerlendirilebilir. İmam Muhammed, bu durumda kadının muhayyer olduğunu, söz konusu hallerde eşler arasında geçim (uzlaş) olamayacağı görüşünü benimsemiş ve kadının uğradığı bu zararı bertaraf edebilmek için muhayyerlik hakkını kullanabileceğini zikretmektedir. Ancak erkek, söz konusu hastalıkları gerekçe göstererek muhayyerlik hakkı talep edememektedir. Zira erkeğin talâk hakkı her hâlükârda bulunmaktadır. Ayrıca kadın, erkeğin cinsel uzvunun ve yumurtalıklarının bulunmayışını gerekçe göstererek muhayyerlik talebinde bulunabilmektedir. Zira bu eksiklik nikâhın maksadı olan cinsel birliktelik ve çocuğun varlığına mâni hallerdir. Cinsel iktidarsızlık yaşayan, hanımıyla ilişkiye giremeyen, cinsel iktidarsızlığı bir hastalık, zayıflık ya da yaşlılık sebeplerine dayanan ya da bir sihir etkisiyle bu duruma gelen kimseye, hanımının kendisini dava etmesi üzerine hâkim tarafından bir yıl müddet verilir ve erkekteki kusur düzelmezse eşlerin araları tefrîk edilir. Ebû Yûsuf ve Muhammed, kadının bir yılın sonunda durum düzelmezse direkt olarak boşanmış olacağı görüşünü kabullenirken, Ebû Hanîfe ise kadından zararın defedilmesi için tefrîk edilebileceğini ancak bu tefrîk kararını ancak hâkimin ilan edebileceğini belirtmektedir (Mevsılî, 1937, s. 115).

İmam Mâlik, hastalık ve fizyolojik rahatsızlık nedeniyle kadının boşanma talebinde bulunabileceği durumları: akıl hastalığı, cüzzam, cilt hastalığı ve ferçte bulunan ve ilişkiye engel olabilecek rahatsızlıklar olarak ifade etmiştir (Sahnûn, 1994, s. 142).

Bakara Sûresi 229. âyetin tefsirinde nakledildiğine göre bir kadın Hz. Peygambere geldi ve Rifa'a isimli biriyle eskiden evli olduğunu, boşandıktan sonra Abdurrahman b. Zübeyr ile evlendiğini, yeni kocasının iktidarsız olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hz. Peygamber “*Rifa'aya geri mi dönmek istiyorsun?*” diye sordu. Kadın “evet” dedi. Hz. Peygamber, cinsel ilişki yaşamadıkça ikisinin birbirinden ayrılmayacağını belirtti. Rivayet olundu ki, kadın bir süre sonra Hz. Peygambere gelerek kocasıyla münasebette bulduklarını söyleyerek ayrılmayı talep etti. Hz. Peygamber, kadının ilk sözünde (kocam iktidarsız diyerek) yalan söylemesi nedeniyle ikinci sözüne inanmayacaklarını buyurmuştur. Bir süre sonra Hz. Peygamber vefat edince kadın, Hz. Ebû Bekir'e geldi ve ayrılık talep etti. Hz. Ebû Bekir, kadının Allah Resulü'ne geldiğini ve talebini kabul etmediğini, bu olayı da gözleriyle gördüğünü, bu nedenle kendisinin de boşanma talebini kabul etmeyeceğini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir vefat edince kadın Hz. Ömer'e geldi ve aynı talepte bulundu. Hz. Ömer “şayet önceki kocana dönersen, seni recmederim (taşlayarak öldürürüm)” demiştir (Ferrâ' el-Begavî, 1997, s. 273).

Sahabeden Temime el-Kuraziyye (r.anh.) Hz. Peygambere gelerek kocasından üç talâkla boşandığını ve başkasıyla evlendiğini söylemiş ve yeni kocasının cinsel olarak iktidarsızlığı bulunduğunu ve kocasından boşanarak eski kocasına dönmeyi talep etmişti. Ancak söz konusu talebi, mevcut kocasıyla cinsel münasebet yaşamadığı için Hz. Peygamber (a.s.) reddetmiştir (İbn Mâce; Nikâh, 32; Tirmizî, 1975, s. 418). Bu hadisteki delilden yola çıkan âlimler, kadının önceki kocasına dönebilmesi için mevcut kocasıyla cinsel münasebet kurması gerektiği hususunda görüş birliğine varmıştır (Serahsî, tarihsiz, s. 131). Hâlbuki Osmanlı döneminde, erkeğin cinsi münasebeti gerçekleştiremeyecek şekilde yetersiz / iktidarsız oluşu, kadının ayrılığı talep etme hakkını elde etmesi anlamı taşımaktaydı (Ünal Özkorkut, 2016, s. 236). Bu hadiste kendisinden bahsedilen ve kocasından ayrılmak isteyen kadının, kocasına iktidarsızlık isnad ettiği gerekçesiyle ilk kocasına dönmesinin yasaklandığı anlaşılmaktadır.

4.2.2. Bulûğ Muhayyerliği

Henüz bulûğ çağına ulaşmamış küçük kızların velileri tarafından evlendirilmeleri ve o kızın bulûğa ulaştığında bu evliliğe dair rıza göstermeme hakkının bulunduğunu ifade eden tanıma “bulûğ muhayyerliği” denilmektedir (Çeker, 2022, s. 541).

Kişinin özgür iradesiyle bilinçli bir şekilde her türlü hukukî işlemi yapabilmesini ifade eden ehliyet durumu, Hanefilere göre kızlarda 17 yaş olarak kabul edilmektedir. Kızların evlenebilmesi için velisinin bu durumdan haberdar olması ve onay vermesi müstehap görülmüştür. Evlilik tekliflerine susmak Hz. Peygamber döneminde örf gereği utangaçlığın alameti olarak kabul edilmekteydi ve yapılan teklife susan bir kızın onay verdiği zannı oluşturmaktaydı. Ancak günümüzde bu örf değişmiş durumdadır. Açık bir ifade ile bu evliliği isteyip istemediğini dile getirmesi gerekmektedir. Baba ve dede haricinde diğer yakınları tarafından evlendirilen küçük kız çocuklar, aklen olgunluğa ulaştıkları takdirde mahkemeye başvurarak söz konusu evliliği sonlandırma hakkına sahiptirler (Acar, 2014, s. 39-55).

Hanefiler bulûğ muhayyerliğini yalnızca baba ve dededen başkası tarafından evlendirilen küçüklerin, bulûğa ulaşmaları ile evliliği feshedebileceklerini belirtmektedirler. Ancak evliliğe rıza göstermediğini yetkili makama bildirmeli ve mahkemenin de bu yöndeki kararı ilan etmesi gerekmektedir. Mahkeme kararıyla tefrikin gerçekteştiği âna kadar taraflar evli muamelesi göreceklerdir (Dirik, 2019, s. 93).

Ebû Hanîfe ve O'nun görüşünü benimseyenler, Evzâi ve geçmiş âlimlerden bir kısmı “böyle bir evlilik caizdir ancak kızın muhayyerlik hakkı vardır” demişlerdir. Ebû Yusuf ise bu görüşü kabul etmemiş ve kızın muhayyerlik hakkı olmadığını savunmuştur. Âlimler, kızın vasisi tarafından değil velisi tarafından küçük yaşta evlendirilebileceğini dile getirmişlerdir (Kâdî İyâz, 1998, s. 572).

Küçük kızların evlendirilmesi hususunda İmam Şâfiî’ “sadece babası ve dedesi evlendirebilir” şeklinde bir görüşü benimsemiştir. İmam Mâlik ise “sadece babası evlendirebilir” demiştir. Veli, evlilik için birini tayin ederse o kişi evliliği gerçekteştirebilir. Ancak böyle bir durumda kıza zarar geleceği ya da ahlâkî değerlerinin heder olacağı endişesi oluşuyorsa “o takdirde sadece babası evlendirebilir” görüşünü isabetli bulmuştur. Bu tür evliliklerde kızın bulûğa ulaştığında muhayyerlik hakkı söz konusu olacaktır (İbn Rüşd, 2004, s. 34).

Kızın muhayyerliğini tasdik eden âlimlerden bazıları şunlardır: Hasan, Ömer bin Abdülaziz, Tâvûs, Katâde, İbn Şübrüme, Evzâî ve Ebû Hanîfe'dir (İbn Kudâme, 1997, s. 402).

Osmanlı döneminde buluğ çağına ulaşmadan evlendirilen ve buluğ çağına ulaşmasıyla birlikte buluğ muhayyerliğini kullanmak isteyen kızlar vakit kaybetmeksizin mahkemeye başvurarak tefrik talebinde bulunurlardı. Öte yandan, çocukların evlendirilmesinin nadiren yaşandığı, çünkü halkın bu tür evliliklere hoş bakmadığına dair kanaat hâsıl olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir (Korkmaz, 2019, s. 460-470).

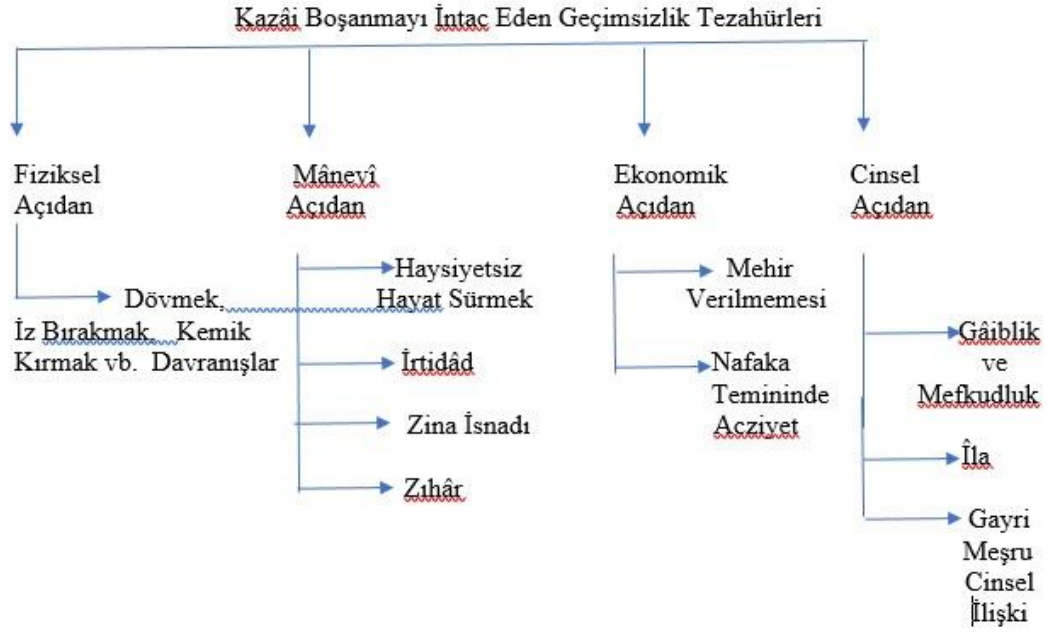
4.2.3. Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

İnsan, çevresine zarar verebilecek tutum ve davranışlar içerisine girebilmektedir. Bu durum “şiddet” olarak tanımlanmaktadır. Birey, yaptığı bu olumsuz haller ile karşısındaki kişiye fiziksel açıdan zarar verebildiği gibi ayrıca manevî olarak, ekonomik ve hatta cinsel açıdan da zarar verebilmektedir. Kadına yönelik baş gösteren bu durum insanlık tarihi kadar eski ve ciddi bir sorundur. Erkekler, kendilerini kadınlardan daha güçlü olarak görmektedirler. Bu düşünce de kimi zaman savunmasız olan kadınların zulme maruz kalmasına sebebiyet vermektedir. Bu mağduriyet kendisini çeşitli yollarla gösterebilmektedir. Kadınlar tehdit edilmek suretiyle psikolojik açıdan acı çekebilmektedir. Ayrıca özgürlüklere karşı gerçekleştirilen engeller de şiddet olarak değerlendirilmektedir. Kadına yönelik fena muamele en gelişmiş ülkelerde dahi ciddi oranlarda kendisini göstermektedir (Akkuş ve Yıldırım, 2018, 1368-1372).

Fena muamele ve şiddetli geçimsizlik konusuna değindiğimiz bu çalışmamızı fiziksel fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, manevî fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, ekonomik fena muamele ve şiddetli geçimsizlik ve cinsel fena muamele ve şiddetli geçimsizlik alt başlıkları şeklinde incelemeyi tercih ettik. Zira günümüz hukuku da şiddet konusunu bu başlıklar çerçevesinde ele almaktadır. Bu başlıklara öncelikli olarak kısaca değindikten sonra, yapmış olduğumuz tasnif çerçevesinde alt başlıklar halinde tamamını konumuz ekseninde detaylı olarak ele aldık.

Tefrik nedenlerini dört alt başlıkta incelemeyi tercih ettik ve tefrik gerekçesi olarak zikredilen nedenler arasında ayrıca haysiyetsiz hayat sürmenin de belirtilmesi

gerektiğini ifade edebiliriz. Öte yandan zamanın olağan akışı içerisinde daha farklı nedenlerle de tefrik talebine gerekçe olabilecek durumlarla karşılaşmanın mümkün olabileceği unutulmamalıdır. Nitekim Halil İbrahim Acar *İslâm aile hukuku* eserinde konuyla ilgili şu ifadeler yer vermiştir: "Boşanma nedenleri Kur'an ve sünnette nüzul ve vurud sebeplerini oluşturan bazı olaylara binaen nasslarla belirlenmiştir. Bununla birlikte boşanma nedenlerinin sadece bunlardan ibaret olmayacağı evliliğin sürdürülmesini imkânsız kılan pek çok nedenlerin olabileceği hatta bunların zamanla ortaya çıkabileceği ve değişebileceği mantığı fukaha arasında kabul görmüştür. Dolayısıyla boşanma nedenlerinin sadece bu sayılanlardan ibaret olmayacağı, daha başka nedenlerle de evlilik birliğinin sona erdirilebileceği kabul edilmelidir." (Acar, 2018, s. 268).

Şekil 1:Kazâî boşanmayı intac eden geçimsizlik tezahürleri

4.2.3.1. Nüşûz

Nüşûz, eşlerin her biri hakkında kullanılabilir (Râzî, 1421, s. 338). Ancak nüşûz “kadının, kocasına itaat etmesi Allah tarafından emredilmiş hususlarda başkaldırması” demektir şeklinde görüş de savunulmuştur (Kâsânî, 1328a, s. 334; Düsûkî, tarihsiz, s. 343).

İbn Kuteybe'ye göre “nüşûz” kocasına nefret eden kadınların davranışı için de telaffuz edilmektedir. Ayrıca İbn Abbas, huzursuzluk çıkarıcı ve uyarılara aldırmaz olmayan kadının, kocası tarafından dövülebileceğini zikretmiştir (Taberî, 2001a, s. 711; Ebû Hâtim, 1419, s. 942).

Kadının nüşûz /geçimsizlik içerisinde olduğunun alâmetlerinden bazıları şu şekildedir:

1. İzinsiz olarak evden çıkması,
2. Allah'ın hukukuna taalluk eden vazifelerini terk etmesi (gusül, namaz vb.),
3. Erkeğin, evliliğin gereği olarak hakkı bulunan cinsel birliktelik talebini kadının reddetmesi ya da bu konuya soğuk yaklaşması (Emîra Muhammed Meğâzi Mahmud, tarihsiz, s. 282).

Edepsizlikte bulunan kadınların iddet müddeti içinde evlerinden çıkarılmaması gerektiği, iddeti devam ettiği müddetçe evde kalma hakkı olduğu zikredilmekte ve erkeğin bu durumdaki kadını evden çıkarma hakkının olmadığı nakledilmiştir. Aynı şekilde kadının da erkeği evden çıkarma hakkı yoktur. “Kadın apaçık bir edepsizlik yapmadıkça evden çıkarmayın” denilmiştir. Edepsizlik yaparsa evden çıkarılır. İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Said bin Müseyyeb, Şa'bî, Hasan, İbn Sîrîn, Mücâhid, İkrime, Said bin Cübeyr, Ebû Kılâbe, Ebû Salih, Dahhâk, Zeyd bin Eslem, Horasanlı Ata, Süddî, Said bin Ebû Hilâl ve diğerleri, bu âyette kastedilen zinadır demişlerdir. Übey b. Kâ'b, İbn Abbas, İkrime ve diğerlerinin görüşüne göre “nüşûz” ile kastedilen, kadının kocasına fena muamele etmesi, sözleri ve yaptıklarıyla ona eza etmesi demektir (İbn Kesîr, 1999, s. 143-144).

Âyet-i celîlede geçen “Fâhişetin mubeyyine” lafzı “*Apaçık bir edepsizlik hayasızlık*” (Nisâ, 4/19) anlamına gelmektedir. Âyette bulunan fâhişe lafzı “hakka uygun olmayan her söz, amel ve tüm fiiller” olarak ifade edilmiştir (Ferâhîdi, tarihsiz, s. 96). “Fâhişetin mubeyyine”, apaçık bir isyandır ki bu “nüşûz” olarak tanımlanır (Mukâtil b. Süleymân, H. 1423a, s. 364).

Ma'mer'den nakledildiğine göre, Katade “Fâhişetin mubeyyine” o Nâsize / geçimsiz kadın'dır demiştir (Abdürrezzâk, H. 1419, s. 442). Yusuf; babasından, o Ebû Hanîfe'den, o da Hammad'tan “iddet beklediği halde evinden çıkan kadın “*fâhişetin mubeyyine / Apaçık bir hayasızlık*” tanımı ile karşı karşıyadır” şeklinde bir tanım da yapıldığı nakledilmektedir (Ebû Yûsuf, tarihsiz, s. 142).

Fâhişe: *İsyân ve Nüsz / Geçimsiz* anlamına gelmektedir. Bu durum kadın tarafından yapılıyorsa, muhakkak ki Allah kadına “darb” yapılmasını ya da kadının terk edilmesini emretmiştir. Şayet isyanı ve geçimsiz tavırları terk etmezse, o takdirde bundan sonra kadınla hul’ yapmakta bir günah / sakınca yoktur. Ebû Ca’fer, “Fâhişetin mubeyyine” âyeti hakkında ilk söylenen şeyin “kadının kocasına diliyle kötü muamele etmesi, eziyet etmesi, ve zina etmesi” olduğunu belirtmiştir. Zira Yüce Allah “*Fâhişetin mubeyyine*” buyurmuştur. İsyân ya da geçimsizlik yaşatan her kadını boşama yetkisi erkeğe aittir. Ayrıca apaçık bir edepsizlik yapan kadına, âyetin zâhirinden anlaşıldığı üzere hul’ yapmak için baskı yapmakta erkeğin hakkıdır. Bu yetki, Peygamberden gelen haberden dolaydır. Cabir’den rivayet edilen bir hadiste Hz. Peygamber “*Kadınlar hususunda Allah’tan sakının! Siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız. Allah’ın adıyla onlarla eş oldunuz. Sizin onlar üzerindeki hakkınız, sizi başka erkekle aldatmamasıdır. Şayet bunu yaparlarsa, onları iz bırakmayacak şekilde dövin. Kadınların rızkı ve giyimini hakkaniyet ölçüsünde gerçekleştirmek sizin üzerinize borçtur.*” buyurdu (Taberî, 2001a, s. 534-535).

Talâk sûresi 1. âyet hakkında Abdullah bin Ömer’e bu âyette bulunan “*Fâhişetin mubeyyine / Apaçık bir edepsizlik*” ifadesi soruldu. O da “evlerinden çıkan kadınlar için kullanılır. Evden dışarı çıkmak ve netice itibariyle bu âyette bahsi geçen kimselerden olmak yalnızca bir had cezası gerektirecek suç işlemek için evlerinden çıkan kadınlar için kullanılır ve neticede onlara ceza uygulanır” demiştir (İbn Vehb, 2003, s. 51).

Talâk sûresi 1. âyette bulunan “*Fâhişetin mubeyyine / Apaçık bir hayasızlık*” ile kastedilen Mücâhid'e göre zina fiilidir ve bu kadınlar recm edilirler (Mücâhid b. Cebr, 1989, s. 663). Muhakkak ki, apaçık bir edepsizlik (ten kastedilen) zinadır ki, had cezası uygulanmak üzere (evinden) çıkarılır (Tahâvî, 1994, s. 72). Âyette “*Apaçık bir hayasızlık*” ile kastedilen zinadır (Şâfî, 2006, s. 557; İbn Sa'd, 1968, s. 179).

Evlilik içerisinde birtakım sorunların yaşanabileceği, fakat problemlerin karşılıklı uzlaşma ile çözüme kavuşturulmasının daha hayırlı olacağı ve kadınlara karşı adil davranmanın gerekliliği Allah tarafından emir buyurulmuştur (Nisâ, 4/129).

Geçimsizlik nedeniyle boşanma talebinde bulunanların aile birliğini kurtarabilmeleri amacıyla iki tarafın problemlerini tespit edecek ve mümkünse çözüme kavuşturacak bir merciin bulunması isabetli görülmektedir (Karlı, 1988, s. 33; Binay, 2019, s. 265).

Evliliğin yürümeyeceği her iki taraf için aşikâr olduktan sonra evlilik son bulmalıdır. Ancak kadının şiddet görmesinin akabinde eşlerin arasındaki problemi

tespit ederek aralarını düzeltmeye ya da bir araya gelmeleri imkânı bulunmayacak bir konumdaysa da aralarının ayrılması için karar vermek üzere iki tarafı temsilen bu vazifeyi üstlenecek görevliler bulunmalıdır ki, buna “hakem tayini” denilmektedir (Nisâ, 4/35). Konuyla ilgili Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan âyette “*Eğer karı-kocanın aralarının açılmasından korkarsanız, erkeğin ailesinden bir hakem ve kadının ailesinden bir hakem gönderin. Bunlar barışmak isterlerse Allah aralarını bulur; şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.*” (Nisâ, 4/35) buyurulmaktadır.

Hakem usulü hakkında Hanefîlerden İbn Nüceym ve Haskefî “yöneticinin, aralarında hüküm vermesi için iki husumetli kişiyi başkasına havale etmesidir” şeklinde görüş beyan etmişlerdir (Muhammed Süleyman Nur, 2011, s. 163).

Fena muamele ve şiddetli geçimsizlik, Hanefî ve Şâfiî mezhebinde boşanma talebi için meşru bir neden olarak kabul görmemektedir. Malikî ve Hanbelî âlimleri, bu konuda kadının lehine görüş beyan etmişlerdir. Malikî mezhebine göre anlaşmazlık yaşayanların ailelerinden birer kişi hakem görevini üstlenir ve mümkünse tarafları barıştırır, mümkün değilse ve kadın suçlu durumdaysa o takdirde anlaşmalı boşanma (muhâlea) yoluna gidilir, erkek hatalıysa da evlilik o an sorgusuz sualsiz bitirilirdi (Ünal Özkorkut, 2016, s. 231-248).

Hanbelî mezhebine göre geçimsiz kadın halini değiştirmemekte ısrarcı olursa, hâkim o kadını güvenilir birinin yanına yerleştirir ve durumunu kontrol eder. Eşlerden her birine, anlaşmazlığa sebebiyet veren durumdan dönmelerini önerir. Karşılıklı hakaret ve şiddet ortamı oluşursa, Müslüman ve adaletli iki kişiyi görevlendirir. Bu görevlilerin, tarafların ailelerinden olması önem arz etmektedir. Bu kimselerin yetkisi “eşlerin arasını düzeltmek, tefrik etmek ya da muhâlea yapmaları” olarak tanımlanmaktadır (Kelvezânî el-Bağdâdî, 2004, s. 413).

Eşler arasında “şikâk” baş gösterdiyse, iki taraftan belirlenen hakemlerin kararıyla ayrılık gerçekleşebileceğine dair görüş belirtenler bulunmaktadır. (Ebü'l-Vefâ, 2001, s. 251).

Mecelle-i Ahkâm-ı Adliyye'nin 1790. maddesinde tahkim, kişilerin rızaları ile başka birini hâkim edinmelerinden ibaret bir uygulama olarak tarif edilmektedir. Hanbelî âlimlerinden İbn Kudâme ise “anlaşmazlık yaşayan iki kişinin arasında, bir kişinin hüküm vermesi ve onların da verilen hükme razı olmalarıdır. Bu şekilde hüküm veren kişinin verdiği karar geçerli olur” şeklinde görüş belirtmektedir. Malikî mezhebi imamlarından İbn Ferhûn da aynı görüştedir. Şâfiî ulemasından Nevevî ise tahkimi

gerçekleştiren kişinin verdiği kararın, hâkimin hükmü gibi olup olmayacağı hususunda iki görüşün bulunduğunu ve cumhurun en açık görüşüne göre, hâkimin hükmü gibi kabul edileceğini belirtmiştir. Karı koca için hakem usulü ise hâkimin, karı-kocadan hangisinin hatalı olduğunu anlayamadığı ya da tarafları barıştıramadığı takdirde iki taraftan birer hakem göndermesi şeklinde gerçekleşmektedir. Buna rağmen taraflar ayrılığı talep ederse ikisinin arası tefrîk edilebilmektedir. İki kişinin hakem olarak gönderilmesinin vâcip oluşu âyetin zâhirinden anlaşılmaktadır. Şâfiî âlimlerinden Rûyânî ise hakem gönderilmesinin müstehap (sevilen bir davranış) olduğunu belirtmektedir (Muhammed Süleyman Nur, 2011, s. 163-165).

1929 yılında yürürlüğe giren Mısır Ahvalü'ş Şahsiyye Kanununun (rakam 26) 6. maddesine göre zarar ve geçimsizlik değişmeksizin sürekli devam eder ve kadın, bu beraberliğe artık güç yetiremediği bir vaziyete gelirse hâkimden tefrîk talebinde bulunabilir. Hâkim, kadının zarara uğraması ve aralarının düzelme imkânının bulunmaması halinde bâin talâk ile aralarını ayıracaktır. Kadın şikâyetinden vazgeçerse ve daha sonra aynı şikâyet devam ederse ve herhangi bir zarar tespit edilemezse o takdirde iki hakem görevlendirir ve kanun maddelerindeki gibi aralarında hükmolunur (Muhammed Süleyman Nur, 2011, s. 167).

1975'de Suriye'de çıkarılan Kanun Hükmünde Kararnamenin 112/1 maddesine göre evlilik birliğinin devamının mümkün olmayacak şekilde zedelenmesi ve zarara katlanılamaması durumunda eşlerden her biri tefrîk talebinde bulunabilir. Hâkim eşlerin arasını düzeltmeye muktedir olamazsa bâin talâk ile aralarını ayırır. Zararın varlığını tespit edemezse, barışçılar umuduyla mahkemeyi bir aydan daha kısa olmamak üzere, ileri bir tarihe erteler. Ayrılık konusunda ısrar ederlerse eşlerin ailelerinden birer hakem görevlendirir. Bu kimselerin, görevlerini yerine getirerek tarafları barıştırmaya imkânı olan kimseler olması gerekmektedir ve bu vazifeyi âdil bir şekilde yerine getireceklerine dair yemin etmelidirler (Muhammed Süleyman Nur, 2011, s. 167).

1976 yılında Ürdün'de çıkarılan 61. kanunun 132. maddesine göre ise kadın, tefrîk talebinde bulunduğu kocanın hanımına zarar verdiği tespit edilirse hâkim, aralarını ıslah etmeye çabalar. Islah olma durumu mümkün değilse, kocaya “hanımına karşı olan halini düzeltmesi için” uyarıda bulunur. Davayı da barışçılar düşüncesiyle 1 aydan daha ileri bir tarihe erteler. Yine de düzelmezlerse durumlarını ailelerden belirlenecek hakemlere havale eder. Davayı açan erkek olursa, hâkim aynı şekilde

aralarını düzeltme konusunda çaba harcar ve barışmazlarsa davayı ileri bir tarihe erteler. Yine de bir araya gelmeyi kabul etmezlerse işi hakemlere havale eder (Muhammed Süleyman Nur, 2011, s. 167).

1984 yılında ilan edilen Kuveyt Kanununun (rakam 51) 127. maddesinde belirtilene göre mahkeme, eşlerin arasını düzeltmek için gerekli tüm gayreti göstermelidir. Bunun mümkün olmaması halinde eşleri barıştırmak ya da tefrik etmek için iki hakem görevlendirilmelidir (Muhammed Süleyman Nur, 2011, s. 167).

Şiddetli geçimsizlik durumunda boşanma isteği 1917 Hukuk-ı Aile Kararnamesi ile uygun görülür hale getirilmiştir (Ünal Özkorkut, 2016, s. 241).

4.2.3.2. Fiziksel Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

İnsanlar bir arada yaşarken sorunlar vuku bulabilir. Çözüm yolunun diyalog ile gerçekleştirilmesi büyük öneme sahiptir. Ancak bu diyalogun yeterince sağlanmadığı durumda kadınlar fena muameleyle maruz kalmaktadır. Şiddet türleri (fiziksel, manevî, ekonomik ve cinsel) arasında en fazla kadının mağdur edildiği alanın fiziksel şiddet olduğu gerçeği karşımıza çıkmaktadır. Bu durum hiç kimse için kabul edilir görülmemekte olup, ne yazık ki yaşadığımız dünyanın bir parçası halini almış vaziyettedir. (Beyza Altıparmak, 2019, s. 55-76).

Bu konunun incelenmesi esnasında Allah Resul'ünün hiçbir eşine fiziksel şiddet uygulamamış olması bizler için çok önemli ve üzerinde durulması gereken detay olarak karşımıza çıkmaktadır. Hz. Peygamber, kadın hakları konusunda nasihatlerde bulunduğu gibi aynı zamanda kendisi iyi bir aile reisi olarak topluma bu konuda örnek teşkil etmiştir.

Fiziksel açıdan uygulanan fena muamele hangi boyutlara ulaştığında boşanma için gerekçe oluşturabilecektir? sorusuna yanıt aradığımız bu başlık içerisinde Nisâ Sûresi 34. âyet çerçevesinde inceleme yapmayı tercih ettik. Nisâ Sûresi 34. âyette geçen “darabe” lafzı, bu âyetin hangi olay üzerine indiği, bu âyet üzerine görüşlerin neler olduğu üzerine durduk.

Fiziksel şiddet nedeniyle boşanma konusunun incelenmesi esnasında “darb” fiilinin Kur'ân-ı Kerîm'de bulunduğu âyetlerin zikredilmesinde fayda görülmüştür. Konu ile alakalı olarak bu âyetlerden belki de en dikkat çekici olanının Nisâ sûresi 34.

âyet olduğu görülmektedir. Fiziksel açıdan fena muamelenin İslâm hukuku açısından boşanma talebi için meşru gerekçe olup olmayacağı sorusuna yanıt bulabilmek için Nisâ sûresi 34. âyetin iniş sebebinin bilinmesi gerekmektedir. Ayrıca hangi durumlarda darp fiilinin gündeme gelebileceği de değindiğimiz hususlardan olmuştur. Kadının hiçbir şekilde darp edilmesinin söz konusu olmayacağını dile getirenler bulunduğu gibi, bazı istisnai durumlarda darp edilebileceğine dair delil zikredenler de bulunmaktadır. Öneminden dolayı “D-R-B” lafzını incelemenin fayda sağlayacağını düşünmekteyiz.

“D-R-B”, Arapçada 2. Babdan mâzi, mâlûm, müfred, müzekker kalıbı üzere gelen Arapça bir fiil olarak karşımıza çıkmakta ve çeşitli anlamlara gelmektedir. Bunlar arasında “çarpma ve vurma” vb. anlamlara geldiği gibi “seyahat” anlamında kullanımı da söz konusudur (Sarı, 1980, s. 896).

"D-R-B" fiili Kur'ân'ı Kerîm'de bazı âyetlerde bulunmaktadır. Bu fiilin tüm âyetlerde aynı anlamda olmadığı görülmektedir. "Darabe" fiili Kur'ân'da 54 âyette bulunmaktadır. Bu âyetleri maddeler halinde belirttik.

- a- Vermek/yapmak (Bakara, 2/26).
- b- Musa peygamberin taşa asası ile vurması (Bakara, 2/60; Şuâra, 26/63).
- c- İsa etmek, vurulmak, layık görülmek (Bakara, 2/61; Âl-i İmrân, 3/112).
- d- Kesilen ineğin etiyle ölen kişiye vurulması (Bakara, 2/73).
- e- Yolculuk / seyahat (Bakara, 2/273; Âl-i İmrân, 3/156; Nisâ, 4/94-101; Mâide , 5/106; Tâhâ , 20/77; Müzzemmil, 73/20.).
- f- Savaşta kâfirlerin başlarını vurmaları (Enfâl, 8/12; Muhammed, 47/4),
- g- Meleklerin kâfirlere azap için vurması (Enfal, 8/50; Muhammed, 47/27).
- h- Örnek vermek (Ra'd, 13/17; İbrâhîm, 14/24-25-45; Nahl, 16/74-75-76-112; İsrâ, 17/48; Kehf, 18/32-45; Hac, 22/73; Nûr, 24/35; Furkan, 25/9-39; Ankebût, 29/43; Rûm, 30/28-58; Yâsîn, 36/13-78; Zümer, 39/27-29; Zuhruf, 43/57; Haşr, 59/21; Tahrîm, 66/10-11; Muhammed, 47/3).
- i- Mühürlemek (Kehf, 18/11).
- j- Örtmek (Nûr, 24/31).
- k- İbrahim peygamberin putlara vurarak kırması (Sâffât, 37/93).
- l- Eyyüp peygamberin yapmış olduğu bir yemin gereği sembolik olarak eşine vurması (Sâd, 38/44).
- m- Önem vermemek/ çekinmek/ kaçınmak (Zuhruf, 43/5).

- n- Ortaya atmak/irad etmek/misal vermek (Zuhruf, 43/58).
- o- Yakıştırmak/layık görmek/örnek kılmak (Zuhruf, 43/17).
- p- Müminler ve kâfirler arasında bir engel/sur vurulması/oluşturulması (Hadîd, 57/13).

Bu âyetlerin yanı sıra bir de konuyla ilgili olarak Nisâ Sûresi 34. âyet bulunmaktadır.

"الرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ بِمَا فَضَّلَ اللَّهُ بَعْضَهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَبِمَا أَنْفَقُوا مِنْ أَمْوَالِهِمْ فَالصَّالِحَاتُ قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِّلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللَّهُ وَاللَّي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاصْرَبُوهُنَّ فَإِنِ اطَّعْتُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا."

Yukarıda zikrettiğimiz âyeti kerîme’de “Allah’ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah’ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlar yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse artık onların aleyhine başka bir yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür” (Nisâ, 4/34) buyurulmaktadır.

Halil İbrahim ACAR’ın Nisa sûresi 34. âyete “Ölçü dışı ve fiili tecavüze devam edeceklerinden endişelendiğiniz kadınlara öğüt verin, yataklarında onları yalnız bırakın, (yine dinlemeyip ölçü dışı davranışlara ve fiili müdahaleye devam ederlerse) vaki tecavüzlerine mukabelede bulunun, karşılıksız bırakmayın. Size itaat ediyorlarsa aleyhlerine yol aramayın.” (Acar, 2021, s. 70) şeklinde mana verdiği görülmektedir.

Muhammed b. Mesleme isimli sahabe, kendi kızını Ensar’dan Sa’d b. Rebi isminde biriyle evlendirdi. Bu evlilik sırasında şiddetli geçimsizlik baş gösterdi ve bu sahabe, hanımının yüzüne sert şekilde vurarak iz bıraktı. Hanımının ise, babası olan Muhammed b. Mesleme ile birlikte durumu Hz. Peygambere (yargı makamına) şikâyet ettiği, Hz. Peygamberin bu durum hakkında önce kısas (tokat) ile hükmettiği fakat daha sonra Nisâ 34 âyetinin inmesi üzerine kısas ile değil, bu âyetin gereğince davranılmasını talep ederek “Biz bir iş yapmayı irade ettik, Allah’ta irade etti. Allah’ın irade ettiği faydalıdır.” buyurduğu nakledilmiştir (Ebüssuûd Efendi, tarihsiz, s. 174; İsmail Hakkı, tarihsiz, s. 202; Hudayrî, tarihsiz, s. 512-513).

Nisâ sûresi 34. âyette bulunan “darb” lafzının fiziksel anlamda bir vurma anlamı taşıdığını savunanlar bulunduğu gibi, bu tür bir manaya sıcak bakmayanların bulunduğu da görülmektedir. Fiziksel olarak vurma gibi bir anlam yüklemenin doğru olmadığını belirtenlerin genel olarak Hz. Peygamber’in hiçbir eşine vurmadığını ve

her zaman yumuşak huylu olmaya teşvik ettiğine dair delil getirdikleri de gözlemediğimiz hususlardandır.

4.2.3.2.1. Fiziksel Fena Muamelenin Varlığını Kabul Edenler

Nisâ sûresi 34. âyette bulunan “darb” lafzı ile İbn Abbas, hafif bir dövmeyle kastetmektedir. Hasan-ı Basrî, çok etkilenmeyeceği ölçüde bir dövmeyle bahsetmekte, fakihler ise vücutta herhangi bir iz (kızarıklık-morarma-şişme vb.) bırakmayacak şekilde vurmanın kastedildiğini savunmaktadırlar. İbn Abbas, anlaşmazlık baş gösterdiğinde barışın sağlandığı zamana kadar kadınların yataklarında tek başlarına bırakılmasını, aksi durumda hafifçe dövme hususunda Allah’ın izin verdiğini, durum düzelmediği takdirde fidyehul yapmanın erkeklere helal olduğunu dile getirmiştir. Allah’ın Peygamberinin, kadınların dövülmemesi yönündeki buyruğu üzerine, Hz. Ömer Peygambere gelerek kadınların kocalarına karşı yaptıkları halleri anlattı ve Peygamber de kadınların dövülmesine ruhsat verdi. Ancak kocalarından dayak yiyen kadınlar Hz. Peygamberin eşlerine gelerek kocalarını şikâyet edince, Hz. Peygamber (a.s.) kadınları dövenlerin hayırlı kimseler olmadığını beyan buyurmuştur (İbn Kesîr, 1981, s. 386).

Âlimlerden bir topluluk Nisâ sûresi 34. âyette bahsi geçen meseleler sırayla uygulanmalıdır diye görüş beyan etmişlerdir. Nasihat, geçimsizlik yaşamaktan korkulduğu anda yapılır. Yatakta terk etmek geçimsizlik anıdır. Dövmek ise dik kafalık yaparak geçimsizlikte diretmesi neticesinde söz konusu olabilir. Nisâ sûresinde zikredilen “darb” lafzı ile kastedilenin acı verici, şiddetli/kırıcı olmadan, vücudu sakatlamadan, yaralamadan, hafifçe vurmak anlamında olduğu görüşü kabul görmüştür (Celâleddin es-Süyûtî ve Celâleddin el-Mahallî, tarihsiz, s. 106; Beyzâvî, 1418, s. 72-73; Neseî, 1998, s. 355; Ebüssuûd, tarihsiz, s. 174).

Hz. Peygamberin “*Kadınlar hususunda Allah’tan sakının! Siz onları Allah’ın emaneti olarak aldınız. Allah’ın adıyla onlarla eş oldunuz. Sizin onlar üzerindeki hakkınız, sizi başka erkeklerle aldatmamasıdır. Şayet bunu yaparlarsa, onları iz bırakmayacak şekilde dövin*” (Taberî, 2001a, s. 535) buyruğu dövmenin hangi durumda câiz olduğunu ifade etmektedir.

Ahmed b. Hanbel’in savunduğu görüşe göre anlaşmazlığın ilk anında dövmek caiz değildir. İmam Şâfiî ise ilk anda dövmenin uygun olduğunu savunmuştur (İbnü’l-

Cevzî, 1422, s. 402). İlk anda dövme caiz değildir zira cezalandırmak, suçun gelecekte işlenmesi konusunda caydırmak için yapılır (Makdisi, 2005, s. 458).

Nisa Sûresi 34. âyette geçen “*vehcurûhunne/ onları yalnız bırakın*” ifadesi hakkında İbn Abbas “Kadınların terk edilmesinden kastedilen onlarla konuşulmaması, konuşma esnasında ise kibar şekilde hitap edilmemesi ve cima konusunda onların reddedilmesi demektir” şeklinde açıklama yapmıştır (Abdürrezzâk, 1983a, s. 509).

Nisâ Sûresi 34. âyette bulunan “*vadribûhun(ne) / (bunlar yola gelmezlerse) dövün*” ifadesi hakkında Katâde, iz bırakmayacak şekilde vurulabileceğini savunmuştur. Tâvûs’da aynı görüştedir. Sevrî ise başlangıçta söz ile uyarmak gerektiği ve kabul ederse problemin ortadan kalkacağı, aksi takdirde kadın ile konuşmayı terk etmek gerektiği ve ona karşı nazik yaklaşımın terk edileceğini belirtmektedir. Yine kabul etmediği takdirde iz bırakmayacak şekilde vurmanın erkeğe verilmiş ruhsat olduğu görüşünü benimsemiştir. “*Eğer size itaat ederlerse*” lafzıyla kastedilen ise ilişkiye daveti kabul ederlerse, şeklinde anlaşılması gerektiğini vurgulamıştır (Abdürrezzâk, 1983a, s. 510).

4.2.3.2.2. Fiziksel Fena Muamelenin Varlığını Kabul Etmeyenler

Erkeklerin birtakım nedenlerden dolayı kadınlardan farklı ve üstün oldukları, sorumluluklarının çok daha ciddi boyutta olduğu, erkeklerin yönetme bakımından daha elverişli olduğu, ailenin geçimi ile ilgili bütün sorumluluğun erkeğe ait olduğu, dolayısıyla kadının çalıştığı gelirin sadece kendisine ait olduğu, erkeğinse çalışarak kazandığı geliri aile bireyleriyle paylaşmak durumunda olması nedeniyle erkeklerin daha üstün olduğu nakledilmiştir. Aile düzeninin bozulmasına neden olabilecek kadınla ilgili bir problem durumunda kocaya vazife düştüğü, eşinde oluşan bu uyumsuzluğun giderilmesi amacıyla birtakım çarelere başvurulması gerektiği belirtilmiştir. Âyette bulunan dövme eylemini kabul eden ve bu fiilin ancak kadının kocasını aldatması durumunda olabileceğini belirten âlimler olduğu gibi, dövme diye bir eylemin olmaması gerektiğini de savunan ve bu duruma delil getiren fakihler bulunmaktadır. Dövmeyi kabullenen âlimler fıkıh kitaplarında bu dövmenin can yakmayacak ya da insanlık onurunu zedelemeyecek ölçüde olduğunu kabullenmişlerdir. Ayrıca bu dövme olayının, o dönemin Arap toplumunun âdeti

olduğunu ve Hz. Peygamberin bu durumdan rahatsız olduğunu, yasakladığını, bu âyetten anlaşılması gerekenin de o dönem âdeti olan dövme olayını dile getirerek sitem edildiğidir (Karaman vd, 2020, s. 58-61).

Nisâ Sûresi 34. âyette bulunan darb lafzının o dönemin Arap erkekleri tarafından uygulanmış bir durumu bildirmekten ibaret olduğu anlaşılmaktadır. Vahyin ilk muhatabı olan sahabenin İslâm öncesi dönemde bu üzücü âdeti sürdürdükleri ve nâzil olan Nisâ sûresi 34. âyet ile birlikte bu üzücü duruma bir düzenleme getirilerek kadının korunduğu ve o dönemin kadınları tarafından bu âyetin memnuniyetle karşılandığı nakledilmektedir (Güner, 2007, s. 51-63).

Hanımlarını dövenler hakkında Allah Resulü “*Sizden biriniz kölesine vurur gibi karısına vurmaya utanmıyor mu? Gündüz vuruyor, sonra gece onunla beraber oluyor! Utanmıyor mu?*” şeklinde tenkitte bulunmuştur (Abdürrezzâk, H. 1419, s. 442). Bu rivayet bir yandan, o dönem erkeklerinin kadınlara vurduğunu ortaya koyarken diğer taraftan bu yapılanın aile hayatına karşı facia olduğu gerçeğini hatırlatmakta, ahlâkî problemi olan insanlardaki bu olumsuz davranışların bertaraf edilmesi için çaba gösterildiğini ispat etmektedir.

Hz. Peygamber şiddet taraftarı olanlarla evlenilmemesini tavsiye etmiştir (Şâfiî, 1990, s. 42; İbn Rüşd, 2004, s. 31). Abdullah b. Ömer’den yapılan “Biz Hz. Peygamber hayattayken hakkımızda âyet iner diye endişe ettiğimiz için kadınlara kötü davranmaz, kötü söz söylemezdik. Ne zaman ki Hz. Peygamber vefat etti, biz bu hususta eskisi kadar dikkatli davranmadık” (Buhârî, Nikâh, 80) şeklindeki rivayetten de anlaşıldığı üzere, Hz. Peygamber’in varlığı kadınlar açısından bir güvence olarak görülmüştür.

Hz. Peygamber, kuvvetli olan kimsenin, karşısındakini yere yıkan kimse olmadığını, öfkesi anında kendisine sahip olabilen kişinin gerçek pehlivan olduğunu belirtmiştir (İbn Ebî Şeybe, 1989b, s. 216; Ahmed b. Hanbel, 2001a, s. 153).

Kendisiyle sıkıntının baş gösterdiği kimseyi "uyarmak, tavır göstererek uzak durmak ve dövmek" olarak sayılan bu sıralamanın karı-koca ile sınırlı olduğunu ve bu durumu İslâm'ın ortaya çıkarttığını, ısrarla İslâm'ın kadını ezdiğini ve dövülmesi için öneride bulunduğunu öne sürmek, son derece insafsız bir iddia olarak karşımıza çıkmaktadır. Nisâ sûresi 34. âyet referans gösterilmek suretiyle bazı çevrelerce, İslâm'ın kadına karşı gösterilen fena muameleyi meşru saydığı, hatta teşvik ettiği

yalanları servis edilmekte ve bu büyük iftira karşısında Hz. Peygamber dönemindeki toplumun şartlarını, örf ve âdetlerini, geçmişten gelen zihin yapısını bilmeyen kimseler haksız bir tavır göstererek İslâm'a karşı mesafeli olmayı tercih edebilmektedir. Hâlbuki geçmiş bütün toplumların haksız olarak kadına zulmü reva gördükleri bilinen bir durumdur (Acar, 2021, s. 65; Özdeş, 2009, s. 68-76).

Vahyin muhatabı olan topluluk, kadın haklarından habersiz haldeyken, kadını bir menfaat aracı olarak kabullenmişken, İslâm; kadının erkeğe değil yalnız Allah'a kul olduğunu, erkeğin ve kadının evlilikte hakları olduğunu, kadının miras hakkı bulunduğunu belirtmiştir. Erkeğin, eşine karşı gerçekleştireceği fena muameleyi hiçbir şekilde meşru görmemiş ve kınamıştır. Kadın, kocasından gördüğü fena muameleye bir ömür katlanmak durumunda değildir. Boşanmayı talep hakkını, İslâm hukuku kadına tanımaktadır. Nisâ sûresi 34. âyet fena muameleye teşvik anlamı taşımamaktadır. O dönemin zihin yapısına dair durum tespiti olduğu söylenebilir. Hz. Peygamberin hiçbir kadına fiziksel olarak zarar vermemiş olması, üzerinde durulması gereken bir delildir (Özdeş, 2009, s. 68-76).

Hz. Peygamber'in "*Allah'ın kullarını (kadınları) dövmeyin.*" buyruğunun akabinde kadınları dövenlerin hayırlı olmadıklarını belirtmesi de İslâm dininin kadına yönelik fena muameleyi yasakladığına dair delil olarak zikredilebilir (Abdürrezzâk, H. 1419, s. 442). Yine konuyla alakalı olarak "*sizden biriniz vurduğunda yüze vurmasın. Çünkü muhakkak ki Allah, Âdem'i kendi suretinde yarattı.*" (Ahmed b. Hanbel, 2001a, s. 275; İbn Battâl, 2003, s. 69) şeklindeki rivayetin yanında ayrıca "*Sizden biri savaştığında, yüze vurmasın.*" (Abdürrezzâk, H. 1419, s. 444) rivayeti de zikredilebilir.

"*sizden biriniz vurduğunda yüze vurmasın*" şeklinde nakledilen yüze vurma yasağı hadisinin zâhiri, haramlığı göstermektedir. Bu durumu, Suveyd bin Mukarrin isimli sahabe'nin rivayeti doğrulamaktadır ki, bir adam kölesine vurdu ve Hz. Peygamber "*Yüze vurmaktan sakının*" buyurdu. Hatta bu yasaklığın had cezalarında, ta'zir ve edeplendirmek için verilen cezalandırma şekillerinde de olduğu görülmektedir (Askalânî, 1379b, s. 183).

İslâm'da mahkemenin vereceği şer'î cezalar, devlet başkanının ya da yetkili mahkemenin edeplendirmek maksadıyla vereceği cezalar (ta'zir) haricinde bir kimseye vurulamaz (Askalânî, 2020b, s. 315).

Hz. Peygamber, eşleriyle yaşadığı problemlerin hiçbirinde fena muameleye yönelmediği gibi, kendisine hizmet edenleri dahi incitmemiştir. Allah Teâlâ'nın “*Sen elbette üstün bir ahlâka sahipsin.*” (Kalem, 68/4) buyruğu Hz. Peygamberin üstün ahlâkını ortaya koymaktadır. Enes (r.a.)’ten nakledilen “10 sene Hz. Peygambere hizmet ettim. Yemin olsun ki, asla sövmedi / beddua etmedi / hakarete bulunmadı. “Of” bile demedi. Yaptığım bir şeye, niçin yaptın? demedi ve yapmadığım bir şeye de niçin yapmadın? demedi” (Abdürrezzâk, 1983b, s. 443) şeklindeki rivayet Hz. Peygamberin üstün ahlâkına örnek olarak zikredilebilir.

4.2.3.2.3. Fiziksel Fena Muamele Nedeniyle Boşanma

Şer’î ve örfî hukukun uygulandığı Osmanlı devletinde, kocaları tarafından fena muameleye uğramış kadınların uğradıkları zulümden kurtulmak için mahkemeye başvurdukları, kendilerini döven, hakaret eden, canlarına kasteden ve dinî değerlerini alenen aşağılayan kocalarından boşanmak için talepte buldukları, darp ettiği ortaya çıkan kocaların cezalandırıldığı ancak boşanma ile hükmedilmediği, bu gibi durumlarda muhâlea ile çözüm arandığı, dinî değerlere hakaret eden bir kimsenin de imanını ve nikâhını yenilemesi gerektiği, böyle bir durumda kadının rızası yoksa bu evlilik bağının mahkeme kararıyla sonlandırıldığı kaynaklarda nakledilmiştir (Selçuk, 2013, s. 109-126).

Bir daha eşini darp etmeyeceğine söz veren ve aksi durumda hanımının boş olduğunu belirterek şartlı talâk yapan ve eşini dövdüğü şahitlerle ortaya çıkarılanların evlilik bağının mahkeme kararıyla sonlandırıldığı şer’iyye sicillerine kaydedilmiştir. Şanlıurfa ve Antep şer’iyye sicillerinde bu şiddet olaylarına engel olmak amacıyla erkeklerin peşin olarak mahkemeye giderek hanımlarına fena muamele yapmayacaklarına dair söz verdikleri nakledilmiştir. Ayrıca kimi mahkeme sicillerinde hanımlarını döven kocaların, eşlerine fena muamele uygulamayacaklarına dair kefil gösterdikleri belirtilmiştir. Bu durumda da kadınların kocalarına karşı iyi ilişkilerde bulunacaklarını belirtmiş olmaları önemli bir detaydır (Selçuk, 2013, s. 109-126).

İmam Mâlik, kadının kocası tarafından kabul edemediği şekilde söz ve fiillere maruz bırakılması, kadının kocası tarafından dövülmesi, hakarete uğraması gibi durumlarda tefrîk talep edebileceğini belirtmiştir. Kadın söz konusu fena muameleyi

ispat ederse ya da kocası bunu itiraf ederse, hâkimin aralarını ıslah edebilmesinin mümkün olmaması durumunda bâin talâk ile aralarını ayıracağı zikredilmiştir (Seyyid Sâbık, 1977, s. 289-290).

Erkek, hanımına haksız muamelede bulunduğu takdirde kadının mahkemeye başvurma hakkı bulunmaktadır (Acar, 2021, s. 72). Erkek, hanımını geçerli bir sebep olmaksızın dövdüğü takdirde, kadının boşanma talebinde bulunma hakkı bulunmaktadır. Aynı şekilde karısının babasına da hakaret ederse, ya da karısına hitaben “ey köpeğin kızı, ey kâfirin kızı, ey melunun kızı” vb. sözlerle insan onurunu zedeleyici ifadelerde bulunursa da, kadının kocasından boşanma hakkı gündeme gelebilmektedir (Lecnetü'l-fetvâbi'ş-şebeketi'l-İslâmîyye, 2009, s. 12084).

Kanunlarında genel olarak Hanefî mezhebinin etkili olduğu Afganistan'da, bir kadın fena muamele ve şiddetli geçimsizlik nedeniyle mahkemeye başvurarak boşanma talep edebilmektedir. Söz konusu fetvanın verilmesi esnasında Malikî mezhebinin taklit edildiği ifade edilmektedir (Rayeq ve İnce, 2019, s. 143).

4.2.3.3. Manevî Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

Günümüzde sayıları giderek artarak devam eden ve boşanma nedeni olması kaçınılmaz olan nedenlerden birinin de “haysiyetsiz hayat sürmek” olduğu kanaatindeyiz. Erkekte bulunması, kadın için onur zedeleyici, aşağılayıcı olan gayri ahlâkî işlerin manevî açıdan fena muamele konusuna dâhil olması gerektiği düşüncesini taşımaktayız.

“Manevî fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” başlığı altında incelediğimiz “irtidâd” konusu ise yine boşanma nedenlerinden biridir. Dinin, kişinin en önemli değeri olması gerçeğinden hareketle, dinî değerleri inkâr eden ve alenen aşağılamaktan çekinmeyen bir erkekle, aynı nikâh bağı altında bulunmak da şüphesiz kadının manevîyatını zedeleyecek fena muamelelerinden biridir.

Zina isnadı bir kadına karşı gerçekleştirilebilecek belki de onur kırıcı fiillerin en büyüklerindedir. Bu nedenle zina isnadı konusunun da manevî açıdan fena muamele çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Kadını aşagılılamak suretiyle kadın ile aile bağıının koparıldığı yollardan birinin de zihâr uygulaması olduğu ve İslâm'ın, kadına karşı gerçekleştirilen bu fena muameleyi engellemek amacıyla düzenleme getirdiği fıkıh kaynaklarında görölmektedir.

4.2.3.3.1. Haysiyetsiz Hayat Sürmek

Haysiyetsiz yaşam sürmek önceki toplumlarda boşanma nedeni olabilmekteydi. Örneğin haysiyetsiz hayat süren kişi Roma toplumunda boşanma ile yüz yüze gelebilir ve bu durumda çocuğun velayeti de hâkimin takdiri ile belirlenen kişiye verilirdi (Aras, 2010, s. 234).

Türk medeni kanunu açısından haysiyetsiz hayat sürmek, boşanmayı talep edebilmek için geçerli bir sebep kabul edilmektedir. Haysiyetsiz davranış sebebiyle boşanma talep edilen davalarda, tarafların evlilik tarihlerinin henüz ilk yıllar olduğu tespit edilmiştir (Binay, 2019, s. 264). Bu da evlenmeden önce tarafların karakteri hakkında karşı tarafa doğru bilgi vermedikleri kanaatini uyandırmaktadır. Aynı şekilde İslâm hukukunda da haysiyetsiz hayat sürmenin boşanmayı talep edebilmek için meşru bir gerekçe olabilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Haysiyetsiz hayat sürmek ve bu düşünce yapısını bir örnek ile ifade etmeyi tercih ettik:

Bir adam başka bir adama hitaben “karını boşa, onunla ben evleneyim ve sana da bin dirhem vereyim” dese ve diğeri de bunu kabul ederek parayı alsa, daha sonra da hanımını boşasa denilince, Ahmed b. Hanbel: “Subhan'Allah! (Hayret edici bir durum) Bir adam diğerine “karını boşa da onunla ben evleneyim” diye nasıl söyleyebilir? Bu helâl değildir” şeklinde cevap vermiştir (Ahmed b. Hanbel, 2009, s. 238; İbn Teymiyye, 1987, s. 485; Useymîn, H. 1424, s. 211).

Diyanetten gelen soruların incelenmesi esnasında aşagıda belirttiğimiz olayların birçok benzerinin var olduğunu gördük. Haysiyetsiz hayat sürmek ve bu durumun boşanma talebine neden olduğu yaşanan olaylardan bazıları şu şekildedir:

- 1- Kocanın madde bağımlısı olması.
- 2- Kocanın, başka kadınlarla gayri ahlâkî ilişkilerde bulunması.

3- Erkeğin hanımını başka erkeklerle fuhşa zorlaması (Aile ve Dini Rehberlik Büroları, 2020).

İslâm dini bu tür fiil ve düşünce yapısını kesin bir dille reddetmektedir. Zira zulüm ve ahlaksızlığın, İslâm'a mâl edilmesi kesinlikle kabul edilmemektedir (İbn Ebî Şeybe, 1989c, s. 210).

Kadınlar tarafından ifade edilen bu üzüntü verici durumlar, bazı kadınların kocaları tarafından ahlaksız fiiller işlemeye sevk edildiklerini ortaya koymaktadır. Böyle bir durumda İslâm hukuku açısından kadının yargı kararıyla boşanma hakkı gündeme gelebilir.

4.2.3.3.2. İrtidâd

Sözlükte “reddetmek, kabul etmemek” anlamına gelen ridde / irtidâd lafızlarının ıstılahta “İslâm dinine tabi olduktan sonra kendi hür iradesiyle İslâm dinini reddetmesi anlamına geldiği” nakledilmiştir (İnce, 2008, s. 91-93; Ferâhîdi, tarihsizc, s. 7) ve din değişikliği, din farkı ya da dini değerleri aşağılamak gibi durumlar, tarafların nikâh bağı ortadan kaldırmaya yetecek seviyede büyük bir engel olarak kabul edilmiştir.

İslâm dininden bu şekilde yüz çeviren kimseler hakkında bazı hükümlerin gündeme geleceği fıkıh literatürümüzde zikredilmiştir.

Müslüman bir kadın kocasının dinden döndüğünü anladığı takdirde üç hayız müddeti bekledikten sonra başkasıyla evlenebilmektedir (Serahsî, 1971, s. 1901). Müslüman bir kadının müşrik biriyle evlilik hayatı yaşaması mümkün olmadığı gibi, aynı durumdaki bir kadınla da Müslüman bir erkeğin karı-koca bağı içerisinde bulunması söz konusu olmayacaktır. Kur'ân-ı Kerîm'de bulunan “*Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın*” (Mümtehine, 60/10) âyeti bu konuya delâlet etmektedir.

Mücâhid, Mümtehine Sûresi 10. bu âyetin tefsirinde “Allah Resulü'nün ashabı, kafir olan / hicret etmeyerek Mekke'de kalan kadınları boşamakla emrolundular” şeklinde nakilde bulunmuştur (Mücâhid b. Cebr, 1989, s. 656). Bu hükmün, hidâyet ehli ile delâlet ehli arasını ayıran hüküm olarak kabul edildiğine dair görüş belirtilmiştir (Katâde b. Diâme , 1998, s. 49).

Sahabe döneminde yaşanan ve konuya delâlet eden örneklerden bazıları şunlardır:

1- “*Kâfir kadınları nikâhınızda tutmayın*” (Mümtehine, 60/10) âyeti nâzil olunca, Ömer b. el-Hattâb iki eşini bu sebeple boşamıştır. Onlardan biri Ebû Ümeyye’nin kızı Müleyke’dir. Kendisi Ubeydullah b. Ömer’in annesidir. Boşadığı diğer hanımı ise Cervel el-Huzaiyye’dir. Kendisi Ebû Süfyân’ın kızı olan Ümmü Hakem olarak bilinmektedir (İbn Sa’d, 1990, s. 9). Başka bir rivayette ise Ebû Süfyân’ın kızı olan Ümmü Hakem’in İyâz b. Ganm ile evli olduğu ve bu âyet inince kocasının onu din farkı oluşması nedeniyle boşadığı nakledilmektedir (İbn Sa’d, 1968, s. 13).

2- Velîd b. el-Mugîre’nin kızı, Safvân b. Ümeyye ile evliydi. Hanımı Mekke’nin fetih gününde İslâm’ı kabul etti. Safvan b. Ümeyye ise İslâm ile mücadele etmekteydi ve gemiye binerek kaçmayı tercih etti. Hz. Peygamber ise onu ikna etmesi amacıyla amcasının oğlu olan Vehb b. Umeyr b. Halef’i gönderdi ve Safvan b. Ümeyye’ye eman vererek Mekke’ye geri dönmesi teklifinde bulundu. Şayet reverse İslâm’a girmesi ve İslâm’ı tercih etmezse de iki ay boyunca dilediği şekilde Mekke’de bulunabileceğini belirtti. Nihayet Mekke’ye geri döndüler ve Safvan b. Ümeyye atının üzerinde iken Hz. Peygamber ile karşılaştılar. Hz. Peygamber ona atından inmesini söyleyince Safvan b. Ümeyye amcaoğlunun kendisine ilettiği teklifin doğru olup olmadığını bizzat Hz. Peygamber’den duymak istedi. Hz. Peygamber, kendisine iki aylık verdiği süreyi arttırarak dört ay takdir buyurdular. Netice itibarıyla Safvan b. Ümeyye Müslüman olmayı kabul etti ve Allah Resulü de onunla hanımı arasını tefrîk etmedi (Sahnûn, 1994, s. 213).

3- Hâris b. Hişâm’ın kızı Ümmü Hakîm, Mekke’nin fetih günü İslâm’a tabi oldu. Kocasını Ebû Cehl ise İslâm ile harp halindeydi ve Yemen’e kaçtı. Ümmü Hakîm, onun arkasından gitti ve İslâm’a girmesi teklifinde bulundu. O da kabul etti. İki de Allah Resulüne geldiler ve Ümmü Hakîm, kocasının durumunu Hz. Peygambere bildirdi. İkrime hemen Allah Resulüne biat ederek sadakatini bildirdi. Ümmü Hakîm’in Müslüman olduğu andan İkrime’nin Hz. Peygambere biat etmesine kadar ki zaman zarfında karı-koca münasebetinde bulunmadılar. Hz. Peygamber de İkrime’nin Müslüman olması nedeniyle aralarını tefrîk etmedi ve aynı nikâh içerisinde yaşamaya devam ettiler (Sahnûn, 1994, s. 213).

İslâm'ı tercih etmeleri durumunda aynı nikâh içerisinde bulunabilmelerine rağmen şirkte ısrarcı olmak nikâha engel teşkil eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır (Rayeq ve İnce, 2019, s. 141-161).

Müslüman erkek, ehli kitap (Yahudi – Hristiyan) kadınla iffetli olması şartıyla evlenebilir ancak ehli kitap olan bir erkekle Müslüman bir kadın evlenememektedir (Acar, 2021, s. 64). Süleymân b. Yesâr ve Ebû Seleme b. Abdîrrahmân böyle bir evlilik gerçekleşse bile tarafların devlet yöneticisi marifetiyle tefrîk edileceğini belirtmişlerdir (Sahnûn, 1994, s. 212).

Mecûsî olan ve daha sonra İslâm'a giren bir erkek, eşine İslâm'a tabi olmasını talep eder ve bu teklifin üzerinden kısa bir müddet geçmesine rağmen teklifi reddederse araları tefrîk edilir. Aynı şekilde kadın da Müslüman olursa ve erkek kısa bir zaman içinde kararını vererek İslâm'a girmezse araları tefrîk edilir. Söz konusu olan müddet bir ay ya da biraz daha fazla olabilmektedir ancak daha da fazla olmaması gerekmektedir (Sahnûn, 1994, s. 212).

Mecûsî, Hristiyan ya da Yahudi olan bir ailede, kadın Müslüman olursa ve iddet müddeti içerisinde erkek de Müslüman olursa aile hayatları devam edebilmektedir. Ancak iddet bitiminde o erkeğin, Müslüman olsa bile kadınla herhangi bir alaka kurabilmesi söz konusu olamayacaktır (Sahnûn, 1994, s. 212-213; Mâlik b. Enes, 1991, s. 597).

Bir kadının İslâm'a tabi olması durumunda mahkeme o kadının kocasına İslâm'a girmesini önerir. O erkek şayet İslâm'a tabi olmayı kabul ederse o kadın o erkeğin hanımı olmaya devam edebilir. Şayet bu tekliften yüz çevirirse ikisinin arası tefrîk edilir. Bu ayrılıkları Ebû Hanîfe ve Muhammed'e göre bâin talâk hükmü ile ifade edilmektedir. Ebû Yusuf'un savunduğu görüşe göre ise bu talâk değil tefrîk olarak görülmektedir (Kudûrî , 1997, s. 150).

Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'un kavline göre eşlerden birinin irtidâd etmesiyle eşler arasında talâk olmaksızın ayrılık gerçekleşir. Bu ayrılığın hâkim tarafından ilan edilmesi de gerekmemektedir. Malikîlerde meşhur olan görüşe göre riddet sebebiyle gerçekleşen ayrılık talâktır. Şafî ve Hanbelîler de ise nikâhın feshedilmesi kadının iddetinin sona ermesine bağlanmıştır. Şayet irtidâd eden erkek iddetin bitiminden önce tekrar müslüman olursa aynı nikâh bağı ile beraberliklerine devam edebilmektedirler. Müslüman olmayı reddetmesi durumunda ise iddet bitiminde eşlerin arasında din

farkının meydana geldiği günden itibaren ayrılığın gerçekleştiğine hükmedilir. Caferîler de eşlerden birinin dinden çıkması halinde duhûl meydana gelmediyse nikâhın feshedileceğini, duhûl meydana geldiye de iddet bitiminde nikâhın feshedileceğini ifade etmişlerdir (Zühayli, tarihsiz, s. 7162).

Erkek irtidad etmesine rağmen kadının iddet müddeti içerisinde yeniden İslam'a girmeyi reddettiği takdirde, iddet müddetinin bitiminde tarafların nikâh akdi direkt olarak son bulmaktadır. Buna rağmen taraflar ayrılmamakta ısrarcı olurlarsa, yetkili makam tarafların arasını tefrik edecektir.

Dinî değerleri aşağılama durumu günümüzde de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadınlar tarafından zikredilen durumlardan birkaçını zikretme gereği duyduk.

1- Bazı erkekler Kur'ân'a küfretmekte ve kadınlar da bu durumdan rahatsız olarak boşanmayı düşünmektedirler.

2- Dinî vecibelerini yerine getirmek isteyen bazı kadınların kocaları tarafından aşağılandığı ve ibadet etmelerine engel olduğu anlaşılmaktadır (Aile ve Dini Rehberlik Büroları, 2020).

Aile ve dini rehberlik bürosuna gelen şikâyetlerden de anlaşılmaktadır ki, bazı erkekler dini değerleri aşağılamak suretiyle kadının mânevîyatına saldırı düzenlemekte ve bu durum mümin kadınların boşanma talebinde bulunmasına sebebiyet verebilmektedir.

4.2.3.3.3. Li'an

Sözlükte "uzaklaşmak" anlamına gelen li'an lafzı (İbn İvaz Demîrî, 2013, s. 303) ıstılahta "hür, müslüman, akıl baliğ ve daha önce iftira cezası yememiş bir erkeğin, kendi hanımına "sen zina yaptın", "ey zâniye" demesi durumunda karşı tarafın talebi üzerine karşılıklı lanetleşme yapmalarına denilmektedir" (Cessâs, 2010, s. 202). Ayrıca erkeğin doğan çocuğun kendisinden olmadığını öne sürmesi ya da kadının zina yapmadığına dair beyanını erkeğin yalanlamaması da li'an olarak tanımlanmıştır (Halîl b. İshâk, 2008, s. 567).

Lanetleşmeye önce erkek başlar ve "Allah şahittir ki ben karımı zina yaparken gördüm ve ben doğru söylüyorum" demelidir. Bu yemini dört kez yaptıktan sonra beşinci kez de "şayet yalan söylüyorsam Allah'ın laneti benim üzerime olsun"

diyecektir. Kocaya bu isnadından dolayı had cezası uygulanmaz ve doğan çocuk da onun nesebi olarak kabul edilmez. Lanetleşmeyi daha sonra kadın yapar ve dört kez Allah adına yemin eder ve zina yapmadığını, bu konuda doğru söylediğini ifade ettikten sonra da beşinci kez de “şayet yalan söylüyorsam Allah’ın gazâbı benim üzerime olsun” diyecektir. Böylece kadına zina cezası uygulanmayacaktır. Bu durumdaki karı-kocanın arası ebediyen evlenemeyecekleri şekilde yetkili makam tarafından tefrik edilir (Şihâbüddin, tarihsiz, s. 70-71).

Konuya ilişkin âyet şu şekildedir: “*Eşlerine zina isnadında bulunup da kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği, kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defa da eğer yalan söyleyenlerden ise Allah’ın lânetinin kendi üzerine olmasını dilemesidir. Kadının, kocasının yalan söyleyenlerden olduğuna dair dört defa Allah adına yemin ve şahitlik etmesi, beşinci defa da, eğer (kocası) doğru söyleyenlerden ise Allah’ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi kendisinden cezayı kaldırır.*” (Nûr, 24/6-9).

Said İbn Cubeyr, İbn Ömer’e karısına zina isnadında bulunan kişinin durumunun ne olacağına dair hüküm sormuştur. İbn Ömer’de Hz. Peygamberin böyle bir durumla karşılaştığını, iki taraftan birinin yalancı olduğunu ve o yalancı olan tarafa hitaben üç defa tövbe çağrısı yaptığını, tövbe eden olmayınca da bu karı kocanın arasını ayırdığını söylemiştir. Erkek tarafından, vermiş olduğu mehrin akıbetinin ne olacağı sorulduğu zikredilmektedir. Hz. Peygamberin “*Eğer doğru söylüyorsan zaten zıfafa girdiğin için o mehir kadının hakkıdır, şayet yalan yere iftira yaptıysan da o mal senden daha da uzaktır.*” buyurarak mehri kadının mülkü saydığı zikredilmektedir (Buhârî, Talâk, 32).

Bu rivayetten hareketle, şayet iftiraya uğrayan kadının mehri kadında kalıyorsa fena muamele gören kadının mehri de kadında kalmalıdır denilebilir. Zira erkek, kadına nikâhın gerçekleşmesi için güzel vaatler sunmaktadır. Kadını aşağılayacağını, kötü/fena muamele yapacağını değil, tam aksine müreffeh bir yaşam sunacağı vadedinde bulunur. Sözü tutmayarak kadına fena muamelede bulunarak kadını mağdur ettiği gerekçesiyle mehrin yine kadında kalması uygun olacaktır denilebilir.

Erkeğin, fena muameleyle maruz bıraktığı kadından hiçbir maddî talepte bulunamayacağına dair delil şu şekilde zikredilebilir: Erkek, vermiş olduğu mehri ancak geçimsizliğin kadın tarafından gerçekleşmesi halinde alabilir. Ancak geçimsizlik erkek tarafından gerçekleşirse, erkeğin kadından hiçbir maddî talepte bulunması helal olmaz. Bu konunun delili de Yüce Allah’ın Nisâ sûresi 20. âyetteki

“Onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın” buyruğudur (Semerkandî, tarihsiz, s. 151).

H. Peygamber (a.s.), hanımına zina isnadında bulunan kimseye hitaben “*Senin o kadınla hiçbir alakan yok/bir daha onunla bir araya gelemezsin.*” buyurmuştur. “*Ben sizi tefrîk ettim*” diye bir hitapta bulunmamıştır. Yapmış olduğu hitabın manasından anlaşıldığı üzere, lanetleşmenin gerçekleşmesinin hemen akabinde direkt olarak karı kocanın arası tefrîk olmuştur. H. Peygamberin “*Senin o kadınla hiçbir alakan yok*” buyruğu ise aralarını tefrîk ettiği anlamına gelmemekte, bilakis gerçekleşen tefrîki haber vermesinden ibarettir (Mâverdî, 1999, s. 53).

Li’an uygulamasında hâkimin ayırdığını belirtmesine gerek yoktur. Yani her halükârda ayrılırlar. İbn Kâsım ise hâkimin “sizin aranızı ayırdım” demesi gerekmektedir şeklinde bir görüşü savunmaktadır (Ahmed b. Hanbel, 2009, s. 477). Dolayısıyla bu tür bir durumda mahkemenin vereceği karar bağlayıcı olmaktadır. Eşine zina isnadı yapan bir erkek ile o ithamlara maruz kalan kadının evli olmaları mantıken uygun olmadığı için, her iki tarafın faydasına olmak üzere eşlerin arası mahkeme kararıyla ayrılmaktadır. Bu tür ayrılığın gerçekleştiği taraflar ebediyen bir daha bir araya gelemez, yuva kuramazlar (Ahmed b. Hanbel, 2009, s. 419).

Erkek, lanetleşme neticesinde doğan çocuğu kabullenmediği için çocuk annesinin nesebine katılır. Yani doğan çocuğun o koca ile herhangi bir bağı bulunmaz. Abdullah b. Ömer, H. Peygamberin, karı ile koca arasında lanetleşme yaptırdığını, erkeğin doğan çocuğun kendisinden olmadığını öne sürmesi üzerine karı kocanın arasını ayırdığını ve çocuğun nesebini de annesine yüklediğini nakletmiştir (Buhârî, H. 1311e, s. 55-56).

Hanefîlere göre li’an durumunda hâkimin tefrîke hükmetmesi gerekmektedir. Aksi takdirde ayrılık gerçekleşmemektedir. Hilal b. Ümeyye’nin hanımı ile li’an yapması olayını İbn Abbas, hâkimin tefrîki belirtmesinin şart olduğuna dair görüşüne delil olarak getirmektedir. Şayet tefrîkten önce taraflardan biri vefat ederse, diğeri ona mirasçı olabilmektedir. Mâlikî ve Hanbelî mezhebinde tercih edilen görüşten birine göre Ahmed b. Hanbel, li’an ile birlikte ayrılığın gerçekleşeceğini, hâkimin buna karar vermesine gerek olmadığını belirtir. Zira H. Ömer “li’an yapan tarafların arası tefrîk edilir ve bir daha bir araya gelemezler” buyurmuştur. İmam Şâfiî ise yalnızca erkeğin li’an yapmasıyla ayrılığın gerçekleşeceğini, kadının kocasıyla karşılıklı olarak

lanetleşme yapıp yapmamasının durumu değiştirmeyeceğini savunmuştur (Zühayli, tarihsiz, s. 7119; Ahmed b. Süleyman b. Eyüb, 2015, s. 97).

4.2.3.3.4. Zihâr

Erkeğin kendisiyle cinsel münasebet kurmasının helal olduğu bir kimseyi, cinsel münasebet yaşaması haram olan birine benzetmesine “zihâr” denilmektedir (Yaman, 2013, s. 387; Halil b. İshâk, 2008, s. 510; Erdoğan, 2019, s. 620). Zihâr hükmünün varlığının kitap, sünnet ve icmâ ile sabit olduğu anlaşılmaktadır (Rûyânî, 2009).

Her kim ki kendi hanımını, kendisine nesep ya da süt emme yoluyla ebediyen evlilik yasağının bulunduğu birinin vücuduna ya da vücudunun tamamına benzetirse zihâr yapmış olur. Örneğin sırt, karın ya da diğer vücudunun uzuvlarını benzetmesi gibi “Sen bana annemin sırtı ya da kız kardeşimin eli, kayın validemin yüzü gibisin” vb. ya da “sen bana haramsın, meyte gibisin, kan gibisin” derse zihâr yapmış olur (Haccâvî, tarihsiz, s. 190).

Zihâr ile alakalı bir âyette: *“İçinizden zihâr yapanların kadınları, onların anaları değildir. Onların anaları ancak kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar çirkin bir laf ve yalan söylüyorlar. Kuşkusuz Allah, affedicidir, bağışlayıcıdır. Kadınlarından zihar ile ayrılmak isteyip de sonra söylediklerinden dönenlerin karılarıyla temas etmeden önce bir köleyi hürriyete kavuşturmaları gerekir. Size öğütlenen budur. Allah, yaptıklarınızdan haberi olandır (Buna imkân) bulamayan kimse, hanımıyla temas etmeden önce ardarda iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen, altmış fakiri doyurur. Bu (hafifletme), Allah’a ve Resûlüne inanmanızdan dolayıcıdır. Bunlar Allah’ın hükümleridir. Kâfirler için de acı bir azap vardır”* (Mücâdele, 58/2-4) buyurulmaktadır.

Mücâdele Sûresi 4. âyetin nüzul sebebi şu şekilde izah edilmiştir: Bedir ve Uhud gibi önemli savaflara katılmış olan Ensar’dan Evs b. Samit isimli sahabe, amcasının kızı olan Hazrec kabilesinden Havle bint Sa’lebe ile evlendi. Havle, evlendiklerinde görünüşü güzel ve mal varlığı olan biriydi. Havle’nin kocası onu namaz kıldığı bir esnada gördü ve daha sonra ilişki için davet etti. Ancak Havle bu teklifi reddetti. Bunun üzerine kocası da ona kızdı ve “sen bana annemin sırtı gibisin” diyerek zihâr yaptı. Havle de bu durumu Hz. Peygambere bildirdi ve “Kocam benimle gençken evlendi. Benim malım ve ailem vardı. Benim malım bitince ve gençliğim de gidince, yaşlanınca, kemiklerim zayıflayınca bana zihâr yaptı ama sonra pişman oldu”

diyerek tekrar bir araya gelebilmelerinin mümkün olup olmadığını sordu. Allah Resulü bu soruya sustu ve bunun üzerine Mücâdele sûresi 4. âyet nâzil oldu (Mukâtil b. Süleymân, H. 1423b, s. 257).

Eşlerine zihâr yapanlara birtakım fikhî hükümlerin terettüp ettiği bilinmekte ve zihâr ile alakalı klasik fıkıh kaynaklarında pek çok detay bulunmaktadır. Ebû Hanîfe'nin kavline göre bir adam hanımına hitaben "sen bana annemin sırtı gibisin" dese zihâr yapmış olur. "Sen bana annemin cinsel uzvu gibisin" dese zihâra niyet etmese bile zihâr yapmış olur. "Sen bana annemin misli gibisin ya da annem gibi haramsın" dese ve zihâra ya da talâka niyet etse, neye niyet ettiyse gerçekleşmiş olur. Sen bana annemin sırtı gibisin ya da sırtı gibi haramsın dese ve talâkı ya da îlayı niyet etse, bu yaptığıyla ancak zihâr gerçekleşmiş olur (Leknevî, H. 1406, s. 224).

Dilsiz olan kişinin söz konusu zihâra delâlet eden sözleri söylemesine gerek olmaksızın yazarak ya da işaret ile belirtmesi de yeterli olarak kabul edilmiştir. Zira dilsiz olan kişinin de zihâr yapmaya ehil olduğu bilinmektedir. Ayrıca zihâr yapan kimse îla yapmış sayılmamaktadır. Ancak kişi dört ay boyunca eşiyile münasebet kurmazsa İmam Malik'in görüşüne göre dört aylık sürenin bitiminde îla ile araları ayrılmaktadır (Serahsî, tarihsizb, s. 233).

Hür, köle, müslüman ya da zimmî, hadım edilmiş ya da zekeri kesilmiş olsun her mükellefiyet sahibinin yaptığı zihâr sahihtir. Sabinin ve delinin zihârı ise batıldır (Nevevî, 1991, s. 261).

Malikî mezhebinde kabul edilen görüşe göre zimminin zihâr yapması sahih olmaz. Zihârın iki hükmü bulunmaktadır. Bunlardan biri cima ve istimna' yapmak kefarete verilmediği müddetçe haramdır. Malikî mezhebi fakihlerinden Sahnûn ve Asbağ ise yalnızca cimanın haram olduğunu savunmuştur. Ancak istimna' yapılmasını cima yapılması endişesinden dolayı doğru bulmamışlardır. İkinci hüküm ise geri dönüş kefaretidir. Kişinin zihârdan geri döndüğüne dair belirti göstermesi gerekmektedir. Bu belirti ise evliliği devam ettirmek ve hanımıyla cima etmesidir. Bu Muvatta' da savunulan görüştür. Malikî mezhebi fakihî Kâdı Ebû Bekr ise evliliği devam ettirmeye dair azmedilmesinin yeterli olduğunu belirtmektedir. Şayet erkek hanımına "Sen bana beş ay annemin sırtı gibisin" dese bu sözü te'kid olarak kabul edilmektedir. Ayrıca "beş ay sonra annemin sırtı gibisin" dese yine zihâr yapmış kabul edilir (İbn Şâs, 2003, s. 550-554).

Kur'ân-ı Kerîm'de zihâr kefareti şu şekilde belirtilmektedir: “*Karılarına zihâr yapıp da sonra dediklerinden dönenlerin, onlarla temas etmeden önce bir köle âzat etmeleri gerekir. Size öğütlenen işte budur. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır. Buna imkân bulamayan, temastan önce peş peşe iki ay oruç tutar. Buna da gücü yetmeyen altmış fakiri doyurur.*” (Mücâdele, 58/3-4). Nitekim zihâr yapan kişiye kefarete ödemediği takdirde hanımıyla cinsel münasebette bulunması haram olur. Ayrıca hanımıyla cinsel münasebet haricinde farklı şekillerde yakınlaşıp kendisini tatmin de edemez (Salim et-Tağlibî eş-Şeybânî, 1983, s. 261). Kefaret olarak köle azat edilebilir ve azat edilerek özgürlüğe kavuşturulan kölenin mümin bir kimse olması gerektiği görüşü İmam Şâfiî tarafından savunulmuştur (Ebüssuûd Efendi, tarihsiz, s. 216).

Sahabeden Seleme bin Sahr hanımına zihâr yaptı ve daha sonra hanımıyla cinsel münasebette bulundu. Hz. Peygambere gelerek durumunu belirtti. Allah Resulü de bu sahabeye yaptığının yanlış olduğunu iletmiş ve kefareti yerine getirmeden hanımına yaklaşmamasını emretmiştir (Tirmizî, Liân, 19; İbn Mâce, Talâk, 16).

Hanbelîler bir kimsenin hanımına “sen bana annemin sırtı gibisin”, “yabancı bir kadın gibisin”, “sen bana haramsın” ya da “senin uzuvlarından biri bana haramdır” demesi durumunda kefarete verinceye kadar hanımıyla cinsel münasebette bulunamayacağı görüşündedirler. Eşlerden birinin ölmesi durumunda kefaretin düşeceği nakledilmiştir. Erkeğin cinsel birliktelikten önce kefareti yerine getirmesi gerektiği hususu Allah’ın bunu vacip kılması nedeniyledir. Kefaret olarak azat edilebilecek kölenin sağlıklı bir Müslüman olması gerektiği bildirilmiştir. Azat edecek kölesi bulunmayanlar iki ay peş peşe oruç tutmalı ve söz konusu süre içerisinde hanımıyla münasebette bulunmamalıdır. Şayet bir özür nedeniyle orucunu bozarsa, oruca kaldığı yerden devam etmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak kasten oruç bozması / oruç tutmaması halinde oruçları tutmaya en başından başlamalıdır. Şayet oruç tuttuğu günlerin gecesinde münasebette bulunursa o güne kadar tuttuğu oruçlar ifsâd olacak ve oruçlara yeniden başlaması gerekecektir. İki ay oruç tutmaya güç yetiremeyen kimsenin ise altmış fakiri doyurması gerektiğini savunmuşlardır (Hirakî, 1993, s. 115).

Kefaret sırası köle azat etmek, buna gücü yetmeyenlerin iki ay peş peşe oruç tutması, buna da güç yetiremeyenlerin altmış fakiri doyurması olarak ifade edilmiştir. Telfik yapmak yani sıralamayı bozup tercihte bulunmak câiz değildir. Ayrıca bir

kölenin kefarete olarak köle azat etmesi kendisinden beklenilmemektedir (Şihâbüddin, tarihsiz, s. 70).

Erkeğin kefarete vermektan imtina etmesi durumunda ise, mahkeme kararıyla aralarının ayrılacağı belirtilmiştir (Acar, 2014, s. 332). Bir görüşe göre de cinsellik her iki tarafın da hakkıdır. Ancak kadın, zihâr yapan kocasını kefarete ödeyene kadar cinsel ilişkiye girmekten engelleme hakkına sahiptir. Böyle bir durumda hâkimin, kadına karşı gerçekleştirilen zararı bertaraf edebilmesi için erkeğin kefareti ödemesini sağlaması gerekmektedir. Bunu erkeğin hapsedilmesi ya da darp edilmesi yoluyla gerçekleştirmesi mümkünse yerine getirebilir ya da erkeğin kefarete yanaşmaması söz konusuysa erkeğin kadını boşaması için onu zorlayabilir (Zühayli, tarihsiz, s. 7142).

4.2.3.4. Ekonomik Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

Karı kocanın birbirlerine karşı haklarından biri de şüphesiz nafaka temini konusudur. Ayrıca kadının ekonomik haklarından birinin “mehir” olduğu İslâm hukuku literatüründe zikredilmektedir. Ekonomik sebeplerden dolayı eşler yıpranabilir ve geçimsizlik baş gösterebilir. Bu durumda boşanma talebinin gündeme gelmesi olasılıklar arasındadır. Kadına yönelik gerçekleştirilen ve aile birliğinin dağılmasına neden olan fena muamele çeşitlerinden biri de “ekonomik şiddet” denilebilir. İslâm hukuku açısından ekonomik olarak kadının mehir ve nafaka hakkı bulunmaktadır ki, bunların ifa edilmemesi, kadına ekonomik açıdan zulüm oluşturacaktır. Bu nedenle söz konusu başlıkları ekonomik fena muamele kapsamında incelememiz isabetli olacaktır diye düşünmekteyiz.

Ekonomik şiddetin eşin kazancına el koyulması, parasız bırakılması ya da kazanılan paranın içki, kumar ya da başka kadınlarla harcanması ile gerçekleşebildiği belirtilmektedir (Demirbaş, 2006, s. 32).

İslâm hukukuna göre, evliliğin gerçekleşmesiyle birlikte kadının mehir hakkı elde ettiği bilinen bir gerçektir. Ayrıca kadın, evlilik sürecinde nafaka hakkına da sahiptir. Bu hakların eda edilmemesi durumunda erkeğe ne gibi yaptırımlar uygulanacağı ve bu hakların yerine getirilmemesi durumunda kadının boşanma talebinde bulunma hakkının olup olmaması üzerinde durmaya çabaladık. Kadına yönelik gerçekleştirilen bu fena muamele örneklerinden birkaçına değindik.

Toplum olarak binlerce yıllık bilgi birikimimiz, örf ve dinî bakış açımız erkeğin çalışması ve evlilik hayatında ihtiyaç duyulan mal ve hizmetlerin erkek tarafından temin edilmesini bizlere öğütlemektedir. Ancak sınırlı insan hayatı içerisinde bitmek bilmeyen arzuların tamamına sahip olunabilmesi mümkün görülmemektedir. Bu nedenle İslâm dini, erkeği yalnızca zarurî ihtiyaçların yerine getirilmesi ile yükümlü tutmuştur. Öte yandan ihtiyaç olmayan ve israf boyutuna gidebilecek harcamaları da kınamış ve yasaklamıştır.

4.2.3.4.1. Mehir Verilmemesi

Sözlükte “ücret” anlamına gelen ve bir fıkıh tanımı olarak karşımıza çıkan “mehir, mehr, sadâk, sıdak, ecr” lafızları, evliliğin sonuçlarından biri olarak erkek tarafından kadına verilmesi gereken mal ya da maddî bir bedeli ifade etmektedir (Gözübenli, 2003, s. 389-390).

İslâm hukukunda kadının bir hakkı olarak kabul gören mehir konusu Kur’ân-ı Kerîm âyetleri ve hadislerle sabit bir uygulamadır. Mehir ile ilgili bir âyette “*Kadınlara mehirlerini gönül rızası ile (cömertçe) verin; eğer gönül hoşluğu ile o mehrin bir kısmını size başışarlarsa onu da afiyetle yeyin.*” (Nisâ, 4/4) buyurulmuştur. Ayrıca başka bir diğer âyette de “*Kendilerine mehir tayin ederek evlendiğiniz kadınları, temas etmeden boşarsanız, tayin ettiğiniz mehrin yarısı onların hakkıdır. Ancak kadınların vazgeçmesi veya nikâh bağı elinde bulunanın (velinin) vazgeçmesi hali müstesna, affetmeniz (mehirden vazgeçmeniz), takvâya daha uygundur.*” (Bakara, 2/237) buyurulmaktadır.

Evliliğin akabinde kendisiyle cinsi münasebette bulunulması sebebiyle kadına mehrin tamamının verilmesi gerektiği bilinmektedir (Tirmizî, 1975a, s. 399). Kadın zengin ya da fakir olsun, mehir kadının hakkı olarak kabul edilmiştir. Mehir ile erkek, kadına mal varlığında gözü olmadığını, kurulacak aile bağıyla hedeflediği şeyin maddî beklenti olmadığını da bu vesile ile ortaya koymuş olacaktır (Aksu, 2021, s. 143).

Osmanlı devletinde kadının ekonomik durumunu önemli ölçüde etkileyen faktörlerden birinin mehir olduğu dikkatleri çekmektedir (Akbel, 2021, s. 746-747). Kadın, Türk medeni kanununun aksine, İslâm hukukunda mehir hakkına sahiptir. Söz konusu mehir ister evlilik anında miktarı belirlensin ya da belirlenmesin durum değişmemektedir.

Mehir hakkında pek çok fikhî görüş beyan edilmiştir. Mehir, uygulanış şekli açısından iki farklı açıdan incelenmektedir. Bunlar mehri muaccel ve mehri müecceldir. Mehri muaccel, evliliğin akabinde hemen verilen mehire denilmektedir. Mehri Müeccel ödenmesi ileriki bir tarihe ertelenmiş ve erkeğin mutlaka kadına ödemesi gereken bir borç olarak tarif edilmektedir (Gözübenli, 2003, s. 390-391).

Mehri muacceli imkânı olduğu halde ödemeyen kimse hapsedilir (Mergînânî, tarihsiz, s. 150; Muhammed el-Haddâd, H. 1322, s. 242-243). Kadın, mehir miktarının olması gerekenden daha az olması nedeniyle itiraz ederek evlilik akdinin feshedilmesini talep edebilmektedir (Rayeq ve İnce, 2019, s. 143).

Mehir vermeksizin cahiliye döneminde gerçekleştirilen nikâh çeşitlerinden birinin de “şigâr nikâhı” olduğu nakledilmiştir. Şigâr, cahiliye dönemi âdetlerinden olup, iki erkeğin kendi kızlarını/kız kardeşlerini mehir vermeksizin evlendirmesi anlamına gelmekteydi (Acar, Talâk, 2010, s. 142). Allah Resulü, Şigâr nikâhının İslâm’da olmadığını ilan etmiştir (Ebû Dâvûd, Nikâh, 15; Ferâhîdi, tarihsizb, s. 358).

İmam Mâlik, şigâr (vb. bir uygulama) ile kadına mehir vermemek üzere gerçekleştirilen nikâhın taraflarının cinsi münasebette bulunmuş olsalar bile tefrîk edileceği görüşünü zikretmiştir. Köleye şigâr yapmak ise tıpkı hür kimseye yapmak gibi kabul edilmiş ve caiz görülmemiştir. Aralarında gerçekleştirilecek bu ayrılık hükmü talâk olmayıp fesih olarak kabul edilmektedir ve bu nikâhın İslâm’da yasak olması hasebiyle aralarında miras hukukunun da gerçekleşmesi de mümkün görülmemiştir (Sahnûn, 1994, s. 99).

4.2.3.4.2. Nafaka Temininde Acziyet

Nafaka “Beslenme, giyim kuşam ve barınma ihtiyaçları ile (sağlık giderleri gibi) bunlara tabi olan şeylerden ibarettir” şeklinde ifade edilmektedir (Erdoğan, 2019, s. 443).

Nikâh akdinin gerçekleşmesi sonucunda kadının nafakasının erkek tarafından karşılanması vâcib olarak kabul edilmektedir. Allah’ın şu iki buyruğu, nafakanın vâcib oluşuna delâlet etmektedir “*Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi kadınlarında erkekler üzerinde belli hakları vardır.*” (Bakara, 2/228) ve “*Onların örfe uygun olarak beslenmesi ve giyimi baba tarafına aittir.*” (Bakara, 2/233) buyurulmuştur. Allah Resulü de kadının kocasına

hitaben “*ya benim nafakamı temin et ya da boşa*” diye hitap edeceğini belirtmiştir. Karşılıklı menfaatlerin gerçekleşmesi, bunun mukabilinde nafakanın temin edilmesi, aile birliğinin gereği olarak görülmektedir (Bağdâdî, tarihsiz, s. 782).

Allah Resulü, nafakasını temin edemeyen bir adam ile karısının arasını tefrîk etmiştir. Kocasının cinsel birliktelikten aciz olması, kadına zarar niteliği taşıdığı için aynı şekilde tefrîk talebinde bulunabilmektedir. Öte yandan, nafakanın temin edilmemesi daha büyük bir zarar meydana getirecektir ki bu durumda kadın ayrılık talep edebilmektedir. Erkeğin, nafakanın bir kısmını temin edebildiği durumda ise kadın muhayyer olmaktadır. Dilerse ayrılmayı isteyebilir. Zira insan bedeni düzenli bir beslenme desteği olmadan ayakta kalamaz. Erkek, ekmek temin edebilmesine rağmen bunun yanında herhangi bir katık alabilecek durumda değilse, kadın tefrîk talep edememektedir. Zira insan ekmek yiyerek de yaşayabilmektedir. Erkek, hanımının kıyafet ihtiyacını gideremiyorsa kadının fesih hakkı söz konusu olabilecektir. Çünkü insanın kıyafet giymemesi mümkün değildir. Erkek, hanımına hizmetçi temin etmekten aciz durumdaysa kadının tefrîk talep etme hakkı söz konusu olmayacaktır. Zira insan hizmetçi olmadan da hayatını idame edebilmektedir. Mesken temininde aciz kalması ile ilgili iki görüş bulunmakta olup, bu görüşlerden ilkinde göre, kadının mesken temin edilmemesi nedeniyle zarara uğradığı gerekçesiyle evliliği feshettirme hakkı bulunmaktadır (Şîrâzî, tarihsiz, s. 154).

Nafaka teminindeki acizyet durumunun tefrîke sebep olup olmayacağı hususunda Ebû Hanîfe, cumhur ülemeden farklı görüş beyan etmektedir. Ebû Hanîfe ve İmamiyye fırkası bu durumda tefrîki caiz görmemektedir. Zira erkeğin kimi zaman maddî açıdan imkânları olabileceği gibi darlığa düşme durumu da söz konusu olabilir. İmkân sahibi olduğunda Talâk sûresi 7. âyette bulunan “*İmkânı geniş olan, nafakayı imkânlarına göre versin; rızık daralmış bulunan da Allah’ın kendisine verdiği kadarından nafaka ödesin. Allah hiç kimseyi verdiği imkândan fazlasıyla yükümlü kılma. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.*” emri gereğince hareket ederek nafaka temininde bulunmalıdır. Şayet nafaka teminini kasıtlı olarak terk ediyorsa, söz konusu zulmü tefrîk dışında farklı vesileler ile giderme yoluna gidilmelidir. Hanımının ihtiyaçları için kocasının malının devlet yetkilileri marifetiyle satılması ve kadına verilmesi ya da kocanın nafakayı ödemesini sağlamak amacıyla hapsedilmesi gibi durumlar tefrîk dışında farklı vesileler ile kadının zararını ortadan kaldırmaya dair çözüm önerisi olarak değerlendirilebilir (Zühayli, tarihsiz, s. 7043-7044).

Said b. Müseyyeb'e ailesine harcayacak hiçbir şey bulamayan kimsenin durumu sorulduğunda "ikisinin arası tefrîk edilir" şeklinde cevap vermiştir. "Bu acziyetin süresi bir yıl mıdır?" diye sorulduğunda ise "evet, bir yıldır" diyerek nafaka konusundaki acziyetin tefrîk nedeni olduğunu ifade etmiştir. Ebu Hanîfe ise Bakara Sûresi 280. âyette bulunan "*Eğer (borçlu) darlık içinde ise, eli genişleyinceye kadar ona mühlet vermek (gerekir).*" ifadesine dayanarak kadının nafaka konusunu gerekçe göstererek ayrılmayı talep edemeyeceğini savunmuştur (Şîrbînî, 1994, s. 176).

Hanefî mezhebinde, nafaka problemleri yaşayan bir kadının boşanmayı talep edebilmesi pek mümkün görülmemektedir (Ünal Özkorkut, 2016, s. 236-240).

Şâfiî mezhebinde kabul gören görüşe göre ise erkek hanımının nafakasını ya da giyimini karşılayamayacak kadar maddî darlığa düşerse kadının bu nikâhı feshettirme hakkı bulunmaktadır. İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel de bu görüştedir. Ancak Zührî ve Ebû Hanîfe ve Hanefî mezhebi büyüklerinin görüşü ise nafaka teminindeki acziyet, kadına tefrîk hakkı sağlamamaktadır. Fakat bu durumda kadın kendisi çalışarak geçimini sağlamak isterse, erkeğin bunu engelleme hakkı bulunmamaktadır. Kadın, ancak mesken temininde acziyet durumunda evliliği feshettirme hakkına sahip olmaktadır (İbnü'l-Cellâb, 2007, s. 408).

Kişi, hanımının nafakasını temin etmediği takdirde tutuklanmaktadır. Ayrıca çocuğunun nafakasını sağlamaktan imtina ederse de aynı şekilde tutuklanmaktadır (Mergînânî, tarihsiz, s. 150).

Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına gelen şikâyetlerde bazı kadınlar:

1- Kocalarının evin nafakasını temin etmemekte ısrar ettiklerini belirtmektedirler.

2- Kocasının evlilik hayatı boyunca hiçbir zaman nafaka temin etmediğini ve bu durumun otuz yıldır devam ettiğini belirten kadın da bulunmaktadır.

3- Kocasının kendisine zorla kredi çektirmeye çalıştığını, kendisine ait olan eve el koymaya çalıştığını belirten bayan da bulunmaktadır (Aile ve Dini Rehberlik Büroları, 2020).

4.2.3.5. Cinsel Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik

Cinsel birliktelik için evliliğin şart olduğu, aksi durumda yaptırım gerekeceği, cinsel münasebet konusunda her iki tarafında hak sahibi olduğu, meşru bir talep olduğu

takdirde bu isteğe olumsuz cevap vermenin kadına vebal olduğu, bazı durumlarda ilişki talep etmenin karşı tarafa eziyet olacağı, bu özel hallerde münasebet kurmanın yasaklığı ve ilişkiye zorlanan tarafın âdeta cinsellik yoluyla fena muameleye maruz kaldığı, helal olmayan bir şekilde kadını bu duruma zorlayan kimsenin Allah katında günahkâr olacağı âyet ve hadisler ile bildirilmiş olup konuyla ilgili pek çok detay İslâm âlimleri tarafından da zikredilmiştir.

Cinsel açıdan tarafların hakları bulunmakla birlikte, sınırın aşılması gereken hususlar da söz konusudur. Bu hak ihlallerinin yaşanması durumunda boşanmanın gerçekleşebilmesi ihtimaller dâhilinde olabilir. Özellikle kadına yönelik gerçekleştirilen ve kadını yıpratarak aile birliğinin dağılmasına neden olabilecek unsurlardan birinin de “cinsel şiddet” (cinsel açıdan fena muamele) olduğu kabul edilmektedir.

Günümüz hukukunda kadınların rızaları olmaksızın bekâret kontrolüne tabi tutulmaları, fuhşa zorlanmaları, cinsel birliktelik yaşamaya mecbur edilmeleri cinsel şiddet olarak tanımlanmaktadır (Demirbaş, 2006, s. 30).

Kadına karşı girişilen şiddet çeşitlerinden birinin de “cinsel şiddet” olduğu, kadınların bunu anlatmayı uygun görmedikleri ve kadının rızası olmaksızın bedenine karşı gerçekleştirilecek gayri ahlâkî cinsel içerikli fiil ve sözlerin cinsel şiddet olarak tanımlandığı söylenebilir. Çocuğu olan bayanların, yaşadıkları o kabul edilemez muamelelere büyük oranda çocukları için sabrettiklerine dair beyanları dikkate alındığında kadınların karakteri hakkında tam emin olmadıkları kocalarından, evliliğin hemen akabinde çocuk dünyaya getirmeleri ileriye dönük ciddi problemler yaşamalarına sebebiyet verebilir (Beyza Altıparmak, 2019, s. 61-69).

Cinsel açıdan kadına uygulanan birtakım fiiller bulunmaktadır ki, kadınların çoğu bu durumu utanmaları nedeniyle gizleme gereği duymaktadırlar. Ancak Diyanet İşleri Başkanlığından yaptığımız talep neticesinde; kişisel veriler ifşa edilmeden binlerce kadının şikâyetleri tarafımıza hazırlanan tablolar halinde gönderilmiş olup, bu şikâyetlerin içerisinde cinsel olarak kadına reva görülen aşağılayıcı vakıaların bulunduğunu da belirtmemiz gerekmektedir. Cinsel açıdan kadınların dile getirdikleri şikâyetleri de sunmaya gayret ettik.

Evliliğin gereği olarak gerçekleşen meşru münasebet talebi, kadına karşı gerçekleştirilen cinsel açıdan fena muamele kapsamına girmemelidir (Acar, 2021, s.

58). Allah Resulü “*Erkek, hanımını yatağa davet ettiği halde kadın bundan imtina ederse, kocası da ona kızgın olursa, kadına melekler sabaha kadar lanette bulunurlar*” buyurmuştur (Ebû Ya'la, 1984, s. 11; İbn Ebî Şeybe, 1989a, s. 558; Buhârî, H. 1311b, s. 116; Müslim b. Haccâc, 1955, s. 1060; Ebû Dâvûd, 2009, s. 476; Nesâî, 2001b, s. 425).

Ayrıca “*Allah, 3 kısım kişinin namazını (duasını) kabul etmez. Onlara hayır da isabet etmez. Onlar da sahibinden kaçan köledir ki sahibine geri dönene ve itaat edene kadar, kocası kendisine kızgın olan kadından kocası razı olana kadar ve sarhoş uyanıp kendine gelene kadar*” (İbn Huzeyme, 2003, s. 466) şeklindeki rivayet de meşru ölçülerde olmak kaydıyla cinsel birliktelik talebinin reddedilmesinin eşler arasında sorun oluşturacağına ve reddeden taraf açısından vebal olacağına delil olarak zikredilebilir.

Çalışmamızın bu kısmında alt başlık olarak değineceğimiz “gâiblik ve mefkûdlük” konusunu cinsel açıdan fena muamele kısmında ele almamızın nedeni gâiblik ve mefkûdlük nedeniyle kadının tefrîk talebinde bulunma hakkının olduğunu belirten âlimlerin gerekçe olarak kadının cinsel açıdan hakkının ihlâl edildiğini savunmalarıdır. Öte yandan îla konusu klasik fıkıh kaynaklarında bulunan ve üzerine pek çok görüş zikredilen başlıklardan biridir. İla konusunu cinsel açıdan fena muamele başlığı içerisinde zikretme nedenimiz ise İla'nın uygulanış biçimi olarak cinsel açıdan fena muamele olduğu gerçeği sebebiyledir. Ayrıca eşler arasında yaşanacak cinsel münasebetin meşru sınırlarını aşmak suretiyle cinsel açıdan hoş olmayan fiillerde bulunmak da yasaklanmıştır. Söz konusu davranışları da “Gayrimeşru Cinsel İlişki” başlığı altında inceledik ve söz konusu fiili “livata” lafzıyla belirtmeyi tercih ettik.

4.2.3.5.1. Gâiblik ve Mefkûdlük

Gâiblik “Yangın, harp, su baskını, deniz kazası gibi ölüm tehlikesi olan haller içinde kayıp olan veya nerede olduğu bilinmeyip kendisinden çoktan beri haber alınamayan kimsenin âkıbeti” olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 152). Mefkûd “mevcut olmayan, kaybedilmiş, yitirilmiş” anlamları ile sözlükte karşımıza çıkan bir fıkıh terimi olarak bilinmekte (Gözübenli, 2003, s. 353) ve bu durumdaki kimse hakkında normal şartlarda Malikîlere göre kayıp tarihinden itibaren dört yıl sonra, vefat etmiş kimse gibi kabul edilmektedir. Vefat etme ihtimali yüksek bulunan bir durum ile karşılaşması nedeniyle kendisinden haber alınamıyorsa bir yıl sonra vefat ettiğine hükmedilir. Ayrıca böyle bir durumda hâkimin o kimse hakkında öldüğüne

dâir kanaate varması için, mefkûd olan kimsenin doğum tarihinden itibaren 90 yıl geçmiş olması gerektiğini belirtenler de bulunmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 355).

İslâm hukukuna göre hayatta olup olmadığı bilinmeyen (mefkûd) bir erkek ile hanımının tefrîk edilip edilmeyeceği konusunda farklı görüşler zikredildiği göze çarpmaktadır. Bir görüşe göre bu durumdaki bir erkeğin geride bıraktığı mal varlığı güvenilir birine emanet edilir ve mefkûd olan erkeğin hanımı ve çocuğunun giderleri bu maldan karşılanır. Ancak karı kocanın arası tefrîk edilmez (Kudûrî , 1997, s. 138). Diğer bir görüşe göre ise erkek, meşru bir gerekçe ortaya koymaksızın terk edip giderse, kadının boşanma talebinde bulunma hakkı bulunmaktadır (Lecnetü'l-fetvâbi'-şebeketi'l-İslâmîyye, 2009, s. 12084).

Malikî fakihlerinden Ebherî ve diğer bağdatlı âlimler, kocanın meşru gerekçe belirtmeksizin ortadan kaybolması durumunda kadının cinsel ilişki hakkının elinden alınmasını gerekçe olarak belirtmekte ve kocanın bu kadını boşaması gerektiğini ifade etmektedirler (Lahmî, 2011a, s. 2231).

Gâib olan kimse hakkında “o kimsenin yaşlılarının vefat ettiği zaman kadar müddet geçmesi ya da ölmüş olması kuvvetle muhtemel olması durumunda o kimse ile hanımı ayrılır” şeklinde görüş de belirtilmiştir. Söz konusu müddetin yüz yirmi sene olduğu Ebû Hanîfe'den nakledilmiştir (Semerkandî, 1994b, s. 349).

Kadının kayıplara karışan kocasından boşanma isteğinin meşrûiyetine delâlet eden görüş Hz. Ömer'e isnad edilmektedir. Hz. Ömer'den rivayete göre bir kadının kocası kayıplara karışsa ve nerede olduğuna dâir herhangi bir mâlûmatı olmasa, dört yıl bekler ve bu sürenin bitiminde sanki kocası vefat etmiş gibi iddet de beklemesi gerekir ki bu süre de dört ay on gündür. Daha sonra başkasıyla evlenmesi kendisine helâl olur (Mâlik b. Enes, 1985, s. 575). Diğer savunulan görüşe göre bu durumda kadının ilk kocası, hanımına geri dönmek ya da mehrini geri talep etmek hususunda muhayyerdir (Abdürrezzâk, 1983b, s. 88; İbn Hazm, tarihsiz, s. 317)

Sahabe döneminde gâiblik nedeniyle hanımının kendisinden ayrıldığı bir erkek mahkemeye başvurmuştur. Hz. Ömer o kişiye “istersen o kadını sana geri döndürürüz. Dilersen de başka bir kadınla evlendiririz” buyurmuşsa da o kişi başka bir kadınla evlenmeyi tercih etmiştir (İbn Hazm, tarihsiz, s. 317).

Hz. Ömer ve Hz. Osman, kendi zamanlarında mefkûd erkeğin hanımına dört yıl beklemesi ve ardından dört ay on gün kocası vefat eden biri gibi iddet beklemesine hükmetmişlerdir (İbn Hazm, tarihsiz, s. 319).

Hz. Ali'nin savunduğu görüşe göre kadının kocası ölene kadar o kadının sabretmesi gerekmektedir. İbn Mes'ûd da Hz. Ali'ye bu görüşünde muvafık olmuş ve kadının ebediyen başkasıyla evlenemeyeceğini, beklemesi gerektiğini belirtmiştir. İbn Ebî Şeybe'nin kendilerinden tahrir ettiğine göre, Ebû Kılâbe, Cabir b. Yezid, Şa'bî ve Nehaî de bu durumdaki kadının kocası ölene kadar evlenemeyeceğini savunmuşlardır. Zira nikâhın şüphe bırakmayan bir durum olduğu, gâibliğin tefrîki gerektirmeyeceği, ölüm haberinin ise ihtimal dâhilinde olduğu belirtilmekte ve nikâhın şüphe ile ortadan kalkmayacağı savunulmaktadır. Ayrıca Hz. Ömer'in, bu durumdaki kadının daha sonra evlenebileceğine dair görüşünden vazgeçtiği öne sürülmektedir (İbn Hümâm, 1970, s. 146-147).

Bir erkeğin hanımından gâib olabilmesine ruhsat verilen belli bir süre âyet ve hadislerde karşımıza çıkmamaktadır. Fakat Hz. Ömer ve diğer sahabelerden birtakım haberler bulunmaktadır. Buna göre bu durumda kadının ne kadar süre beklemesi gerektiği sorusuna “altı ay beklemelidir” şeklinde cevap verildiği ifade edilmektedir. “bu süre bizim zamanımıza aittir ancak dini bir zorunluluk değildir” şeklinde bir yaklaşım olduğu gibi başka bir görüşe göre bu süre askerlik için öngörülen müddettir. Fakat bu gâibliğin neticesi kişiden kişiye değişebilir. Dolayısıyla bu konuda “altı ay ya da bir sene” şeklinde kayıt getirilmesi caiz değildir. Zira kadından kadına farklılık arz eden bir durum söz konusudur. Bu nedenle kadının rızası olmaması durumunda erkeğin uzağa gitmesi (gâib olması) caiz değildir. Erkek ya da kadın birbirinden ayrı kalmaları durumunda zarara uğrayacaklarını düşünülürse ya da iffetleri hususunda endişe ederlerse ayrı kalmaları uygun görülmemiştir (Şâdî b. Muhammed b. Salim Âli Nu'man, 2015, s. 477).

Gâibliğin tefrîk nedeni olup olmayacağı hususunda âlimlerin ihtilâfına sebebiyet veren tartışma “kadının tıpkı erkek gibi talep ettiği her an cinsel münasebette bulunabilme hakkı olup olmadığına” dair farklı bakış açılarına dayanmaktadır. Kadının söz konusu gâiblikten dolayı cinsel münasebet hakkının ihlâl edilmesi nedeniyle zarara uğraması durumunda bile tefrîk hakkının olmadığını savunanlar bulunmaktadır. İmam Şâfiî bu görüştedir. Şâfiîler böyle bir durumda erkek ister kadının yanında olsun isterse gâib olsun, ister gâibliğin müddeti uzamış olsun ya da

olmasın fark etmeksizin mutlak olarak cinsel ilişki hakkının sadece erkeğe ait olduğunu belirtmekte ve bu sebeple kadının tefrîk talebinde bulunamayacağını ifade etmektedirler (Mecmuatü mine'l-müellifin, tarihsiz, s. 61-67).

Abdullah b. Amr. el-Âs isimli sahabeden yapılan “*hanımının senin üzerinde hakkı var*” şeklindeki rivayetten anlaşıldığı üzere bir kimsenin sürekli ibadet etmek suretiyle hanımıyla cinsel münasebeti terk etmeye teşebbüs etmesi kabul görmemiştir. Zira Allah Resulü “*hanımının senin üzerinde hakkı var*” buyurmuşlar. Ayrıca bir kimse cinsel münasebette bulunmayacağına dair yemin etse o yemininden dönmesi vâcip olur. Şayet bu tür bir yemin diğer farklı meseleler gibi olsaydı yeminden dönmenin gerekliliği zikredilmezdi. Ancak Mâlikî ve Hanbelîler ve İbn Teymiyye gâiblik durumunun uzaması ve kadının cinsel olarak zarara uğraması halinde kadının talebi üzerine tefrîkin meşru olacağını belirtmektedirler. Hanefîler ise erkeğin gâiblik ya da hanımıyla ilgi ve alakayı kesmesi durumunda kadının tefrîk hakkı bulunmadığını savunmuşlardır. Hanefîlerin belirttiğine göre kadın kocasıyla bir kez cinsel ilişki yaşadığı takdirde cinsel ilişkinin olmayışını gerekçe göstererek boşanma talebinde bulunma hakkı ortadan kalkmaktadır. Ancak bir kez dahi ilişki yaşamamaları söz konusuysa hâkim bir yıl durumun izale edilmesi için süre tanır ve yine de bu olumsuz hal son bulmazsa nikâh akdi feshedilir (Mecmuatü mine'l-müellifin, tarihsiz, s. 61-67).

Hanbelîler gâiblik için kadının tefrîk talebinde bulunması için erkeğin herhangi bir özrü (gerekçesi) olmaksızın ortadan kaybolmuş olması gerektiğini belirtmektedirler. Meşru gerekçe olarak “hac, askerlik / cihad, kendisi ve çocukları için rızık talebi ya da ilim talebi” durumları gösterilmektedir. Hanbelîler söz konusu durumlar nedeniyle tefrik talebinde bulunmayı uygun görmemişlerdir. Malikîler ise gâibliğin herhangi bir gerekçe nedeniyle olup olmadığına bakılmaksızın kadının tefrîk talebinin meşru olduğunu ifade etmişlerdir (Mecmuatü mine'l-müellifin, tarihsiz, s. 69-70).

Mâlikîler tefrîk için bir yıl ya da daha uzun sürenin geçmiş olması gerektiğini savunmaktadırlar. Bir görüşe göre ise bu süre üç yıl olarak ifade edilmiştir (Zühayli, tarihsiz, s. 7067).

Kocasının gâibliği durumunda tefrîk talep eden ve bu ayrılığın akabinde iddet bitiminde kadın başka biriyle evlendiği takdirde önceki kocasına dönme durumu da ortadan kalkmaktadır. İmam Mâlik'in savunduğu görüşe göre bir erkek hanımını

boşasa ve kayıplara karışsa, sonra o kadına geriye dönme iradesi ortaya koysa ve ric'at etse de bu durumdan kadının haberi olmasa, ardından kadını başkasıyla evlendirseler, o takdirde ikinci kocasıyla cinsi münasebette bulunmadan önce ilk kocası ortaya çıkmazsa, artık ilk kocasının o kadınla hiçbir bağlantısı kalmayacaktır (Mâlik b. Enes, 1991, s. 635).

Afganistan'da gâib olan kocasından boşanmayı talep eden kadınların problemi Malîkî mezhebinin getirmiş olduğu çözüm neticesinde son bulmaktadır. Afganistan medeni kanununun 194. maddesine göre erkeğin geçerli bir neden ortaya koymaksızın üç yıl gâib olması, kadının boşanmayı talep etme hakkını getirebilmektedir (Rayeq ve İnce, 2019, S. 147).

Mâlîkî mezhebi dışında cumhur ulema kocanın hapsedilmesi, esir edilmesi ya da gözaltına alınması nedeniyle tefrîk talebinde bulunamayacağını, bu konuda kadının lehine âyet ya da hadîs olmadığını ifade etmektedir. Hapsedilmek nedeniyle gâib olmak Hanbelî mezhebine göre özür nedeniyle gâib olmak gibi kabul edilmiştir. Ancak Mâlîkîler bir sene ya da daha fazla süren bir gaibliğin geçerli bir mazerete dayanıp dayanmadığına bakmaksızın kadının tefrîk talebinin meşruluğunu belirtmişlerdir. 1920 senesinde Mısır'da gerçekleştirilen kanuna göre kocanın bir yıldır hapiste olması nedeniyle kadının tefrîk talebinde bulunma hakkı bulunmaktadır. Söz konusu ayrılık hükmü bain talâk olarak kabul edilmiş olup, hükmün verilmesi esnasında Mâlîkî mezhebine göre amel edilmiştir. Suriye kanununun 109. maddesinde de söz konusu tefrîkin gâiblik nedeniyle verilen ayrılık hükmü gibi kabul edildiği belirtilmiştir (Abdülvehhâb Hallâf, 1938, s. 172; Zühayli, tarihsiz, s. 7069).

Türk medeni kanununa göre ise ortadan kaybolan erkeğin, esirlik ya da hapis gibi durumlarla karşı karşıya olduğu ortaya çıkarsa bu durumda kadının boşanmayı talep etme hakkı bulunmamaktadır (Demirci, 2022, s. 1078-1081).

4.2.3.5.2. İla

Sözlükte “yemin” anlamına gelen İla lafzı ıstılahta “erkeğin hanımıyla cinsel münasebet kurmamaya yemin etmesi” olarak tanımlanmaktadır. Cumhur ulemaya göre İla'nın süresi dört ay olarak kabul görmektedir. Erkeğin hanımına “sana ebediyen yaklaşmayacağım” şeklinde yemin etmesi icmâ ile İla olarak kabul edilmiştir. “Sana

dört ay yaklaşmayacağım” şeklinde yemin etmesi ise Hanefilere göre îla olarak anlaşılmıştır. İmam Şâfiî, Mâlik b. Enes, Ahmed b. Hanbel ve İshak ise dört aydan daha uzun bir süre üzerine yemin etmesi durumunda îla olacağını savunmuşlardır (Bedrüddîn el-Aynî, 2000, s. 488) Dolayısıyla kadın îla yapamamaktadır (Ebû Yûsuf, tarihsiz, s. 149). Îla konusu hakkında pek çok fikhî detay klasik fıkıh eserlerinde zikredilmiştir. Biz de bunlardan bazılarına değindik.

Îla'nın, cahiliyye dönemi talâk çeşitlerinden biri olduğu bilinmektedir. İslâm hukuku îla konusunu belli bir müddet erkeğin karısıyla münasebeti terk etmesi nedeniyle askıya alınmış bir talâk olarak belirlemiştir. Sanki erkek hanımına hitaben “ben sana dört ay yaklaşmazsam sen bâin talâk ile özgürsün” demiş gibi kabul edilmektedir. Îla'nın dayanağı “cinsel münasebeti terke delâlet eden lafızdır ki, İslâm hukuku bu yeminin geçerliliğini kabul etmektedir. O yemin “yemin olsun sana yaklaşmayacağım, sana gelmeyeceğim, seninle konuşmayacağım, karı-koca münasebeti yaşamayacağım” vb. sözlerle gerçekleşebilmektedir. Şayet söylenen lafız cinsel içerik barındıran bir söz ise, erkeğin niyetinin ne olduğuna bakılmaz. Şayet izaha muhtaç bir lafız kullandıysa, erkeğin niyetine itibar edilir. Îla nedeniyle boşanmanın gerçekleşme süresi hür kadınlar için dört ay olarak kabul görmüştür. Cariyeler için ise süre iki ay olarak belirtilmiştir. Şâfiî ise, hür ve câriye kadın için bu konuda ayırım gözetmeksizin sürenin dört ay olduğunu savunmuştur (Semerkandî, 1994a, s. 204).

Kazâi boşanma nedeni olarak görülen “îla”, kocanın eşine cinsel yönden eziyet etmek amacıyla yaptığı bir yemin olarak karşımıza çıkmaktadır. Câhiliye döneminde erkek, eşiyile karı-koca hayatı yaşamayacağına dair yemin etmekteydi ve o kadını evli ve bekârlık arasında bir durumda bırakmaktaydı. Boşanma fiili olarak gerçekleşmediği için kadın başkasıyla da evlenememekteydi. Kadının fena muameleye maruz kaldığı bu duruma çözüm getiren İslâm dini, erkeğe dört ay müddet tanımış, eşine yaptığı bu haksızlığı sonlandırması gerektiğini ve aksi durumda evliliğin son bulacağı ikazını ilan etmiştir. Bu süre bitiminde Hanefilere göre evlilik otomatik olarak son bulacaktır. Âlimlerin çoğunluğuna göre ise kocanın bu durumda ne tür bir karar verdiğini ortaya koyması gerektiği, aksi durumda Şer'î mahkeme tarafından eşlerin arasının tefrik edileceği bilinmektedir (Döndüren, 2000, s. 61-62).

Îla hakkında zikredilen fikhî görüşlerden bazılarına değindik:

1- Hz. Ali'den “îla yapan erkek dört ayın sonunda ya hanımını boşar ya da evlilik hayatına devam etmelidir” şeklinde bir görüş nakledilmektedir (Mâlik b. Enes,

1991, s. 608). Şüreyh ise dört ayın bitiminde îla hükmü gereği ayrılığın gerçekleşeceğini savunmaktadır (Ebû Yûsuf, tarihsiz, s. 147).

2- Hanımıyla alakayı kesmek amacıyla bir sene içerisinde eşiyile konuşmayacağına yemin eden ve dört ay içerisinde konuşmayan kişi îla yapmış olduğundan dolayı karısıyla araları tefrîk olacaktır şeklinde bir görüş belirtmişlerdir (Askalânî, 2020a, s. 18).

3- Hanefî mezhebinde “seninle ilişkiye girersem, sen bana annemin sırtı gibisin” şeklinde bir ifade ile hanımına hitap eden kişi hakkında “şayet münasebette bulunursa zihâr olur. İlişkiyi terk ederse de îla olur” şeklinde fetva vermişlerdir (Ebû Yûsuf, tarihsiz, s. 150).

4- Tâbiûndan Mesrûk, dört ayın bitiminde bir talâkla ayrılığın gerçekleşeceğini savunmaktadır. Kadının bu talâk sonucu iddeti esnasında evlenmek / bir araya gelmek için teklif alabileceği tek erkek kendisinden boşandığı kocasıdır. Başka bir erkeğin iddet müddeti içerisinde teklifte bulunması kabul görmemektedir (Ebû Yûsuf, tarihsiz, s. 148).

5- Eşine îla yapan Saîd b. el-Âs’a Hz. Âişe “Ayrılığın uzamasından sakın! Muhakkak ki sen îla’nın dört ay olduğunu biliyorsun” şeklinde ikazda bulunmuştur. Abdullâh b. Abbâs ise, hanımı ile arası açılan birine durumun ne olduğunu sordu ve o da cevaben “bir seneliğine ahdettim ve yemin olsun ki evden çıktım ve onunla konuşmadım” Abdullâh b. Abbâs “o takdirde dört ay geçmeden acele et zira dört ay geçerse o kadın bâin talâk ile ayrılmış olur ve sen bekâr kalırsın” şeklinde cevap vermiştir (Abdürrezzâk, 1983a, s. 509).

Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına îla konusu ile alakalı gelen şikâyetlerden de anlaşıldığı üzere, câhiliye dönemi âdeti olan bu uygulamanın hala günümüzde kendisini gösterdiğini belirtebiliriz (Aile ve Dini Rehberlik Büroları, 2020).

Yaşanan kısa süreli anlaşmazlık neticesinde, Hz. Peygamberin de yirmi dokuz gün eşlerinden uzak durduğu ve eşlerine gitmediği bilinmektedir. Bunun üzerine Hz. Ömer, Allah Resulü’ne, eşlerini boşayıp boşamadığını sormuştur. Hz. Peygamber ise, eşlerini boşamadığını ancak uzak kalma kararı aldığını belirtmiştir. Yirmi dokuz gün bu şekilde kalmış ve daha sonra hanımlarının yanına girmiştir (Buhârî, Kitabu’l-mezalim ve’l-gasb, 25).

O takdirde îla'nın iki farklı amaç için gerçekleştirildiğini söylemek mümkün hale gelmektedir. Onlardan ilki hanımıyla sorunlar yaşayan kimsenin karşılıklı öfke ve geçimsizlik halinin düzelmesi amacıyla bir müddet karı koca münasebetinde bulunmaması ve tarafların birbirlerinden uzaklaşmasıdır. Diğeri ise bir câhiliye âdeti olan ve kadına cinsel açıdan fena muameleyi amaçlayan versiyonudur. Eşler arasında yaşanan kırgınlık sürecinin çok uzatılmaması gerektiği Allah Resulü'nün yirmi dokuz gün olarak gerçekleştirdiği sünnet ile sabittir. Diğer taraftan kadına yönelik fena muamele amacıyla gerçekleştirilen îla ise yasaklanmıştır. Dört aylık müddetin sonunda durumun düzelmemesi üzerine tarafların arası tefrik edilmektedir diyebiliriz.

Eşlerin cinsel olarak her birinin hakkı bulunduğu bilinen bir husustur. Bir kimsenin eşine yönelik “seninle karı koca hayatı yaşamayacağım”, “seninle cinsel ilişkiye girmeyeceğim” vb. sözler sarf etmesi hoş olmamakla birlikte aynı zamanda kul hakkına da sebebiyet vermektedir. Zira evlilik, tarafların cinsel ilişkiye girebilme hakkını tanımaktadır. Eşlerden birinin diğerine yönelik bu hakkı görmezden gelme durumu, cinsel açıdan fena muamele olarak tanımlanabilir. Biz de bu konuyu “cinsel fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” başlığı altında daha detaylı olarak incelemeyi tercih ettik.

4.2.3.5.3. Gayrimeşru Cinsel İlişki

Evlilik bağı, eşlerin meşru olarak cinsel tatmin gerçekleştirmelerini sağlamaktadır. Ancak bu isteklerin bir sınırı bulunmaktadır. Gayrimeşru cinsel ilişki olarak kabul edilen livatada bulunmayı bu sınırların ihlâl edilmesi olarak değerlendirmek mümkündür. Bu durumda kadının şikâyeti üzerine erkek hakkında yasal işlem başlatılması mümkündür (Demirbaş, 2006, s. 31).

Cinsel bir saldırı olarak tanımlanan livata, büyük oranda beraberinde kadında fiziksel şiddet belirtilerinin olmasına da alamet olarak kabul edilebilir. Zira yapılan muayenelerin büyük çoğunluğunda livata mağduru olan kadınların fiziksel şiddete de uğradığı gözlenmiştir (Karanfil vd., 2014, s. 529).

Türk Ceza Kanunu'nda, “kötü muamele” başlığı altında detaylandırılan 232. maddeye göre aile bireylerine karşı fena fiil uygulayan kimse iki aydan bir yıla kadar hapisle cezalandırılır denilmektedir (Resmi Gazete, 2004, 232). Öte yandan TCK 102/2'e göre rıza olmaksızın cinsel dokunulmazlığın ihlâli durumu, eşler arasında

yaşansa bile şikâyet neticesinde soruşturma ve kovuşturma gerçekleştirilebilir. Organ ya da bir cisim sokmak ile vücut bütünlüğünü ihlâl suçu işleyen kişi en az on iki yıl hapis cezası ile karşı karşıya kalmaktadır (Resmi Gazete, 2004, 102/2).

Ahlâk dışı cinsel içerikli filmlerin izlenmesi, erkeklerin o filmlerde izledikleri sahnelerin zihin dünyalarında normalleşmesine sebebiyet vermektedir. Bu tür filmler, kadınlara karşı şiddete eğilimli saldırgan tavırlar sergileme riskini artırmaktadır (Ergül Topçu ve Topçu, 2018, s. 319-321).

Allah Resulü'nün "*Allah hakkı söylemekten çekinmez*" (Ahzâb, 33/53) âyetini okuduğu ve ardından "*kadınlarla livatada bulunmayın*" buyurduğu nakledilmiştir (Tahâvî, 1494, s. 429). Ayrıca Hz. Muhammed'in "*Kim bir kadınla hayızhyken ilişkiye girerse ya da ters mahalden ilişkide bulunursa ya da gâipten haber veren birine gider de onun sözlerine inanırsa (tasdik ederse) muhakkak ki Muhammed'e (a.s.) indirilen Kur'ân'a küfretmiş olur.*" buyruğu konuyla ilgili büyük önem arz etmektedir (Ebû Nuaym, 1996, s. 70; İbn Ebî Şeybe, 1989a, s. 530; Ahmed b. Hanbel, 2001b, s. 164).

Hayızlı kadınla ilişkinin yasaklığı ile ilgili hadis iki manaya gelebilmektedir. Bunlardan biri hayızlı kadınla ilişkiye girmeyi helâl gören kimsenin durumudur ki, ilim ehli bu kimsenin tekfir edilmesinde görüş birliğine varmıştır. Diğer ihtimal ise kişinin bunu gafletle ve ciddiye almaksızın yapması ve böylece haram işleyerek Allah'a karşı cüretkâr davranmasıdır. Haramlığına inanarak ve gafletinden dolayı bu hataya düşen kimse tekfir edilmemektedir. Hz. Peygamber bu durumdaki bir kimseye kefarete olarak sadaka vermesini emretti. Şayet küfrü gerektirseydi kefaretle hükmetmezdi. Ancak kadının âdetli olduğunu bilmeden bunu işlerse sadaka vermesi gerekmez. Çünkü kefarete, günah olan işlerde gereklidir (Ahmed b. Hanbel, 2009, s. 219).

Allah Teâlâ'nın "*Kadınlar sizin için bir tarladır*" (Bakara, 2/223) âyeti hakkında sahabeden Cabir b. Abdullah "erkek hanımıyla arka pozisyondan ön mahale doğru ilişkiye girdiğinde doğacak çocuğun görme konusunda kusurlu olacağı inancı Yahudilerce benimsenmişti. Araplar bunu yadırgadılar ve böylece Yahudilerin görüşü bu âyet ile reddedildi. Kureyş halkı kadınlarla ferç mahallinden olmak üzere farklı şekillerde cinsi münasebette bulunmaktaydılar. Ne zaman ki hicret ile Medine'ye giderek oradaki Ensar kadınlarıyla evlendiler, aynı talebi Ensar kadınlarından da talep ettiler. Fakat Ensar kadınları bunu alışkın olmadıklarından dolayı reddettiler. Onların uygun gördükleri tek ilişki şekli, kadının altta ve erkeğin de üstte olduğu ve her iki

tarafın da birbirinin yüzünü gördüğü pozisyondu. Kadınların tepkisi, Hz. Peygambere ulaşınca, çocuk olabilecek mahalden gerçekleştirmek koşuluyla tüm ilişki pozisyonlarının mübahlığına dair “Kadınlar sizin için bir tarladır” (Bakara, 2/223) âyeti indi. Âyette geçen **harsun / tarla** lafzı benzetme olup, kadının cinsel uzvu için telaffuz edilmektedir. Zira çocuğun olabileceği yer orasıdır” şeklinde bir izah getirmiştir. Ayrıca Abdullah b. Ömer’den, livata yapan kimsenin tekfir edileceğine dair rivayet bulunmaktadır (İbn Atıyye, tarihsiz, s. 299; İz b. Abdi’s-selâm, 1996, s. 215; İbn ‘Arafe, 1986, s. 647).

“Kadınlar sizin için bir tarladır.” (Bakara, 2/223) âyeti hakkında “kadınlarla çocuk olacak mahalden münasebette bulunmakta beis olmadığı, ancak livatanın caiz olmadığı, bu fiili yapanların Hz. Peygamberin “kim bir kadınla livata yaparsa o kimse melundur” buyruğuyla karşı karşıya geleceği bildirilmiştir. Hz. Peygamberin söz konusu buyruğu bu fiili yapan herkes hakkında geçerli kabul edilmiş olup bu günahı az işleyen kimselerin de bu tehdit ile karşı karşıya olduğu ifade edilmiştir (Lecnetü'l-fetvâbi's-şebeketi'l-islâmiyye, 2009, s. 8666).

İslâm hukuku açısından livata, kadına yönelik cinsel şiddet olarak kabul edilmektedir. Karı koca arasında gerçekleştiği takdirde bu suça ne gibi bir ceza verileceğine dair nas bulunmamakla birlikte, caydırıcı bir şekilde kamçı ile cezalandırılması suretiyle erkeğin bu suçu işlemekten men edilmesi gerekecektir (Baimurzaev, 2014, s. 15-16).

Sahabe bu işin küçük livâta olduğunu belirtmiştir. İnsanın insanî ihtiyaçları bulunuyor olması, livata yapması için mazeret kabul edilmemektedir. Çünkü arka mahal tuvalet ihtiyacının giderildiği yerdir. Ön mahal ise neslin devamı için vardır. Dolayısıyla bir erkek, cinsel ihtiyaçlarını giderebileceği yer varken hanımından livata talep edemez (Kâsânî, 1328c, s. 119).

Allah Resulü “Her kim, bir kadınla makattan ilişkiye girerse Allah Teala kıyamet günü ona rahmet nazarıyla bakmaz.” buyurarak bu fiilin Allah katında ne kadar büyük bir günah olduğunu bildirmiştir. Tâvûs “Lût kavminin ameli, kadınlarla livata yapmaları ile başlamıştır” şeklinde görüş nakletmiştir. Hz. Ali (r.a)’ye bu konu sorulmuş ve O da cevaben “bu fiil küçük livâttadır” buyurmuştur. Mâlik b. Enes’e karısı ile livata yapan kişinin durumu sorulmuştur. Mâlik b. Enes, o adamın şiddetli şekilde dövülmesi

gerektiğini ve aynı şeyi tekrarlaması halinde de aralarının tefrîk edileceği görüşünü zikretmiştir (İbnü'l-Hâc, tarihsiz, s. 193).

Kadın, kendisiyle livata yapan kocasına bir ömür katlanmak zorunda olmayıp, boşanma hakkına sahiptir (Ebû Faysal el-Badrani, tarihsiz, s. 54; Lecnetü'l-fetvâbi'-ş-şebeketi'l-İslâmîyye, 2009, s. 12084).

İmam Mâlik, kadının kocası tarafından kabul edemediği şekilde söz ve fiillere maruz bırakılması, kadının kocası tarafından dövülmesi, hakarete uğraması gibi durumlarda tefrîk talep edebileceğini belirtmiştir. Kadın söz konusu fena muameleyi ispat ederse ya da kocası bunu itiraf ederse, hâkimin aralarını ıslah edebilmesinin mümkün olmaması durumunda bâin talâk ile aralarını ayıracağı zikredilmiştir (Seyyid Sâbık, 1977, s. 289-290). Tefrîk kararının verilmesinin nedeni livatanın kadına zarar niteliği taşıması sebebiyledir (İmrânî, 2000, s. 280).

Livata, kadına cinsel açıdan fena muamele kabul edilmiş olup bu fiil büyük günahlardan kabul edilmiştir. Bu günahı işleyen kimse büyük günahkâr olacaktır. Erkeğin böyle bir işe cüret etmesi caiz görülmemiştir. Kadının da bu hususta erkeğe itaat etmemesi icap etmektedir. Zira Allah'a isyan noktasında kullara itaat yoktur. Erkeğin bu suçu işlemekte ısrar etmesi halinde kadının mahkeme zoruyla erkeği bu işten vazgeçmesi için onu icbar ettirmesi ya da erkeğin kendisini boşamasını sağlaması gerekmektedir (Lecnetü'l-fetvâbi'-ş-şebeketi'l-islâmîyye, 2009, s. 8998).

Kadına karşı cinsel açıdan gerçekleştirilen fena muamelelerden birinin de hayızlı haldeyken ilişkiye girmek şeklinde gerçekleştirildiği ifade edilmekte olup bu fiilin de büyük günahlardan olduğu belirtilmektedir. Ebu Bekr Belhî'nin savunduğu görüşe göre hayızlı olan kadınla ilişkiye girmek küfür, farklı şekilde faydalanmayı ise bid'at ve dalâlet olarak ifade ettiği ancak küfür olarak görmediği nakledilmiştir. İbrahim b. Rüstem ise te'vil etmek suretiyle hayızlı kadınla ilişkinin helâl olduğuna inanan ve hayızlı haldeki kadınla ilişki yasağının haramlığa delâlet etmediğini düşünen kimsenin ya da yasak olduğuna dair bilgisi bulunmayan kimsenin tekfir edilmeyeceğini savunmuştur. Kişi bu fena fiilin haram olduğunu bilmesine rağmen yine de helâl görmesi durumunda kâfir olmaktadır. Serahsî ise tafsîlat belirtilmeksizin hayızlı kadınla ilişkiyi helâl görenin kâfir olacağına dair görüş bildirmiştir (Sarıgürz, 2022, s. 569; İbn Nüceym, tarihsiz, s. 132).

Aile ve Dini Rehberlik Bürosuna gelen şikâyetlerden birkaçı şu şekilde ifade edilebilir:

1- Kocasından zorla livataya maruz kalan kadınlar günahkâr olup olmadıklarını sormaktadırlar.

2- Livata talebine karşı geldiği takdirde kocasından fiziksel şiddet gördüğünü belirten kadınlar bulunmaktadır.

3- Livata talebine olumlu yanıt alamayan erkekler, hanımlarını boşamakla tehdit etmektedir.

4- Gidecek yeri olmayan ve kocasının baskısına karşı koyacak gücü kendisinde bulamayan kadınlar, kocalarına bu istekleri konusunda boyun eğmektedirler.

5- Erkekler, gayri ahlâkî videolar izlemekte ve izledikleri o videolardaki fiilleri hanımlarında uygulamaya teşebbüs etmektedirler (Aile ve Dini Rehberlik Büroları, 2020).

4.3. Tefrîkin Neticeleri

Eşler arasında ayrılığın meydana gelmesi durumunda kadın ve erkek için boşanmanın birtakım neticelerinin gündeme geleceği bilinmektedir. Bu başlık altında genel olarak tefrîkin neticelerini belirtmeye çalıştık.

Boşanmanın neticelerini “iddet, kadının nafaka hakkı, kadının kocasına mirasçı olması ve hadâne” olarak belirtebiliriz.

4.3.1. İddet

Sözlükte “kadının beklemesi gereken hayız müddeti” olarak belirtilen iddet, ıstılahta “cinsel ilişki ya da halvet yaşamış ya da eşi vefat etmiş olan kadının yeniden evlenebilmesi için beklemesi gereken süre” olarak ifade edilmektedir. Talâk sûresi 1. âyette bulunan “*Kadınları boşayacağımızda, onları iddetlerini gözeterek boşayın..*” ifadesinden de anlaşıldığı üzere iddet için beklenilmesi gereken sürenin belirlenmiş bir müddeti bulunmaktadır (Bedrüddîn el-Aynî, 2000, s. 592). Söz konusu iddet müddeti içerisinde

uyulması gereken kurallar ise âyet ve hadislerle bildirilmiş ve fıkıh kitaplarında “talâk” başlığının içerisinde bulunan “iddet” alt başlığında detaylandırılmıştır.

Talâk ya da fesih ile evlilik bağının sonlanması neticesinde hür kadınlar için iddet müddetinin üç kurû / hayız olduğu, hayız görmeyen kadınlar içinse üç ay olarak belirtildiği ifade edilmektedir (Nesefî, 2011, s. 304). Bakara sûresi 234. âyette eşleri ölen kadınların evlenmeksizin beklemeleri gereken süre dört ay on gün olarak belirtilmektedir. Bu sürenin sonunda o kadınların, uygun bir şekilde dilediklerini yapmakta özgür oldukları zikredilmektedir. Bakara sûresi 235. âyette ise bu durumda olan kadınlara evlilik konusunu çitlatmanın ya da bu fikri kişinin kendi kalbinde barındırmasının herhangi bir mahzuru olmadığı bildirilmiştir. Evlenen eşler arasında cinsel münasebet olmaksızın ayrılık gerçekleşmesi durumunda kadın için herhangi bir iddetin gerekli olmadığı da mümin kadın ve erkeklere bildirilmiştir (Ahzap, 33/49). Yaşlılık nedeniyle hayız görmeyen ve hayız görme yaşına gelmesine rağmen hala hayız görmeyenler ise üç ay süre ile iddet beklemelidir. Hamile kadının ise çocuğunu doğurana kadar evlenemeyeceği belirtilmektedir (Talâk, 65/4).

Sahih bir nikâh akdi ile kadının doğuracağı çocuğun nesebi kocasına ait olacaktır. Konuyla ilgili bir rivayette Allah Resulü “Çocuk kimin yatağında doğduysa, onun çocuğudur.” buyurarak iddetin hikmetlerinden birinin de doğacak olan çocuğun nesep tespitinin gerçekleşmesi olduğunu beyan etmiştir (Kâsânî, 1328a, s. 332). Ayrıca evlilik tarihinden altı aylık bir vaktin geçmesi akabinde çocuk doğduğu takdirde, çocuk o adamın nesebinden sayılır (Merginânî, tarihsiz, s. 280).

Allah, kadınların rahimlerinde bulunanı gizlemelerini haram kılmıştır. Rahimlerindeki maksat “hayız ve hamilelik” durumlarıdır. Allah, boşanan kadın için iddet müddeti belirlediği gibi ayrıca bu konuları gizlemelerini de yasaklamıştır (Sahnûn, 1994, s. 234-235).

Eşi vefat eden kadın iddet beklerken bir erkeğin o kadına "sen değerli birisin ve ben sana karşı istekliyim, muhakkak ki Allah sana iyilik ve rızık ulaştıracaktır" ve buna benzer sözleri hakkında İmam Şâfî “Allah'ın Kitabı delâlet etmektedir ki, (evlilik amacıyla) iddet içerisinde çitlatma caizdir. (Buna çitlatma denilmesi, her türlü yapılacak konuşmanın ya da buna işaret edecek fiillerde bulunmanın caiz olduğu anlamı taşımamaktadır.) Buna "çitlatma" denildi ancak Allah'ın yasakladığı gizli saklı olan, çitlatma kapsamına girmez" şeklinde görüş bildirmiştir. Kâsım ve bazıları ise “ta'riz çoktur, kapsamlıdır. Tamamı caizdir. Çirkin konuşmalar ve gizli saklı olan şey yasaktır” demişlerdir. Diğer bir görüşe göre ise çitlatma,

ilim ehli yanında gizli ya da açık yapılısın fark etmeksizin caizdir. Gizli saklı yapılmasının yasaklı oluşundan anlaşılın şudur ki, "gizli" olan "cinsel içerikli" şeylerdir. Bu manadan başkası anlaşılmaz (Şâfiî, 1990, s. 170; Şâfiî, 2006, s. 393).

İddet bekleyen kadın ya talâk sebebiyle ya da kocasının vefat etmesiyle iddet bekleyecektir. Şayet talâk sebebiyle iddet beklemekteyse, iddet süresi içerisinde gece ve gündüz de dâhil olmak üzere istisnasız şekilde kocasının evinde kalması gerekmektedir. Kocasını vefat eden kadına gelince, o kadınların ihtiyaçlarını karşılamaları amacıyla dışarı çıkmalarında sakınca görülmemiştir. Zira bu kadınların nafaka yükümlülükleri kendilerine aittir. Kocasının evinde uyumalı ve başka evlerde gecelememelidir. İmam Muhammed'in kavline göre gecenin yarıdan daha az bir kısmında başka evde bulunmasında beis yoktur. Zira örfeye göre gecenin büyük bölümünde evde uyumak yeterli görülmüştür (Semerkandî, 1994a, s. 249).

İddet bekleyen kadın kendisine talâk veren kocasından başkasıyla, iddet müddeti içerisinde evlendiği takdirde, aralarının tefrîk edileceği nakledilmiştir (Sahnûn, 1994, s. 27).

4.3.2. Nafaka

İslâm hukuku açısından kadının evlilik esnasında nafaka hakkı bulunduğu gibi bazı durumlarda ayrılığın vuku bulması halinde de aynı şekilde kadının nafaka hakkı söz konusu olabilmektedir. Bu durumdaki kadının hangi durumlarda nafaka hakkı bulunduğu dair fikhî mezheplerde çeşitli görüşler zikredilmiştir.

İddet bekleyen ve nafaka hakkı bulunan kadının nafakası, kocasının mal varlığından karşılanmaktadır (Semerkandî, 1994a, s. 249). Erkeğin hanımını muhâlea olmaksızın ric'î talâk ile boşaması durumunda iddet müddeti içerisinde kadının nafaka ihtiyacının kocası tarafından karşılanması gerektiği bilinmektedir (Düsûkî, tarihsiz, s. 351). Ancak kadının iddet müddetinin bitiminde nafaka hakkı ortadan kalkmaktadır (Lahmî, 2011b, s. 2499).

İster ric'î olsun isterse bâin talâk olsun, fark etmeksizin tüm boşanan kadınların iddet müddeti içerisinde barınma hakkı bulunmaktadır. Ancak bâin talâk ile boşanan kadına nafaka verilmesi gerekmemektedir. Bu ayrılık ister erkeğin boşamasıyla olsun

isterse de karşılıklı anlaşma (muhâlea) ile olsun durum değişmemektedir. Ebu Hanife'nin hocası olan Hammâd'dan naklettiğine göre muhâlea yapılmış hamile kadının nafakası hususunda İbrâhim “kadının barınma ihtiyacı karşılanmalıdır” şeklinde bir görüş savunmuştur. Ancak muhâlea yaparken “nafakanın karşılanması ve barınma ihtiyacının karşılanmaması” üzerine anlaşma sağlarsa yapılan anlaşma İslâm hukuku açısından uygundur. İbn Müseyyeb, Şüreyh, Ebü'l-Âliye ve Hilâse b. Amr, kadının nafaka hakkı olduğunu belirttiler. Câbir b. Abdullah ve Hasan ise kadının nafaka hakkı olmadığını savunmuşlardır. Ancak kadın hamile olursa nafaka hakkı bulunmaktadır. Bir de ric'î talâkla boşanan kadına hamile olup olmadığına bakmaksızın nafaka verilmelidir. Çünkü ric'î talâk ile boşadığı hanımına iddet süresi içerisinde geri dönme hakkı bulunmaktadır. Bâin talâkla boşanan kadının barınma hakkının bulunması, nafakasının ise verilmemesinin sebebi Hz. Peygamber'den buna yönelik hadis rivayet edilmiş olmasıdır. Ebû Amr b. Hafs'ın boşadığı Fatıma bint Kays, Hz. Peygambere elçi göndererek, kocasının kendisini boşadığını belirtti ve nafaka talebinde bulundu. Bunun üzerine Hz. Peygamber “*senin nafaka hakkın yok*” buyurmuştur (Sahnûn, 1994, s. 48; İbn Ebî Şeybe, 1989b, s. 137; Abdürrezzâk, 1983a, s. 508-509).

İbn Müseyyeb, Şa'bî', Ebü'l-Âliye, Tâvûs, Kâsım b. Muhammed, Zührî, Amr b. Dînâr, Halâs b. Amr, Hammâd b. Ebî Süleymân, Amr b. Şuayb, Mâlik, Şâfiî, Ebû Ubeyde hamile kadının nafakasının temin edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar (İbnü'l-Münzir, 2004, s. 349).

Ayrıca bâin talâk ile ayrılan kadının kisve (kıyafet) talep hakkı da bulunmamaktadır (Sahnûn, 1994, s. 243).

Şâfiî mezhebine göre henüz ilişkide bulunmadan önce, zina isnadı nedeniyle araları tefrîk olan kadının barınma ve nafaka hakkı bulunmamaktadır ve iddet beklemesi de gerekmemektedir. Ancak mehrin yarısının kadına verilmesi gerektiği de görüşler arasında zikredilmektedir. Başka bir görüşe göre ise, hamile değilse nafaka gerekmemektedir. İddet bitene kadar barınma ihtiyacının karşılanması gerektiğini savunan âlimler de bulunmaktadır. Ayrıca mehrin tamamının verilmesi gerektiği zikredilmektedir (Rûyânî, 2009, s. 352). İlişki yaşanmadan önce ayrılığın vuku bulması durumuyla alâkalı âyette “*Nikahtan sonra henüz dokunmadan veya onlar için belli bir mehir tayin etmeden kadınları boşarsanız bunda size mehir zorunluluğu yoktur. Bu durumda onlara*

müt'a (hediye cinsinden bir şeyler) verin. Zengin olan durumuna göre vermelidir. Münasip bir müt'a vermek iyiler için bir borçtur." (Bakara, 2/236) buyrulmaktadır.

Katâde'den nakledildiğine göre İbn Müseyyeb, muhâlea yapılan hamile kadının nafaka hakkı olduğunu savunmuştur. Zührî ise İbn Müseyyeb'den, bu durumda olan kadınların ayrıca müt'a (bir çeşit gönül alacak hediye) hakkı olduğuna dair nakil de zikretmiştir (Abdürrezzâk, 1983a, s. 508).

4.3.3. Kadının Kocasına Mirasçı Olması

İslâm hukuku açısından erkeğin vefatı neticesinde geride bıraktığı mal varlığına boşanmış olduğu kadının mirasçı olup olamayacağı hususunda birtakım görüşler öne sürülmektedir. Konuyla alakalı fıkıh mezhebi âlimlerinin beyanları bulunmaktadır. Konuya dair görüşler kısaca şu şekilde ifade edilebilir:

1- Ric'î talâk ile iddet bekleyen bir kadının iddet süresinin bitiminde artık erkeğin o kadını ziyaret etmesi ve yalnız kalması helâl olmadığı gibi, o kadın, erkeğe mirasçı olma hakkını da kaybetmektedir (Kâsânî, 1328b, s. 180). Ahmed b. Hanbel'e, hastalık esnasında olan erkeğin, kendisiyle ilişki yaşamadığı karısını boşaması neticesinde kadının miras hakkının olup olmadığı hususunda sorulan soruya "Tâbiîn arasında bu hususta ihtilaf bulunmaktadır" şeklinde cevap vermiştir. Hasan, Atâ b. Ebî Rebâh, Câbir b. Zeyd ve İbrahim, bu hususta ihtilaf edenler arasındadır (Kevsec, 2002, s. 1599). Kişi ölüm hastalığı sırasında hanımını boşasa ve kadının iddet müddeti içerisinde adam vefat etse, o takdirde kadın adama mirasçı olur. Ancak iddeti bitiminde vefat etmiş olursa mirasçı olamaz (Mevsîlî, 1937, s. 143).

2- Erkek hastalık halindeyken hanımını boşasa, hanımı kocasını hatâen ya da kasten öldürse durumu ne olur? sorusuna "Kadın kocasını hatâen öldürürse miras hakkı bulunmaktadır. Ancak ödenmesi gereken diyetten kendisine pay alamayacaktır. Fakat kasıtlı olarak katlettiyse, o zaman mirastan pay alamaz ve varislerin talebi durumunda kısas cezası verilir" şekilde cevap verilmiştir (Sahnûn, 1994, s. 88).

3- "Erkek hastalık durumunda evlense ve ardından karısını boşanmış olsa durumu ne olur?" sorusuna ise "Bu kişinin nikâhı (aslen) onaylanmamaktadır. Dolayısıyla kadın mirastan pay da alamamaktadır. Hastalık durumunda yaptığı nikâh sonrası kadınla cinsi münasebette bulunması haricinde kadın miras hakkına da sahip

olamamaktadır. Münasebet yaşandıysa, erkeğin mal varlığının 1/3'ü kadına miras olarak verilecektir" şeklinde cevap verilmiştir (Sahnûn, 1994, s. 88).

4- Bir adam hastalık anında, henüz cinsel münasebet dahi yaşamadığı hanımını boşasa, o kadına mehrin yarısı verilmelidir. Kadının miras hakkı bulunmamakta ve iddet beklemesi de gerekmemektedir. Hasan'dan nakledilene göre ise kadına mehrin tamamı verilmelidir ve miras hakkı da bulunmaktadır. Ayrıca iddet de beklemesi gerekmektedir (Said b. Mansur b. Şu'be, 1982, s. 70).

5- Tâbiînin fakihlerinden olan Hâris'ten nakledilene göre hastalık anında erkek, kendisiyle ilişki yaşamadığı hanımına ister üç talâk versin, isterse de bir talâk versin fark etmeksizin eşler arasında miras hukukunun tahakkuk etme imkânı bulunmamaktadır (İbn Ebî Şeybe, 1989b, s. 10).

4.3.4. Hadâne

"Kendi işlerini göremeyecek çağıdaki çocuğa, yetkili olan kimsenin muayyen süresi içinde bakması ve onu terbiye etmesi hak ve görevi" (Erdoğan, 2019, s. 166) olarak tarif edilen Hadâne / Hıdâne, İslâm hukuk literatüründe yer etmiş olup kimi fıkıh kitaplarında "talâk" ana başlığı altında bir alt başlık olarak ele alınırken kimi eserlerde de "talâk" başlığından müstakil olarak ele alındığı göze çarpmaktadır. Çocuğun bakımı evli çiftlerin ikisi üzerine de bir hak ve görev olarak yüklenmiş olsa da herhangi bir boşanma durumu söz konusu olması halinde çocuğun bakımının kime ait olduğu konusunun netleştirilmesi gerekecektir.

İslâm âlimleri boşanma durumunda çocuğun öncelikli olarak annede kalması gerektiğini savunmuşlardır. Anne, ayrılığın öncesinde ve sonrasında çocuğuyla birlikte kalmaya daha layık olarak görülmüştür. Sonra anneannesini, sonra babaanne, sonra babanın kız kardeşi ve annenin kız kardeşi ve daha sonra babaya verilmesinin uygun olacağı görüşü benimsenmiştir. Hadâne hakkının daha sonra teyzelere ve amcalara tanınacağı ve bakım yükümlülüğünü gerçekleştiren kimsenin, çocuğun mahremi olmayan biriyle evlenmesi durumunda hadâne hakkının düşeceği ve zikredilen sıraya göre hadâne hakkının diğer kişiye tanınacağı belirtilmiştir (Nesefî, 2011, s. 311).

Özellikle çocuğun annesinin himayesinde olması gerektiği zikredilmektedir. Hanefî mezhebi âlimleri çocuğun annesinin yanında olmasının çocuk için daha faydalı olacağı gerçeğinden hareketle, annesinin yanında bulunması gerektiğine dair kanaate varmışlardır. Çünkü annesi ona daha şefkatli, daha yumuşak olacaktır. Çocuğun annesinden ayrı kalmasının çocuğa zarar niteliği taşıdığı ifade edilmiştir (Cessâs, 2010).

Şafîîler, erkek çocuğun yedi yaşına gelmediği müddetçe annesinin yanında olması babasının yanında bulunmasından daha faydalı olacağını savunmuşlardır (İbnü'l Mehâmîlî, 1416, s. 347).

Hanbelî mezhebinde ise çocuk erkek ya da kız olsun fark etmeksizin, annesi başkasıyla evlenmediği müddetçe hadânesinin annesinde olması gerektiği savunulmuştur. Erkek çocuk yedi yaşına geldiğinde hadânesini üstlenmek üzere ebeveyni arasında tercih yapabilmektedir. Kız çocuğu ise yedi yaşına geldiğinde, annesi başkasıyla evlensin ya da evlenmesin durum değişmeksizin hadâne hakkı babaya ait olmaktadır. Diğer bir görüşe göre ise kız çocuğunun âdet olma çağına kadar annesinin yanında olması daha uygundur. Bir görüşe göre kadın evlendiği takdirde hadâne hakkını kaybetmektedir. Kız çocuğuna gelince, annesi evlendiği takdirde annesinin onun üzerinde hadâne yetkisi son bulur mu? sorusuna karşılık iki görüş savunulmuştur. İki görüşten en isabetli ve üzerine amel edileni, bu durumda baba daha hak sahibi olmaktadır. Diğer görüş ise “kız çocuğunun bulûğ çağına kadar annesinin yanında bulunmasına anne daha hak sahibidir” şeklinde ifade edilmektedir (Ebû Musa Hâşimî, 1998, s. 327).

Mâlikî âlimlerinin beyanlarına göre kadın başkasıyla evlenmediği müddetçe çocuğun hadanesi ve emzirilmesi anneye aittir. Kadın, çocuğa mahrem olmayan yabancı biriyle evlenirse emzirme ve hadane hakkı düşmektedir. Bu durumda çocuk babaneye verilmektedir. Onun bulunmaması halinde ise çocuğun bakımı annenin kız kardeşine (teyze) aittir (İbn Abdilber, 1980, s. 624-625).

Tarafların evli ya da boşanmış olmaları durumu fark etmeksizin küçük çocukların maddî ihtiyaçlarının karşılanmasının babaya ait olduğu bilinen bir gerçektir. Bu nedenle özel olarak bu konuya değinmedik. Ayrıca boşanma durumunda kadının nafaka, mesken ve kisve hakkı olup olmadığı hususuna değinmiştik. Bu

nedenle çocuğun bakımını üstlenen kadının bu haklara sahip olup olmadığına dair daha fazla bilgiye değinme gereği duymadık.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

İnsanlar, maddî ve manevî açıdan toplu yaşama ihtiyacı duymaktadırlar. Beraber yaşamak ve kişilerin birbirlerini benimsemelerinin en kolay ve olmazsa olmaz yolu aile kurmak ile mümkündür. Evlenecek çiftler aile kurumunu belli aşamaları tamamladıktan sonra tesis edebilirler. Evliliğin gerçekleşmesi amacıyla aileler ve taraflar defalarca bir araya gelmekte ve karşı tarafı detaylı olarak araştırma gereği duymaktadırlar. Bu araştırma ve aile büyükleriyle istişarelerde bulunmak, kurulacak evlilik bağının çok daha güçlü olmasına vesile olacaktır. Evlilik, sadece tarafları değil aynı zamanda aileleri de büyük ölçüde etkileyen unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira evlenen çiftler, birbirlerinin aile sırlarına da vakıf olmaktadır. Bu nedenle iki tarafın aile büyüklerinin de huzurunun bozulmaması ve evlenen çiftlerin ileride yaşayabilecekleri anlaşmazlıklara müdahale edilebilmesi için ebeveynlerin rızasının alınması önem arz etmektedir.

Aile hayatında olumsuzluklar yaşanabilmekte ve taraflar birbirlerine karşı fena fiillerde bulunabilmektedirler. Arap toplumunda kadına karşı gerçekleştirilen fena fiillerden birisi erkeğin sınırsız şekilde kadını boşaması olarak karşımıza çıkmaktadır. İslâm öncesi, sürekli kadını sınırsız şekilde boşayan ve her seferinde geri alarak kadına mutlu bir yuva ortamı sunmayan ve kadının başkasıyla evlenmesini engelleyen zihniyete İslâm dini engel olmuştur. Dolayısıyla İslâm dininin, kadının izzetini yeniden hatırlattığını ve erkeğin söz konusu zulmünü bâin talâk hükmü ile ortadan kaldırdığını belirtebiliriz.

Öte yandan İslâm hukukuna göre, evlilikten beklediği faydaları göremeyen kadınlar yargıya başvurarak içinde buldukları halin tefrîk yoluyla izale edilmesini talep edebilmektedirler. Kadının boşanma talebinde bulunabileceği hâller: “hastalık ve kusur, buluş muhayyerliği ve fena muamele ve şiddetli geçimsizlik” şeklinde ifade edilmektedir.

Hanefî mezhebine göre cinsel iktidarsızlık ve hadım olma hâllerinin yanı sıra akıl hastalığı, cüzzam ve tiksinti oluşturacak cilt rahatsızlıkları da boşanma talebine konu olabilmektedir.

Küçük yaşlarda velileri tarafından evlendirilen çocuklar, buluş çağına ulaştıklarında söz edilen evlilik akdini kabul etmemeleri durumunda, vakit kaybetmeksizin mahkemeye başvurarak evlilik akdini feshettirebilmektedirler.

Klasik fıkıh kaynaklarımızda zikredildiğine göre erkeğin boşama hakkı bulunmakla birlikte, kadının da birtakım nedenlerle yargıya başvurarak boşanma talep edebilmesi mümkündür. Kadının tefrik talebinde bulunabileceği gerekçelerden birinin "fena muamele ve şiddetli geçimsizlik" olduğunu görmekteyiz. Kadının tefrik talebinde bulunabileceği durumlar klasik fıkıh kaynaklarımızda detaylı olarak zikredilmekle birlikte, bizler bu çalışmamızda günümüz koşullarında fena muamele ve şiddetli geçimsizlik denildiğinde akla gelen "fiziksel fena muamele, manevî fena muamele, ekonomik fena muamele ve cinsel fena muamele" başlıklarının İslâm hukuku açısından ele alındığı gözlemledik. Bu düşünceden hareketle fiziksel fena muamele hakkında şu neticelere ulaştık:

Kadını dövmek, sonra da arayı düzeltmeye çalışmaktan daha ziyade, darp yaşanmadan önce sorunlara çözüm aranması, kötü muameleye maruz kalmış tarafın sakinleştirilmesi, şayet zararı varsa tazmin edilmesi ve aile birliğinin dağılmasını önlemenin mümkün olabileceği bir ortam söz konusuysa hakem tayini uygulamasına gitmenin mantıklı olacağı görülmekte ve Nisâ sûresi 35. âyette iki tarafı barıştırmaya gayret gösterilmesi gerektiği önerilmektedir. Nisâ sûresi 36. âyette komşuya ve arkadaşına, hatta cariyelere dahi iyi davranılması emrediliyorken, bir erkeğin kendi hayat arkadaşına fiziksel şiddet uygulaması ve o yaptığı hareket ile evliliği kopma noktasına getirmesi kabul edilemez ve üzücü bir durumdur denilebilir.

Herhangi bir kimseye eziyet etmek, vurmak, kanını dökmek ya da onur kırıcı ve zedeleyici hareketlerde bulunmak yasaklanmışsa şayet, eşlere fena muamelede bulunmak evveliyatla yasak olmalıdır.

Nisâ sûresi 34. âyetteki "darb" lafzını bağlamından kopararak dile getiren kötü niyetli kimseler, sosyal medya hesaplarında İslâm'a karşı yakışık olmayan ifadelerde bulunmakta ve İslâm'ın, kadınların dövülmesini teşvik ettiğini öne sürmektedirler. Şu gerçeği de zikretmek yerinde olacaktır ki insan; problem yaşadığı kimseyi uyarır, daha sonra tavır koyduğunu belli etmek için uzak kalmayı tercih eder. Bu durum çözüm olmadığı takdirde "dövmek" bir çare olarak akıllara gelebilir. Hatta durum çok daha içinden çıkılmaz hâl alabilir. Özellikle zikrettiğimiz son durum "istenilmeyen" bir

hâldir. Bu âkîbetten olabildiğince kaçınmak herkes üzerine gerekli bir zarurettir denilebilir.

Erkek, kadını Allah'ın emaneti olarak almıştır ve onunla iyi geçineceğine söz vermiştir. Fakat bazen hayattaki çeşitli olumsuzluklar nedeniyle kişi gergin olabilir. Bu tür durumlarda kadının erkeğe karşı anlayışlı olması beklenebilir. Koca, evinin rızkı için çabalar ve bu süreçte patronundan ya da amirlerinden hoş olmayan sözler duymuş olabilir. Çalışma şartlarının ağırlığı ve yoğunluğu içerisinde ezilebilir ve hatta çalıştığı işten dolayı gün boyu hayâtî tehlike içerisinde bulunabilir. Evinin eksikleri için çabaladığından ötürü kimi zaman kendisi için kenara ayırdığı bir miktar para bile kalmamış olabilir. Tüm gün emeğiyle çalışır ve evine geldiğinde tebessüm görmek isteyebilir. Bu nedenlerden dolayıdır ki Cenabı Hak, erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu belirtmiştir. Erkeğin yaptığı bunca fedakârlık neticesinde eve geldiğinde güler yüz görmek istemesi normal karşılanmalıdır.

İlgisizlik, evlilikten beklenen huzurun zedelenmesine yol açabilir ve kadınların bu hususta son derece hassas davranması önem arz etmektedir. İlgisizlik ve karşılıklı sevginin ortadan kalktığı, ailenin yıprandığı ve kopma noktasına geldiği bir durumda küslük, yatakların ayrılması ve ailelerin devreye girmesi söz konusu olmalıdır. Diğer seçenek ise sınırlarına hâkim olamama durumunda istenmeyen bir durum olarak görülmekte ve asla tavsiye edilmemektedir. Bir kimse kendisinin zulmen darp edilmesini hiçbir şekilde istemeyecektir. O takdirde bu yanlış fiili bir başkasına, özellikle de hayat arkadaşına uygulaması akıl kârı olmayacaktır.

İnsanların şerrinden uzaklaşmanın bu denli önemsendiği bir dinî düşünce içerisinde, başkalarına şerli bir hayat yaşatmak, fena muamele ortamı hazırlamak kabul edilebilir görülmemektedir. Başkalarının zulmünden uzaklaşmak gerektiği gibi, kişinin başkalarına da zulüm ortamı oluşturmasının önüne geçecek her türlü tedbirin alınması gerekecektir.

Ahzap, 33/50'de Hz. Peygamber'in kimlerle evlenebileceğini ve Hz. Peygambere tanınan müsaadenin varlığı dile getirilmiştir. Bu âyet içerisinde Hz. Peygambere özel olmak üzere, mehir istemeksizin Hz. Peygamber'le evlenmek istediğini belirten kadınlarla evlenme ruhsatı tanındığı dile getirilmiştir. Fakat bu müsaadeye rağmen, Hz. Peygamber bu tür evliliğe pek sıcak bakmamış ve bunu talep eden kadını reddetmiştir. Dolayısıyla bir hususta âyet bulunması, o meselenin mutlaka uygulanacağı anlamı taşımamaktadır. Kur'ân'da bazı âyetler emir, bazıları nehiy, bazıları

da tavsiye ve ruhsat içeriklidir. Kadının dövülmesi ile ilgili âyetin bulunması, mutlaka kadınların dövülmesinin gerekli olduğu anlamını taşımamakta, dolayısıyla dövme fiilinin farz ya da vacip gibi algılanmasının doğru olmayacağını söylemek mümkün hâle gelebilmektedir.

Nisâ, 2/34 âyetinde bulunan ifadelerin varlığı da aynı şekilde mutlaka "dövme" fiilinin yapılması gerektiği anlamını taşımamaktadır. Mümin kimsenin örneği Hz. Peygamberdir. Yaşanan pek çok olumsuz duruma rağmen Hz. Muhammed'in hiçbir şekilde herhangi bir eşine şiddet uygulamadığını belirtmemiz yerinde olacaktır. Yeryüzünde haksız yere akan kanı durduran ve bunu veda hutbesinde onur ile beyan eden bir Peygamber hakkında, kadınların dövülmesine ve kanlarının dökülmesine müsaade ettiği düşüncesi şöyle dursun, Hz. Peygamber'in adıyla birlikte "zulmün" yan yana zikredilmesi dahi samimi görülmemektedir. Zira Hz. Peygamber hayatının her safhasında merhametiyle ön plana çıkmış ve düşmanları dahi O'nu "emin" (güvenilir) biri olarak kabul etmişlerdir.

İnsanın Allah tarafından yaratılmış en keremli varlık olması ve kişinin en değerli yerinin "yüzü" olması nedeniyle savaşta dahi insanın yüzüne vurulması yasaklanmıştır. Öte yandan karısının, kendisini aldattığı anda zina halindeyken yakalayan ve sinirlerine hakim olamayan bir erkeğe, İslâm hukuku "yüze vurmaksızın ve iz bırakmaksızın hafifçe" vurabilme ruhsatı tanımaktadır. Ancak ruhsat tanınmış olması mutlaka erkeğin bu davranışı yapması için gerekçe olmamalı ve kusurlu olan tarafın "kadın" olması nedeniyle karşılıklı anlaşma ile boşanmaları daha uygun olacaktır diyebiliriz.

Manevî fena muamele başlığı altında ise öncelikle "haysiyetsiz hayat sürmek" konusunu ele aldık. Zira bu konu hem İslâm hukuku açısından hem de Türk medeni hukuku açısından boşanma gerekçesi olabilmektedir. Ayrıca müslüman bir birey için hayatta en önem verdiği değer "din ve namus" olduğu gerçeğinden hareketle, dinî değerlere alenen hakaret eden ya da herhangi bir fiil, söz ya da düşünceyle İslâm'ı terk eden bir kimse ile müslüman bir kadının aynı nikâh bağı altında bir arada yaşamasının mümkün olmayacağı, böyle bir ortamda yaşamasının o kadının manevî dünyasına zarar vereceği gerekçesi ile kadın, kocasından boşanma talep edebilmektedir. Öte yandan erkeğin hanımına zina isnadında bulunması, bir kadına manevî açıdan yapılabilecek belki de en aşağılayıcı ithamdır ve karısına zina isnadında bulunma durumu tüm toplumlarda bir vakıa halini almış, günümüz toplumu da bu olumsuz

fiilden kopamamış görülmektedir. “Zina isnadı” kocalar tarafından hanımlarına eziyet etmek ya da onların mehirlerini alabilmek için yapılabilmekteydi ve fukaha, erkeklerin birtakım maddî imkânlar elde edebilmek amacıyla hanımlarına iftirada bulunmalarına müsaade etmemiş ve bu durumu yargı kararıyla boşanma gerekçesi olarak kabul etmiştir.

Kadının evlilik hayatında ekonomik hakları bulunmaktadır. Bu hakların ilkinin, evlilik akdinin gerçekleşmesiyle birlikte erkek tarafından kadına verilmesi gereken “nafaka” olduğu bilinmektedir. Bu hakkın yerine getirilmemesi İslâm hukuku açısından yargı kararıyla boşanma gerekçesi olarak kabul edilmektedir. Ayrıca kadın mehir miktarının olması gerekenden daha az verildiğini belirterek, mahkemeye başvurma yetkisi bulunmaktadır ve bu tür durumlarda da evlilik akdi mahkeme kararıyla feshedilmektedir.

Fena muamele çeşitlerinden biri de cinsel şiddettir. Evlilik birliği hayatın zorluklarını birlikte göğüsleme yükümlülüğünü gerektirmektedir. Eşlerden birinin habersiz bir şekilde evi terk etmesi ve hayatta olup olmadığının bilinmemesi, diğer eş açısından pek çok mağduriyeti beraberinde getirecektir. Maddî açıdan oluşan zorlukların çeşitli yardımlarla giderilmesi mümkün olsa da bu bilinmezliğin kişinin gönül dünyasında açacağı tahribat çok daha büyük olacaktır. Söz konusu mağduriyet mahkemeye intikal ettirilebilecek ve boşanma talebinde bulunulabilecek önemli bir sebep olarak kabul edilmektedir. Kadın, meşru bir gerekçe ortaya koymaksızın ortadan kaybolan ve yaşayıp yaşamadığına dair bilgi sahibi olmadığı kocasından Hanefî mezhebine göre tefrîk talebinde bulunamamaktadır. Malikî uleması ise bu konuda kadının lehine olmak üzere, kadının uğramış olduğu bu fena muamelenin bertaraf edebilmesi amacıyla aralarının tefrîk edilebileceğini belirtmişlerdir. Erkeğin gâib ve mefkûd olması nedeniyle kadının tefrik talebinde bulunma hakkının varlığını beyan eden fukaha, gerekçe olarak kadının cinsel hakkının meşru bir gerekçe olmaksızın elinden alınamayacağını belirtmişlerdir.

Cinsellik evlilik hayatı ile meşru olabilecek bir durumdur. Her iki tarafın da bu konuda hakkı bulunmaktadır. Bu hakkı görmezden gelmek aile huzurunun kaçmasına sebebiyet verebilmektedir. Erkek tarafından karısının bu hakkını görmezden gelerek: “seninle karı koca münasebetinde bulunmayacağım” şeklinde söz söylenmesi İslâm hukukunda “ıla” olarak tanımlanmaktadır. İslâm hukuku bu durumda erkeğe, söylediği sözün ne kadar fena bir iş olduğunu anlayıp bu durumdan dönmesi için dört ay müddet tanımaktadır. Söz konusu sürenin bitiminde araları ayrılmaktadır. Kasıtlı olarak ve

meşru bir gerekçe bulunmaksızın erkeğin ortak konutu terk etmiş olması da îla yaptığı anlamına gelmektedir ve söz konusu sürenin bitiminde evlilik birliği son bulmuş olacaktır. Ancak daha sonra vuku bulabilecek anlaşmazlıkların engellenmesi ve kadının mağdur olmaması amacıyla, îla'nın başlangıç anında kadının mahkemeye başvurarak kocasının kendisine îla yaptığını kayıtlara geçirmesi isabetli olacaktır. İla yapılan kadına “istersen boşanalım” diyerek boşama hakkının tanınmasının sünnet olduğunu zikretmiştik. Bu teklif, Hz. Peygamberin üstün ahlâkını yansıtmaktadır.

Cinsel açıdan kadınların maruz kaldığı fena muamele çeşitlerinden birinin “livata” olduğu anlaşılmaktadır. TCK 102/1 maddesine göre bu fiili işleyen koca, hanımının şikâyeti neticesinde 12 yıl hapis cezası ile karşı karşıya kalabilmektedir. Erkeklerin bu fiile yönelmesine sebebiyet veren şeylerden belki de en önemli faktörün, erkekler tarafından cinsel içerikli filmlerin izlenmesi olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya koyulmuştur. Söz konusu fiilin neticesinde kadının makat bölgesinde yırtılma ve kanamaların olabileceği, makat bölgesindeki mikropların ilişki esnasında ön mahale taşınma riski ve beraberinde kadının çeşitli hastalıklarla karşılaşabileceği olasılıklar dahilindedir. Türk ceza kanununda “livata” fiilinin boşanma gerekçesi olması gibi İslâm hukuku kaynaklarında da “livata” fiilinin yasaklığı ve eşe karşı yapılması durumunda boşanma nedeni olabileceği zikredilmektedir.

Aile içi şiddetin ve özellikle kadına yönelik fena muamelenin önlenmesine yönelik Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gerçekleştirmiş olduğu çabaları şu şekilde özetlememiz mümkün olacaktır:

Ülkemizde Aile ve Dini Rehberlik Bürolarında görev yapan personel ile telefon ya da birebir görüşmeyle irtibat kuran fena muamele mağduru kadınlar, görevliler tarafından sakinleştirilmeye ve gerektiğinde psikoloğa, kolluk kuvvetlerine, “ŞÖNİM” (Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezi'ne) ya da Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı yetkililerine yönlendirilmektedir.

Gelen sorular içerisinde, erkeklerin eşlerine psikolojik olarak yaptıkları baskılardan birinin de erkek çocuk doğurmamaları nedeniyle olduğu ve bu nedenle kadınlara haksız yere zulüm yaptıkları göze çarpmaktadır.

Aile ve Dini Rehberlik Bürolarına gelen sorular çerçevesinde, sorulan sorular içerisinde ön plana çıkan ve boşanma sürecine götüren nedenlerin genel olarak şu şekilde olduğu söylenebilir:

- 1- Dinî vazifelerinin yerine getirmesine izin verilmeyen kadınlar kocalarından boşanmayı talep etmektedirler.
- 2- Kadınlar, dinî değerlerine hakaret eden kocalarının söz konusu fiili kabul etmediklerinden dolayı boşanmayı istemektedirler.
- 3- Fiziksel şiddete maruz kalması nedeniyle kadınlar boşanmayı talep etmektedirler.
- 4- Evin nafakasının temin edilmemesi nedeniyle nadiren de olsa kadınlar boşanmayı düşünmektedirler.
- 5- Kadınlar, alkol bağımlılığı nedeniyle kocalarından boşanmayı planlamaktadırlar.
- 6- Kadınlar, kocalarının başka kadınlarla gayri meşru ilişki kurmalarını kabullenmemekte ve bu nedenle boşanmayı istemektedirler.
- 7- Kadınlar, başka kadınlardan zina neticesinde çocuk yapan kocalarından boşanmayı talep etmektedirler.
- 8- Kadınlar, başka kadınlarla para karşılığı zina yapan kocalarından ayrılmayı istemektedirler.
- 9- Bazı erkekler, hanımlarını başka erkeklerle zina yapmaya zorlamaktadırlar. Kadınlar bu fena muameleyi reddetmektedirler. Ayrıca kadınlar, bu haysiyetsiz teklifi yapan kocalarından boşanma talebinde bulunmaktadırlar.

İslâm hukukunun, insan onurunu zedeleyici sebeplerin tamamını boşanma talebi için meşru gerekçe saydığı bilinmektedir. Yukarıda maddeler halinde belirttiklerimizin tamamı “haysiyetsiz hayat sürmek” konusuna örneklik teşkil etmekte ve kanaatimizce her biri de kadınlar açısından mahkemeye başvurarak tefrîk talebinde bulunmaları için meşruiyet oluşturacak durumlardır diyebiliriz.

Erkeğin hanımını boşaması ile tefrîk nedeniyle gerçekleşen boşanmanın farkına gelince: Yargı kararıyla gerçekleşen boşanma, bâin talâk olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla yargı kararıyla ayrılan tarafların yeniden bir araya gelebilmeleri için yeni bir nikâh akdi ve mehir gerekecektir. Ancak li'an nedeniyle yargı kararıyla araları tefrîk edilen taraflar arasında ebedi evlenme yasağı meydana gelmektedir.

5.2. Öneriler

Çalışmamızda ulaştığımız sonuçlardan hareketle, önerilerimizi şu şekilde maddeler halinde belirtebiliriz:

1- Diyanet İşleri Başkanlığı'nın, aile kurumunun yıkılmaması adına âdeta hakem vazifesini üstlendiği kanaati bizlerde hâsıl olmuştur. Bu nedenle boşanma aşamasındaki tarafların Aile ve Dini Rehberlik Bürolarında bulunan din görevlileri tarafından yönlendirilmeleri ile boşanmaların ciddi oranda azalma ihtimalinin olabileceğini düşünmekteyiz.

2- Binlerce soru ve yaşanmış hâdiselerden edindiğimiz izlenim erkeğin belli bir dönem hiçbir işte çalışmayarak evin nafakasını temin etmeyişi, kadınlar tarafından aşırı derecede ciddi bir sorun olarak görülmemekte, boşanma talebi yapmaya gerekçe olarak sunulmamaktadır. Öte yandan evin tüm giderlerinin karşılanıyor olması kadınlar tarafından “içki ve kumar” gibi fiillere sabretmeleri için gerekçe oluşturmamaktadır. İçki ve kumar gibi haramlara rahatlıkla erişilebiliyor oluşu erkeklerin içkinin tesiriyle şiddete meyilli hale gelmesine, hanımlarına karşı fiziksel, sözel ve maddî açıdan fena muamele uygulamalarına, netice itibariyle kadınların şiddet nedeniyle boşanmayı istemelerine neden olmakta ve toplumun en güzide yapısı olan aile kurumu yıkıma uğramaktadır. Aile kurumunun muhafazası amacıyla İslâm hukukunda içki ve kumar gibi fiillere karşı öngörülen tedbirlerin Türk ceza kanununa dahil edilmesinin aile içi şiddeti azaltacağını düşünmekteyiz.

3- "Kadının beyanı esastır" gibi kaideler üzerine kanunlar ihdas edilmesi, kadının bu hususu istismar etmesine ve eşinin yapmadığı hususları kendisine isnat etmesine, erkeğin evinden uzaklaştırılmasına, erkeğin toplum baskısına maruz kalmasına sebebiyet vermekte, erkekler netice itibariyle kendisini çaresiz hissetmekte ve hırçınlaşarak hoş olmayan davranışlara meyil gösterebilmektedirler. Bu durum her iki tarafın da birbirine fena muamelede bulunmasına zemin hazırlamakta, aile hukuku zarar görmekte ve taraflar boşanma talebini gündeme getirebilmektedirler. Bunun yerine, Allah Teâlâ'nın *“Ey iman edenler! Allah'a itaatsizlikten sakının ve doğru söz söyleyin ki, Allah sizin işlerinizi düzeltsin, günahlarınızı bağışlasın”* (Ahzâp, 33/70) ve *“Ey iman edenler! Kendinizin, anne ve babanızın ve akrabalarınızın aleyhine bile olsa; tanıklık ettiğiniz kimseler, zengin de olsa, fakir de olsa, Allah için hakkaniyetli tanıklar olarak adaleti gerçek anlamıyla yerine getirin”* (Nisâ, 4/135) âyetinde buyrulduğu üzere “delil ve şahitlerin beyanı esastır” ilkesine

yönelim gösterilmesi, eşler arasındaki fena muameleyi azaltacak faktörlerden biri olacaktır kanaatindeyiz.

4- Eşler arasında yaşanan sorunlarda, Türk medeni kanununda "kadının beyanı esastır" ilkesi esas alınmakta olup söz konusu kaide kimi zaman erkeğe zarar verebilmekte ve kadın tarafından bu durum istismar edilebilmektedir. Ülkemizde, günümüz kanunları bireylerin aralarındaki sorunların giderilmesinde yeterli çözüm yolları sunamamakta ve netice itibariyle erkeğe evden uzaklaştırma cezası verilebilmektedir. İslâm hukuku ise aralarında problem bulunan taraflar arasında hakem tayini uygulaması gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmekte ve her iki tarafın ailesinden olan, geçimsizlik yaşayan tarafları ikna edebilecek ve işini hakkaniyetle gerçekleştirebilecek birer kişinin görevlendirilmesi gerektiğini beyan etmektedir. Söz konusu hakem tayini uygulamasının Türk medeni kanununda da uygulanması, boşanma aşamasında olan taraflar arasında şiddet ortamının oluşmasına engel olabilir.

5- Süresiz nafaka gibi kanunların erkeğe dayatılması boşanan tarafların arasında da gerginliğe sebebiyet verebilmekte ve bu durum netice itibariyle erkeğin hoş olmayan davranışlarda bulunarak boşandığı eşine de fena muamelede bulunmasına zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle süresiz nafaka uygulamasına son verilerek, iddet müddeti içerisinde kadının nafakasının kocası tarafından karşılanmasının hakkaniyet ölçülerine daha uygun olacağını belirtmekte fayda görmekteyiz.

6- Günümüz hukukunda boşanma davalarının süresinin çok uzun olması nedeniyle taraflar son derece gergin olabilmekte ve şiddete meyilli hale gelebilmektedir. Boşanma davalarının sürelerinin olabildiğince kısa tutularak neticeye vardırılması, erkeğin kadına yönelik boşanma davası sürecinde şiddet uygulamasının önüne geçebilir.

7- Evlenen bayanlar, baba evindeki refah seviyelerini kocalarında bulamadıkları takdirde ekonomik açıdan sorunlar baş gösterebilmektedir. Bu nedenle evlenecek bireylerin ekonomik açıdan denklikleri son derece önem arz etmektedir.

8- Ebeveynin, evlendirdiği kızının evliliği sürecinde maddî ve manevî açıdan gerekli desteği vermemesi, erkeğin kadına karşı şiddet uygulama konusunda daha cesur olmasına sebebiyet verebilmektedir. Bu düşünceden hareketle, kızını evlendiren anne ve babaların, kızlarının aile huzurunun tesisi noktasında gerekli çabayı göstermeleri kadına yönelik fena muameleyi azaltacak faktörlerden olabilir.

Çalışmamızda görüldüğü üzere, fiziksel, manevî, ekonomik ya da cinsel açıdan fena muamele gören ve evlilik hukuku ile bağdaşmayan davranışlarla karşı karşıya kalan kadının mahkemeye başvurarak boşanmayı talep etme hakkı bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Karanfil, R., Keten, A., Zeren, C., ve Karaarslan, B. (2014). Türkiye'de eşe karşı anal yoldan cinsel saldırılar. *Journal of Clinical and Experimental Investigations*, 5 (4), 529-533.
- Abdullah b. Vehb b. Müslim el-Kureşî, E. M. (tarihsiz). *el-Cami' fi'l-hadis*. (Mustafa Hasan Hüseyin Muhammed Ebu'l-Hayr) Riyad: Dâru İbni'l-Cevzi.
- Abdullah İbn Abbas. (tarihsiz). *Garîbü'l-Kur'ân mesâilu Nâfi' b. el-Ezrâk*.
- Abdülvehhâb Hallâf. (1938). *Ahkâmü'l-ahvâli's-şahsiyye* (2 b.). Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-misriyye.
- Abdürrezzâk, S. (1983a). *el-Musannef* (2 b., Cilt 6). (Habiburrahman el-A'zamî) Beyrut: el-Meclisu'l-ilmî - el-Hindi, Tuziu'l-mektebi'l-İslâmî.
- Abdürrezzâk, S. (1983b). *el-Musannef* (2 b., Cilt 9). (Habiburrahman el-A'zamî) Beyrut: el-Meclisu'l-ilmî - el-Hindi, Tuziu'l-mektebi'l-İslâmî.
- Abdürrezzâk, S. (1983c). *el-Musannef* (2 b., Cilt 7). (Habiburrahman el-A'zamî) Beyrut: el-Meclisu'l-ilmî - el-Hindi, Tuziu'l-mektebi'l-İslâmî.
- Abdürrezzâk, S. (H. 1419). *Tefsiru Abdürrezzak* (1 b., Cilt 1). (thk. Mahmud Muhammed Abduh) Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Acar, H. İ. (2010). *Talâk* (Cilt 39). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Acar, H. İ. (2014). *Ana hatlarıyla İslâm aile hukuku*. Bursa: Emin Yayınları.
- Acar, H. İ. (2018). *İslâm aile hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Acar, H. İ. (2021). *İslâm hukukunda kadınlara yönelik hükümler*. İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (1983a). *Fezâili's-sahâbe* (1 b., Cilt 1). (nşr. Vasiyyullâh b. Muhammed Abbâs) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (1983b). *Fezâili's-sahâbe* (1 b., Cilt 2). (nşr. Vasiyyullâh b. Muhammed Abbâs) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (1999). *Zühd*. Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (2001a). *Müsned* (Cilt 12). (Şuayb el-Arnaût - Adil Mürşid ve diğerleri) Müessesetü'r-risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (2001b). *Müsned* (Cilt 15). (Şuayb el-Arnaût - Adil Mürşid ve diğerleri) Müessesetü'r-risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (2001c). *Müsned* (Cilt 16). (Şuayb el-Arnaût - Adil Mürşid ve diğerleri) Müessesetü'r-risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (2001d). *Müsned* (Cilt 30). (Şuayb el-Arnaût - Adil Mürşid ve diğerleri) Müessesetü'r-risâle.
- Ahmed b. Hanbel, E. A. (2001e). *Müsned* (Cilt 38). (thk. Şuayb el-Arnaût - Adil Mürşid ve diğerleri) Müessesetü'r-risâle.

- Ahmed b. Hanbel, E. A. (2009). *el-Cami' li-ulumi'l-imam Ahmed* (1 b., Cilt 11). (Halid Er-Rabbat ve Seyyid İzzet İyd) Mısır: Dâru'l felah li'l-bahsi'l-ilmiiyyi ve tahkiki'l-turâsi.
- Ahmed b. Süleyman b. Eyüb. (2015). *Mevsûatu mehâsini'l-İslâmiyye* (Cilt 10). Dâru ilâfi'd-devliyye.
- Aile ve Dini Rehberlik Büroları. (2020). *Kadınlar tarafından boşanmaya yönelik sorulan sorular*. Türkiye.
- Akbel, M. (2021). Galata şer'iyye sicilleri ışığında osmanlıda kadının ekonomik hayattaki tasarrufları. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 7 (2), 745-757.
- Akkuş, S., ve Yıldırım, Ş. (2018). Erkeklerin kadına yönelik fiziksel şiddet uygulamasına etki eden faktörlerin incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (4), 1368-1388.
- Aksu, M. (2021). *Sünnete uygun evlilik ve aile hukuku* (4 b.). Ankara: Mir Yayınları.
- Aras, B. (2010). Roma hukukunda evlenme ve boşanma (divortium). *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 215-242.
- Askalânî, İ. H. (1379a). *Fethu'l-bârî bişerhi sahihi'l-buhârî* (Cilt 5). (thk. Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Mısırî) Beyrut: Dâ'ru'l-ma'rife.
- Askalânî, İ. H. (1379b). *Fethu'l-bârî bişerhi sahihi'l-buhârî* (Cilt 8). (thk. Muhammed Fuâd b. Abdilbâkî b. Sâlih el-Mısırî) Beyrut: Dâ'ru'l-ma'rife.
- Askalânî, İ. H. (2020a). *Fethu'l Bârî Sahîh-i Buhârî Şerhi* (Cilt 11). (Dr. İbrahim Tüfekçi, Çev.) İstanbul: Karınca Polen Yayınları.
- Askalânî, İ. H. (2020b). *Fethu'l Bârî Sahîh-i Buhârî Şerhi* (Cilt 13). (Dr. İbrahim Tüfekçi, Çev.) İstanbul: Karınca ve Polen Yayınları.
- Bağdâdî, E. M. (tarihsiz). *el-Meûne alâ mezhebi âlimi'l-Medîne*. (thk. Humeş Abdulhak) Mekke: el-Mektebetu't- ticâriyye.
- Baimurzaev, C. (2014). İslam hukukunda zina suçu dışındaki cinsel suçların hukuki sonuçları. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bakkaloğlu, A. (2011). *Tefvîz* (Cilt 40). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Bedrüddîn el-Aynî, M. (2000). *el-Binâye fî şerhi'l-Hidâye* (Cilt 5). (thk. Eymen Salih Şâban) Beyrut-Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmiiyye.
- Beyhakî, A. H. (1988). *el-Âdâb*. (Allaka aleyhi ebu Abdullah es-Said el-Menduh) Beyrut-Lübnan: Müessesetü'l-kütübi's-sekafiyyeti.
- Beyhakî, A. H. (2003). *Sünenü'l-kübrâ* (3 b., Cilt 7). (thk. Muhammed Abdulkâdir Atâ) Beyrut: Dârü'l-kütübi'l-ilmiiyye.
- Beyza Altıparmak, İ. (2019). Kadına yönelik aile içi şiddetin boyutları: ankara örneği. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1), 55-76.
- Beyzâvî, N. (1418). *Envaru'l Tenzil ve Esraru't Te'vil* (Cilt 2). Beyrut: Dâru ihyai't-türâsi'l-arabî.
- Binay, M. (2019). Türkiye'de boşanma nedenlerinin analizi ve alternatif uyuşmazlık yöntemleri. *Ombudsman Akademik*, 5 (9), 237-267.
- Buhârî, E.-C. (H. 1311a). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Sultaniyye b., Cilt 3). (Cemaatü mine'l ulema) Bulak / Mısır.

- Buhârî, E.-C. (H. 1311b). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Sultaniyye b., Cilt 4). (Cemaatü mine'l ulema) Bulak / Mısır.
- Buhârî, E.-C. (H. 1311c). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Sultaniyye b., Cilt 5). (Cemaatü mine'l ulema) Bulak / Mısır.
- Buhârî, E.-C. (H. 1311d). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Sultaniyye b., Cilt 6). (Cemaatü mine'l ulema) Bulak / Mısır.
- Buhârî, E.-C. (H. 1311e). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Sultaniyye b., Cilt 7). (Cemaatü mine'l ulema) Bulak / Mısır.
- Buhârî, E.-C. (H. 1311f). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Sultaniyye b., Cilt 9). (Cemaatü mine'l ulema) Bulak / Mısır.
- Canarşlan, G. (2017). Hayata kast, pek kötü veya onur kırıcı davranışın, genel boşanma sebepleriyle ilişkisi. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 1(2).
- Celâleddin es-Süyûtî ve Celâleddin el-Mahallî. (tarihsiz). *Tefsiru'l Celaleyn*. Kahire: Dâru'l-hadîs.
- Celâlüddîn es-Süyûtî, A. (tarihsiz). *ed-Dürrü'l-mensûr* (Cilt 1). Dâru'l-fikr.
- Cessâs, E. (2010). *Şerhu Muhtasari't-Tahâvî fi'l-fikhi'l-Hanefî* (Cilt 5). Beyrut: Dâru'l-beşâiri'l-İslâmiyye.
- Çeker, O. (2022). *Kız* (Cilt 25). Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Dârekutnî, E.H. (2004). *es-Sünen* (Cilt 4). Beyrut-Lübnan: Müessesetü'r-risâle.
- Demirbaş, Z. (2006). Aile bireylerine karşı fena muamele. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Demirci, İ. (2022). İslâm hukukunda terk nedeniyle boşanmanın türk hukukuyla mukayeseli olarak incelenmesi. *Diyanet İlmi Dergi*, 58 (3), 1071 - 1094.
- Dirik, M. (2019). Seçimlik bir hak olarak bulûğ muhayyerliği. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6 (11), 61-96.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. (2020). *Kur'an yolu türkçe meal ve tefsir* (Cilt 2). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Döndüren, H. (2000). *Îlâ* (Cilt 22). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Düsûkî, Ş. M. (tarihsiz). *Hâşiyetü'd-Düsûkî alâş-şerhi'l-kebîr* (Cilt 2). Dâru'l-fikr.
- Ebû Dâvûd, S. (2009). *Sünenü Ebû Dâvûd* (Cilt 3). (Şuayb el-Arnaût ve Muhammed Kamil Karrahu Billi) Dâru'r-risaleti'l-âlemiyye.
- Ebu Faysal el-Badrani. (tarihsiz). *el-Müslimu ve Hukuku'l-âharîn*.
- Ebû Hâtim, İ. (1419). *Tefsiru'l Kurani'l Azim libni Ebi Hatim* (3 b., Cilt 3). (Esad Muhammed el-Tayyib) Suudi Arabistan: Mektebetü Nizar Mustafa el-Baz.
- Ebû Musa Hâşimî, Ş. M. (1998). *Kitâbü'l-irşâd ilâ sebili'r-reşâd*. (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türkî) Müessesetü'r-risâle.
- Ebû Nuaym, F. (1996). *Kitâbü's-salât*. (thk. Salâh b. 'Âiz eş-Şelâhî) Medine: Mektebetü'l-ğurabâ el-eseriyye.
- Ebu Ya'la, M. (1984). *Müsned* (Cilt 11). (thk. Hüseyin Selim Esed) Dimeşk: Dâru'l me'mun li't-türâs.

- Ebû Yûsuf, Y. K. (tarihsiz). *el-Âsâr li Ebi Yusuf*. (thk. Ebû'l-Vefâ el-Efgânî) Beyrut: Dâru'l-kütübî'l-ilmiyye.
- Ebû'l-Vefâ, B. (2001). *et-Tezkire*. Riyad: Dâru işbiliya.
- Ebüssuûd Efendi. (tarihsiz). *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâya'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Cilt 2). Beyrut: Dâru ihyai't-türasi'l-arabî.
- Emîra Muhammed Meğâzi Mahmud. (tarihsiz). *Ahkâmu'ş-şikâk beyne'z-zevceyni fi dav'îş-şerîati'l-İslâmiyye* (Cilt 1). İskenderiyye: Külliyyeti'd-dirâseti'l-İslâmiyyeti ve'l-arabiyyeti li'l-benâti.
- Erdoğan, M. (2019). *Fıkıh ve hukuk terimleri* (7 b.). İstanbul: Ensar Neşriyat.
- Ergül Topçu, A., ve Topçu, G. (2018). Cinsel saldırganlık. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3 (3), 319-327.
- Erol, Y. (2011). Akıl hastalığına dayalı boşanma. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19 (1).
- Ferâhîdî, E. A. (tarihsiza). *Kitabü'l-ayn* (Cilt 3). (thk. Mehdi Mahzumi ve İbrahim Samerrai) Dâru ve mektebetü'l-hilâl.
- Ferâhîdî, E. A. (tarihsizb). *Kitabü'l-ayn* (Cilt 4). (thk. Mehdi Mahzumi ve İbrahim Samerrai) Dâru ve mektebetü'l-hilâl.
- Ferâhîdî, E. A. (tarihsizc). *Kitabü'l-ayn* (Cilt 8). (thk. Mehdi Mahzumi ve İbrahim Samerrai) Dâru ve Mektebetü'l-hilâl.
- Ferrâ' el-Begavî, E. M. (1983). *Şerhu's-sünne* (Cilt 9). (Nşr. Muhammed Züheyr eş-Şâviş ve Şuayb el-Arnaût) Beyrut: el-Mektetu'l-İslâmî.
- Ferrâ' el-Begavî, E. M. (1997). *Meâlimü't-tenzîl* (4 b., Cilt 1). (thk. Muhammed Abdullah en-Nemr-Osman Cum'a Damîriyye-Süleyman Müslim el-Haraş) Dâru tibe li'n-neşr ve 't-tevzi.
- Fidan, Y. (2001). *İslâm hukukuna göre boşamada irade ve beyan uygunluğu*. Rize: Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gözübenli, B. (2003). *Mefkûd* (Cilt 28). Ankara: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Güner, O. (2007). İslam düşüncesinde kadına yönelik şiddet söylemine bir bakış. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23 (23), 51-63.
- Haccâvî, E. N. (tarihsiz). *Zâdu'l-mustakni'*. (thk. Abdurrahman b. Ali el-Asker) Riyâd: Dâru'l-vatan.
- Halîl b. İshâk. (2008). *et-Tevzîh fî şerhi'l-muhtasar li-ibni'l-Hâcib* (Cilt 4). (thk. Ahmet b. Abdulkerim) Merkez-i necibe veyh li'l-mahtûtât ve hizmeti't-türâs.
- Hatîb el-Bağdâdî, E. (2002). *Târîhu Bağdâd* (1 b., Cilt 5). (thk. Beşâr Avvâd Marûf) Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî.
- Hırakî, E. K. (1993). *Metnu'l-Hırakî*. Dâru's-sahâbe.
- Hudayrî, E. (tarihsiz). *Ed-Dürrü'l mensûr fî't-tefsîr bi'l-me'sûr* (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-fikr.
- İbn Abdilber, E. Ö.-N. (1980). *el-Kâfî fî fıkhi ehli'l-Medîne* (Cilt 2). (thk. Muhammed Muhammed Uhayd) Riyad: Mektebetü'r-riyâdi'l-hadîsiyye.

- İbn 'Arafe, M. V. (1986). *Tefsîru'l-imâm ibnu 'Arafe* (1 b., Cilt 2). (thk. Hasan el-Mennâ'î) Tunus: Merkezu'l-buhûsi bi'l-kulliyeti'z-zeytûniyyeti.
- İbn Atıyye, E. M. (tarihsiz). *el-Muharrerul-veciz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz* (Cilt 1). Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbn Balabân, E. H. (1988). *el-İhsân fi takrîbi Sahîhi İbn Hibbân* (Cilt 9). (Şuayb el-Arnaût) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- İbn Battâl, K. (2003). *Şerhu İbn Battâl 'alâ Sahîhi'l-Buhârî* (Cilt 7). (thk. Ebû Temîm Yâsir b. İbrahim) Mektebetü'r-rüşd.
- İbn Ebî Şeybe, E. B. (1989a). *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr* (1 b., Cilt 3). Daru't-tac- Lübnan / Mektebetü'r-rüşd - Riyad.
- İbn Ebî Şeybe, E. B. (1989b). *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr* (1 b., Cilt 4). Daru't-tac - Lübnan / Mektebetü'r-rüşd - Riyad.
- İbn Ebî Şeybe, E. B. (1989c). *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr* (1 b., Cilt 5). Daru't-tac - Lübnan, Mektebetü'r-rüşd - Riyad.
- İbn Ebü'd-Dünyâ, E. B. (1990). *el-İyâl* (1 b., Cilt 2). (Necm Abdurrahman Halef) el-Huber / ed-Dammam, Suudi Arabistan: Dâru İbni'l-Kayyim.
- İbn Hazm, E. M. (tarihsiz). *el-Muhalla bi'l-â'sâr* (Cilt 9). (thk. Abdülğaffâr Süleyman el-Bündârî) Beyrut: Dâru'l-fikr.
- İbn Huzeyme, E. B. (2003). *Sahihu İbni Huzeyme*. (takdim: Doktor Muhammed Mustafa el-A'zami) Mektebetu'l-İslâmiyye.
- İbn Hümâm, K. S. (1970). *Şerhu Fethu'l-kadîr ala'l-hidâye maa netâicu'l-efkâr* (Bulak b., Cilt 6). Kahire/Dimaşk: Mektebetu Babu'l-Halebî ve Dâru'l-fikr.
- İbn İvaz Demîrî, T. B. (2013). *Tahbîrul-muhtasar* (Cilt 3). (thk. Necip – İbn Abdurrahmân Hayr) Fas: Merkez Necibeveyh.
- İbn Kesîr, E. F. (1981). *Muhtasar tefsir ibni Kesîr* (7 b., Cilt 1). (thk. Muhammed Ali es-Sâbûnî) Lübnan/Beyrut: Dâru'l-Kur'âni'l-Kerîm.
- İbn Kesîr, E. F. (1999). *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm* (2 b., Cilt 4). (thk. Sâmi bin Muhammed Selâme) Riyad: Dâru tayyibe li'n- neşr ve 't-tevzi.
- İbn Kudâme, M. (1997). *el-Muğnî* (3 b., Cilt 10). (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî – Abdülfettâh Muhammed el-Hulv) Riyad: Dâru âlemi'l-kütüb.
- İbn Mâce, E. A. (2009). *Sünenü İbn Mâce* (Cilt 5). (thk. Şuayb el-Arnaût-Âdil Mürşid) Dâru'r-risâleti'l-âlemiyye.
- İbn Nüceym, Z. (tarihsiz). *el-Bahrü'r-râ'ik şerhu kenzi'd-dekâik, İçerisinde Bahru'r-râik'in tekmilesi ve İbn Âbidîn'in minhatu'l-hâlik isimli eserleriyle birlikte* (2 b., Cilt 5). Dâru'l-kitabi'l-İslâmî.
- İbn Rüşd, E. (2004). *Bidâyetü'l-müctehid* (Cilt 3). Kahire: Dâru'l hadîs.
- İbn Sa'd, B. (1968). *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Cilt 8). (thk. İhsan Abbas) Dâr sâdır.
- İbn Sa'd, B. (1990). *et-Tabakâtü'l-kübrâ* (Cilt 8). (thk. Muhammed Abdülkadir Atâ) Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbn Şâs, E. M. (2003). *İkdü'l-cevâhiri's-semîne fi mezhebi âlimi'l-Medîne* (1 b., Cilt 2). (thk. Hamîd b. Muhammed Lahmar) Beyrut: Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî.

- İbn Vehb, M. (2003). *Tefsîrû'l-Kur'ân mine'l-câmi' libni Vehb* (Cilt 1). (thk. Miklos Muranyi) Dâru'l-ğarbi'l-İslâmî.
- İbnü'l-Cellâb, E.K. (2007). *et-Tefrî' fî fikhi'l-İmâm Mâlik b. Enes* (1 b., Cilt 1). (thk. Seyyid Kesrevi Hasan) Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- İbnü'l-Cevzî, E. F. (1422). *Zâdü'l-mesîr fî 'ilmi't-tefsîr*. (thk. Abdurrezzak el-Mehdî, Dü.) Beyrut: Dâru'l kütübi'l-arabiyye.
- İbnü'l-Hâc, E. A. (tarihsiz). *el-Medhal libni'l-Hâc* (Cilt 2). Dâru't-türâs.
- İbnü'l Mehâmîlî, E. H. (1416). *el-Lübâb fî'l-fikh*. (nşr. Abdülkerîm b. Suneytân el-Amrî)
- İbnü'l-Mukaffa', D. (tarih yok). *el-Edebü's-sağîr*. Dâru'l İbni'l-Kayyim bi'l-İskenderiyye.
- İbnü'l-Münzir, E. (2004). *el-işref ala mezahibi'l ulema* (1 b., Cilt 5). (thk. Sağîr Ahmed el-Ensârî Ebû Hammâd) Mektebetü Mekketü's-sekâfiyye.
- İmrânî, E. H. (2000). *el-Beyân fî mezhebi'l-İmâmi's-Şâfi'î* (Cilt 10). (nşr. Kâsım Muhammed en-Nûrî) Cidde: Dâru'l-minhâc.
- İnce, İ. (2008). "*Ridde*" (Cilt 35). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- İsmail Hakkı, B. (tarihsiz). *Rûhu'l-beyân* (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-fikr.
- İz b. Abdi's-selâm. (1996). *Tefsîru'l-Kur'ân* (1 b., Cilt 1). (thk. Abdullah b. İbrahim el-Vehbî) Dâru İbn Hazm.
- Kâdî İyâz, E. F.(1998). *İkmâlü'l-Mu'lim bi-fevâ'idü Müslim* (Cilt 4). (nşr. Yahyâ İsmâil) Mısır: Dâru'l-vefa.
- Karaman, H., Özek, A., Dönmez, İ. K., Çağrıncı, M., ve Gümüş, S. (tarihsiz). *Kur'ân-ı Kerîm ve Türkçe açıklamalı meâli* (7 b.).
- Karslı, İ. (1988). *İslam Hukukunda Kazâî Boşanma (tefrik)*. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.
- Kâsânî, A. E. (1328a). *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertîbi's-şerâ'i'* (1 b., Cilt 2). Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Kâsânî, A. E. (1328b). *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertîbi's-şerâ'i'* (1 b., Cilt 3). Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Kâsânî, A. E. (1328c). *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fî tertîbi's-şerâ'i'* (1 b., Cilt 5). Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Katâde b. Diâme , E. H. (1998). *en-Nâsîh ve'l-mensûh* (3 b.). (thk. Hatim Salih ed-Dâmin) Beyrût: Müessesetü'r-risâle.
- Kelvezânî el-Bağdâdî, E. H. (2004). *el-Hidâye alâ mezhebi'l-imam Ebi Abdillâh Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî*. (thk. Abdüllatîf el-Fahl ve Mahir Yasin Hemîm) Kuveyt: Müessesetü ğirâs.
- Kevsec, İ. (2002). *Mesâ'ilü'l-imâm Ahmed b. Hanbel ve İshâk b. Râhûye* (1 b., Cilt 4). (thk. Komisyon) Medine: Câmî'atü'l-İslâmiyye.
- Kıvrım, İ. (2011). 17. yüzyılda Osmanlı toplumunda boşanma hadiseleri (ayıntâb örneği; talâk, muhâla'a ve tefrik). *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10 (1), 371 - 399.

- Kıvrım, İ. (2007). XVII. Yüzyılda Gaziantep şehrinde ailenin oluşumu (1650–1700). *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (22), 358-362.
- Korkmaz, Ö. (2019). Osmanlı uygulamaları ışığında küçüklerin evlendirilmesi ve veli izinsiz nikâh. *Bilimname* (37), 453-475.
- Kudûrî , E. (1997). *Muhtasarü'l-Kudûrî fi'l-fikhi'l-Hanefî*. (thk. Kâmil Muhammed Muhammed Uveyza)
- Kurtubî, M. (1964). *el-Câmi ' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (2 b., Cilt 3). (thk. Ahmed el-Berduni ve İbrahim Atfîş) Mısır: Dâru'l-kütübi'l-mısriyye.
- Lahmî, E. H. (2011a). *et-Tabsira* (1 b., Cilt 5). (nşr. Ahmed Abdülkerim Necib) Katar: Vizaretü'l-evkaf ve's-şuuni'l-İslâmiyye.
- Lahmî, E. H. (2011b). *et-Tabsira* (1 b., Cilt 6). (nşr. Ahmed Abdülkerim Necib) Katar: Vizaretü'l-evkaf ve's-şuuni'l-İslâmiyye.
- Lecnetü'l-fetvâbi's-şebeketi'l-islâmiyye. (2009). *Fetava eş-Şebeketi'l-islâmiyye* (Cilt 13).
- Leknevî, E. H. (H. 1406). *en-Nâfi 'u'l-kebîr limen yutâli 'u'l-câmi 'a's-sağîr* (1 b.). Beyrut: Âlimü'l-kütüb.
- Makdisi, E. A. (2005). *Avdetü'l hicab* (1 b., Cilt 2). Kahire: Dâru İbnu'l Cevzi.
- Mâlik b. Enes. (1985). *el-Muvatta ' (Cilt 2)*. (Muhammed Fuâd Abdulbâki) Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî.
- Mâlik b. Enes. (1991). *el-Muvatta ' (Cilt 1)*. (Rivayet: Ebu Musab ez-Zührî el-Medenî) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Mâverdi, E. H. (1999). *Hâvi 'l-kebîr fi fikhi mezhebi 'l imâmi 'ş-Şâfi' (1 b., Cilt 11)*. (thk. Ali Muhammed Muavvid-Adil Ahmed Abdülmevcûd) Beyrut: Dâru'l kütübi'l-ilmîyye.
- Meâfirî, E. B. (2003). *Ahkâmü'l-Kur'ân* (3 b., Cilt 1). (thk. Muhammed Abdulkadir Atâ) Lübnan: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Mecmuatün mine'l-müellifin. (tarihsiz). *Câmiatü ümmü'l-kurâ* (Cilt 11).
- Merginânî, A. F. (tarihsiz). *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti 'l-Mübtedî* (Cilt 2). (nşr. Tallâf Yusuf) Beyrut: Dâru İhyâi't-turâsi'l-arabî.
- Merginânî, E. H. (tarihsiz). *Bidâyetü 'l-mübtedî*. Kahire: Mektebetü ve matbaatü Muhammed Ali Subh.
- Mevsilî, A. b. (1937). *el-İhtiyâr li'ta'lîli'l- muhtâr* (Cilt 3). (thk. Mahmud Ebû Dakîka) Kahire: Matbaatü'l-Halebî.
- Mucîruddîn el-Uleymî, M. (2009). *Fethu'r-Rahmân fi tefsiri'l-Kur'ân* (Cilt 1). (thk. Nureddin Talib) Dâru'n-nevâdir.
- Muhammed el-Haddâd, R. (H. 1322). *el-Cevheretü 'n-neyyire* (Cilt 2). el-Matbaatü'l-hayriyye.
- Muhammed ez-Zeylaî, C. (1997). *Nasbü'r-râye li-tahrîci ehâdîsi 'l-hidâye* (Cilt 3). (thk. Muhammed Avvâme) Beyrut: Müessesetü'r-reyyân.
- Muhammed Süleyman Nur. (2011, 9 15). *et-Tahkîmu beyne'z-zevceyni fi'l-fikhi'l-İslâmî ve kanuni'l-ahvâli's- şahsiyyeti'l-imârâti. Mecelletü camiati's-şârîka li'l-ulum eş-şerîa ve'l-kanuniyye*.

- Mukâtil b. Süleymân, E. (H. 1423a). *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân* (Cilt 1). (thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte) Beyrut: Dâru ihyâi't-türâsi'l-arabî.
- Mukâtil b. Süleymân, E. (H. 1423b). *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân* (Cilt 4). Dâru İhyâi't-türâsi'l-arabî.
- Mücâhid b. Cebr, M. (1989). *Tefsîru Mücâhid*. (Dr. Muhammed Abdüsselâm Ebü'n-Nil) Mısır: Dâru'l-fikri'l-İslâmiyyi'l-hadîse.
- Müslim b. Haccâc, E. (1955). *el-Câmi 'u's-sahîh* (Cilt 4). (thk: Muhammed Fuâd b. Abdilbâki) Kahire / Mısır: Matbaa İsa el-Babi el-Halebi ve şürekauhu.
- Müttakî el-Hindî, A. (tarihsiz). *Kenzü'l- 'ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl* (5 b., Cilt 16). (nşr. Bekrî Hayyânî ve Saffet es-Sekkâ) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Nesâi, E. A. (2001a). *Sünenü'l-kübrâ* (1 b., Cilt 5). (thk. Şuayb el-Arnaût - Abdullah b. Abdul Muhsin et-Türkî) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Nesâi, E. A. (2001b). *Sünenü'l-kübrâ* (1 b., Cilt 10). (thk. Şuayb el-Arnaût - Abdullah b. Abdul Muhsin et-Türkî) Beyrut: Müessesetü'r-risâle.
- Nesefî, E. B. (1998). *Medârikü't-Tenzîl Ve Hakâiku't-Te'vîl* (Cilt 1). Beyrut: Daru'l kelimu't-tayyib.
- Nevevî, E. Z. (1991). *Ravzatu't-tâlibîn ve umdetü'l-müftîn* (3 b., Cilt 8). (thk. Zehîr Saviş) Beyrut: Mektebetü'l-İslâmî.
- Nevevî, E. Z. (1998). *Riyâzü's-sâlihîn* (3 b.). (Şuayb el-Arnaût) Beyrut-Lübnan: Müessesetü'r-risâle.
- Özdeş, T. (2009, Mart 30). İslam açısından kadının konumu ve kadına yönelik şiddetin değerlendirilmesi. *Eskiyeni* (12), 68-76.
- Rayeq, G. H., ve İnce, İ. (2019). İslâm âile hukukunda ve afgân hukuk sisteminde bedensel kusur ve hastalık nedeni ile kazâi boşanma. *Düzce Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3 (2), 141 - 161.
- Râzî, E. B. (1421). *Muhtârü's-sihâh* (1 b.). Kahire: Dârul-hadîs.
- Resmi Gazete. (2004, 10 12). Türk ceza kanunu. 43 (25611).
- Reşid Rıza, M. (1990). *Tefsîrü'l-Menâr* (Cilt 2). Hey'etü'l-mısriyye el-âmme.
- Rûyânî, E. M. (2009). *Bahru'l-mezheb fî fûrû'i mezhebi'l-imâmi's- Şâfiî* (1 b., Cilt 10). (thk. Târik Fethî es-Seyyid) Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Sahnûn. (1994). *el-Müdevvene* (1 b., Cilt 2). Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye.
- Said b. Mansur b. Şu'be, H. (1982). *Sünen* (1 b., Cilt 2). (thk. Habiburrahman el-A'zamî) Hindistan: Dâru's-selefiyye.
- Salim et-Tağlibî eş-Şeybânî, A. (1983). *Neylü'l-mearib bişerhi delili't-tâlib*. (thk. Muhammed Süleyman Abdullah Aşkar) Kuveyt: Mektebetü'l-felah.
- Sargın, E. (2020). Türk hukukunda anlaşmalı boşanmanın şartları üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 349-387.
- Sarı, M. (1980). *el-Mevârid Arapça-Türkçe lûgat*. İstanbul.
- Sarıgürz, N. H. (2022). *el-Murtazâ*. (thk. Mehmet Özkan - Asem Hamdy Ahmed Abdelghany). Konya: Palet Yayınları.

- Selçuk, H. (2013, Haziran 1). Kadına uygulanan şiddetin osmanlı mahkeme tutanaklarına yansımaları. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Karatekin Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 1 (1), 109-126.
- Semerkindî, E. L. (1994a). *Tuhfetül-Fukahâ* (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Semerkindî, E. L. (1994b). *Tuhfetül-Fukahâ* (Cilt 3). Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Semerkindî, E. L. (tarihsiz). *Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkindî* (Cilt 1).
- Serahsî, Ş. (1971). *Şerhu's-siyeri'l-kebîr*. Matbaatu şirketi'l-ilânâtî's-şarkîyye.
- Serahsî, Ş. (tarihsiz). *Usûlü's-Serahsî* (Cilt 1). (thk. Ebü'l-Vafâ El-Efgânî) Hindistan: Lecnetü ihya'il-maarifi'n-nu'maniyye.
- Serahsî, Ş. (tarihsiz). *el-Mebsût* (Cilt 6). Mısır: Matbaatü's-saâde.
- Seyyid Sâbık. (1977). *Fıkhu's-Sünne* (Cilt 2). Beyrut: Dâru'l-kitâbi'l-arabî.
- Sudeysi, M. b. (H. 1325). *Mukaddimetü'n-nikâh*. El-Câmiatü'l İslâmiyyeti bi'l Medineti'l-Münevvere.
- Şâdî b. Muhammed b. Salim Âli Nu'man. (2015). *Câmi türâsü'l-allâme Elbânî fî'l-fikhi* (Cilt 12). (thk: et-Türâsü ve't-tercüme) Yemen: Merkezü'n-nu'man li'l-buhûsi ve'd-dirâsâtî'l-İslâmî.
- Şâfî, E. A. (1990). *el-Üm* (2 b., Cilt 5). Beyrut: Dâru'l-fikr.
- Şâfî, E. A. (2006). *Tefsîru'l imam eş-Şâfî* (Cilt 2). (Ahmed bin Mustafa el-Furran) Suudi Arabistan: Dâru'd-tedmuriyye.
- Şihâbüddin, A. (tarihsiz). *İrşâdu's-sâlik ila aşrafu'l mesâlik* (3 b.). Mısır: Şirket-i Mektebetu ve Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebi.
- Şîrâzî, E. İ. (tarihsiz). *el-Mühezzeb fî fikhi'l-imâmî's-şâfî* (Cilt 3). Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Şîrbînî, Ş. M. (1994). *Muğnil muhtaç ilâ ma'rifeti meânî elfâzi'l-minhâc* (Cilt 5). (thk. Ali Muhammed Muavviz - ve Âdil Ahmed Abdül-Mevcûd) Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Taberî, M. (2001a). *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (1 b., Cilt 6). (thk. Doktor Abdullah b. Abdul Muhsin et-Türkî) Dâru hicr.
- Taberî, M. (2001b). *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (1 b., Cilt 8). (thk. Abdullah b. Abdul Muhsin et-Türkî) Dâru hicr.
- Tahâvî, E. C. (1494). *Şerhu Müşkilü'l-âsâr* (Cilt 15). (thk. Şuayb el-Arnaût) Müessesetü'r-risâle.
- Tahâvî, E. C. (1994). *Şerhu meâni'l-âsâr* (Cilt 3). (nşr. Muhammed Zührî en-Neccâr ve Muhammed Seyyid Câdelhak) Âlemü'l-kütüb.
- Takıyyüddîn İbn Teymiyye, E. A. (1987). *el-Fetâve'l-kübrâ* (1 b., Cilt 5). Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye.
- Takıyyüddîn İbn Teymiyye, E. (1995). *Mecmû'u fetâvâ* (Cilt 33). (nşr. Abdurrahman b. Muhammed b. Kâsım en-Necdî) Medine: Mecma'u'l-melik fahd li-tibâati'l-Mushafi's-Şerîf.

- Tirmizî, E. İ. (1975a). *Sünenü Tirmizî* (2 b., Cilt 3). (tkh. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd b. Abdilbâki) Mısır: Mektebetü ve Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî.
- Tirmizî, E. İ. (1975b). *Sünenü Tirmizî* (2 b., Cilt 4). (tkh. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuâd b. Abdilbâki) Mısır: Mektebetü ve matbaatü Mustafa el-bâbî el-Halebî.
- Useymîn, M. (H. 1424). *Müntekâ min ferâidü'l-fevâid*. Dâru'l-vatan.
- Ünal Özkorkut, N. (2016). İslam hukukunda ve osmanlı uygulamasında koca şiddetine karşı kadının başvurabileceği hukuk yolları. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 65 (1), 231-248.
- Yaman, A. (2013). *Zihâr* (Cilt 44). İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi.
- Yılmaz, Ö. (2016). Hanefilerde nikâh akdinin şeklî bir şartı olarak şahitlik ve akdin in'ikadına etkisi. *Diyanet İlmî Dergi*, 52 (3), 31-50.
- Zühayli, V. (tarihsiz). *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletühû* (Cilt 9). Suriye: Dâru'l-fikr.

EKLER

Ek 1: 2020 yılı ADRB'na Gelen Sorulara Ait Karteks Bilgileri Onay Belgesi

T.C.
CUMHURBAŞKANLIĞI
Diyanet İşleri Başkanlığı
Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü

Sayı : E-69097877-204-3707877
Konu : Yüksek Lisans Tezi Hakkında

26.04.2023

Sayın Gökhan UYSAL

İlgi : 26.04.2023 tarihli e-posta.

İlgi dilekçeniz incelenmiştir.

Balıkesir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalında yapacağınız "İslam Hukuku Açısından Fena Muamele ve Şiddetli Geçimsizlik Nedeniyle Kazâi Boşanma" konulu tez çalışmanız için 2020 yılında Aile ve Dinî Rehberlik Bürolarımıza kadınlar tarafından yöneltilen soruların şahsınıza verilmesi uygun görülmüştür.

Bilgilerini rica ederim.

Dr. Elif ARSLAN
Başkan a.
Aile ve Dini Rehberlik Daire Başkanı

